

25. JAANUAR
ILMUB 1940. A. OKTOOBRI

KÕIGI MAADE PROLETAARLAS

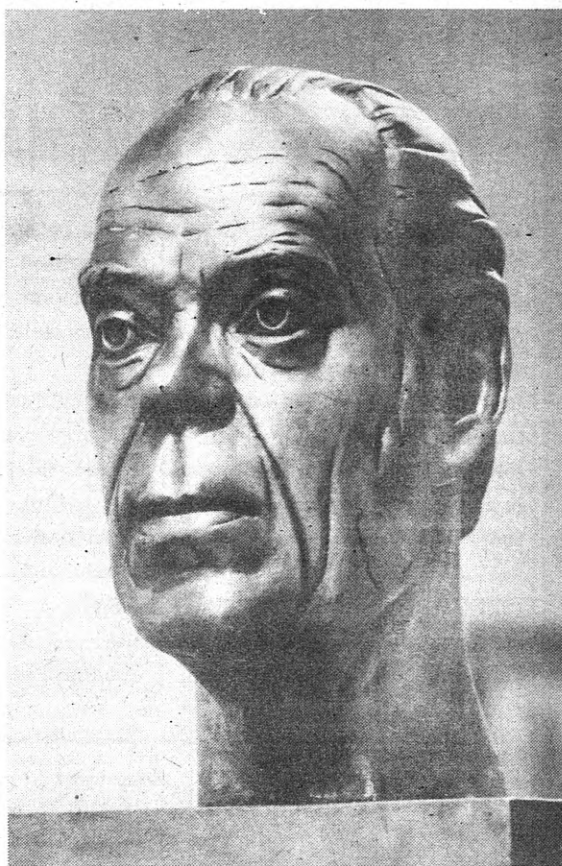
Ees
Kultuuriministee ja loominguliste
liitude häälekandja

4 • 1985 SIRP ja VASAR

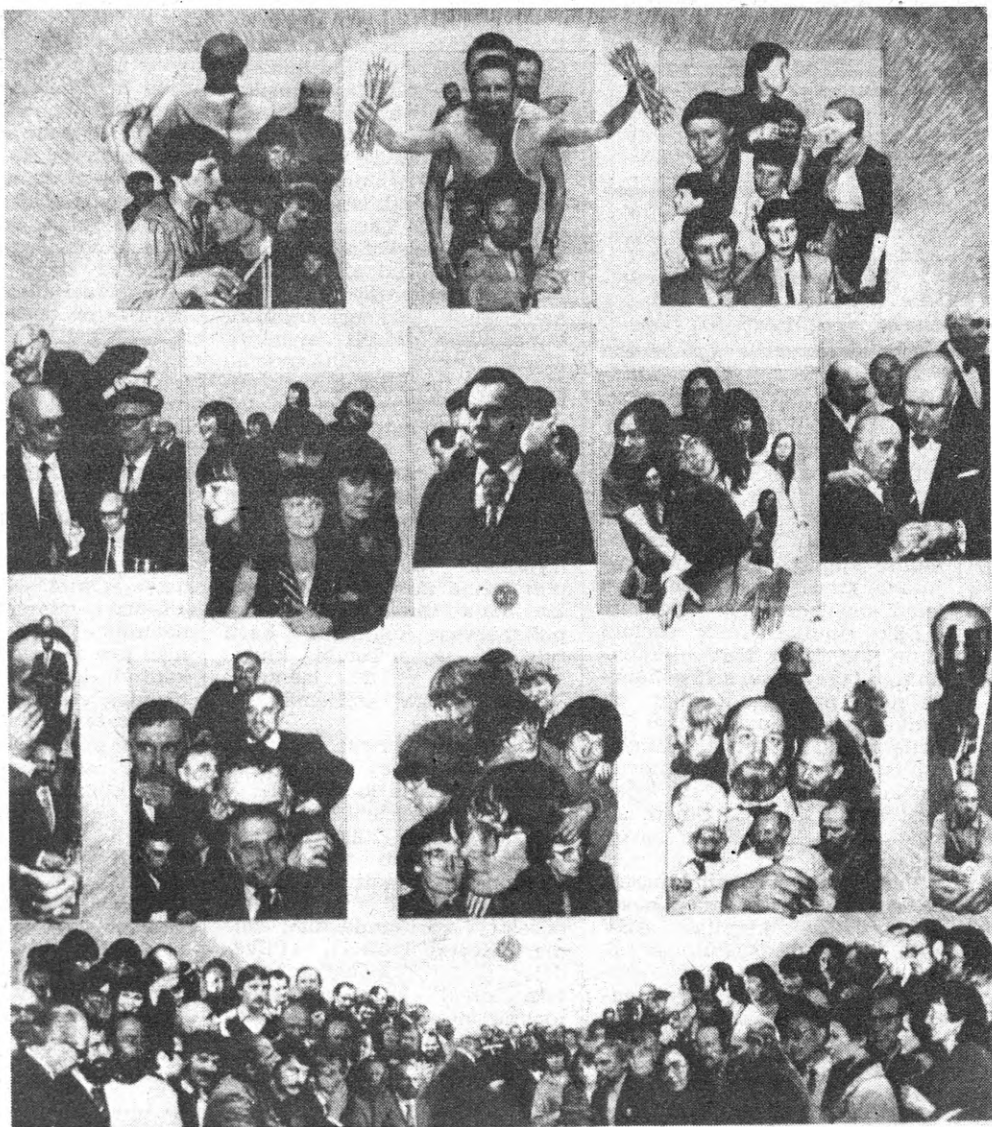
VABARIIKLIK KUNSTINÄITUS TALLINNA KUNSTIHOONES

Valentin Vahter. «Võidupäev» [õli, 1984].

Mare Mikol. «Eesti NSV rahvakunstniku Ilmar Tõni portree» [pronks, 1984].

Vello Vinn. «Portreenäitus II» [sõõvitus, 1984].

Helle Vahersalu. «Ene Ounas-Asu portree» [õli, 1984].

TALLINNA ÜLIKOO
Akadeemiline
Raamatukogu

Tegelikult on muidugi iga teadus, iga amet, iga inimtegevus oma kõrgemas astmes kunst, head füüsilised on lüürikud, head mõtlejad muusikud. Nad on oma žanri, oma paradigma meistrid, nende teosed on väärtustatavad vastavas loomise žanris. Väärtus on nii teadustöö, töeväärtus kui ka tarbeasja otstarbekus. See, et emotsionaalsus ei ole teaduses väärtus, ei tähenda, et intellekt kunstis väärtus ei ole, ja see, et teosus on teaduses väärtus, ei tähenda, et see ka kunstis väärtus ei ole. Pealegi on kogu inimtegevus, misugune ta ka oleks, suunatud inimestele enestele, eeldab mõistmist, tarbimist ja väärtustamist inimehlike poolt. Keegi, kelle hulka ka me ise kuulume, peab omal kombel aksepteerima ja retsipieerima kõiki, kes me teda žanritruult ja igast nurgast mõjustame, harime, tõukame, tõmbame, armastame ning kelle üldistatud tunnustuse ja omaksvõtu ta miski meie tegevusest ja selle toodetest püsima ei jää.

Žanri iseloomustab tema struktuur, kuid see pole nii oluline omadus, kui arvatud: iga nähtusel on paratamatult struktuur. Tähtsam on, et kunstiteos peab alati millessegi mahtuma, et ta on mingi hulga või ühtaegu mitme hulga liige. Žanr on üldisuskvantor: teose struktuuri kirjutab ette see üldhulk, millesse ta kuuluma on määratud. Kunstilooming tervikuna peab jagunema žanrideks, spetsiifiliste väärtuste gruppideks, oskusteks, «kunstideks». Pole olnud ühežanrilise või žanrliku kunsti aegu, pole olnud aega, mil mingi žanr oleks olnud sõltumatu teistest kaasaegsetest žanridest. Kunstiloolast peaksidki huvitama esijooned ajastu žanrikooslused kui tervikud, nende koosluste struktuuri ja järelkult ka konkreetsete žanride struktuuri muutused. Romaanizantri arengut jälgides tuleks kogu aeg tähele panna ka seda, mis on toimunud teistes proosazhanrides ja luules, mis muudab kunstiliikides jne. Žanr muutub, kui muutub midagi kogu kunstiligi žanrstruktuuris.

Üleminekud ühest žanrist teise on omaette huvitavad. Žanride piiri on peetud mõnikord jäigaks, teinekord jälle arvatud, et žanrid lähevad üksteiseks sujuvalt üle. Pärast täpne pole ei üks, ega teine äärmuslik väide. Sest mis tahes kunsti tasapind on võrdlemisi auklik tasapind ja augud paiknevad just žanride vahekohtades. Üleminekul ühest žanrist teise võib teos kunsti pinnalt välja kukkuda. Neisse aukudesse kõik keh-

Kogumik algab efektselt. «Tuhat tonni toorsõnamaa...» lõpetab M. Mutt oma lühikese kaassõna tsitaadiga Majakovski ja tulumaksuinspektori värssestlusest. Pöörad lehekülje... Ja just nagu olekski halvasti eestindatud noor Majakovski:

TEILE kel pintsakud slidiks viigitud
ja viigid torgivad kubet
TEILE kel oskus kultuursetl mulata
lõhn täie jõuga
oma mõlema suu poolega

Tõnu Toomiku väikseim häda on see, et luules on juba olemas Majakovski ja «Mensch-eitsdämmerung», Barbaruse «Poeem vajadusest näkku syl-lata» ja lõpuks kas või Uno Laht ning et näiteks Majakovski on jõudnud oma eitust väljendada paremini, konkreetsemalt ja vängemalt:

Вам ли, любящим баб да блюда,
жизнь отдавать в угоду?
Я лучше в баре блядам буду
подавать ананасную воду!

Tõsisem häda on see, et kir-

MÕTISKLUSI ŽANRIST MÕTISKLUSE ŽANRIS

ANDRES LANGEMETS

vaks tunnustatud teosed satuvadki. Kui mõni teos siiski mitut žanri hõlmab või neid ühendada püüab, siis tehakse seda «üle augu» kummalegi žanrile toetudes, kaht-kolme väärtusjada sisaldades; tühi-kud žanride vahel jäävad ikkagi alles.

Kuid millest kõneleb uuema kunsti ajalugu kogu oma stiilide, voolude, rühmituste, moodide ja muuga? Kas mitte ka žanriloomise arvukatest katsetest? Kas mitte sellest, et isikupäraseks ja uuendusliku vormitud loomingus tuleb näha uut, varjatud žanri? Žanr on pikkamööda libise-mas kollektiivi käest üksiku kunstniku kätte, kes ei loo enam peamiselt žanrisse mah-tuvaid teoseid, vaid püüab kogu oma loomingus rajada ainu-kordset žanri. Teooria on seni ikka uurinud vanu, kollektiivseid žanre, kuid prakti-kas annavad juba ammu too-ni individuaalsed kunstivor-mid. On see nii? Või peaks teoreetikud žanrina käsutama astme võrra madalamaid üksusi, neidsamu üksikväärtusi, või tõusma hoopis astme võr-ra kõrgemale, nägema žanre suuremate moodustistena, kas või tervete kunstiliikidena?

Need pole siiski olemuslikud,

vaid pigem protsessuaalsed küsimused, millest aitab üle vastav kokkulepe. Olulisem on üks seaduspärane tendents, mis kunstiloos ilmneb: lii-kumine kollektiivselt kunstilt, nii kollektiivsetelt žanridelt kui ka kollektiivsetelt teostelt, s. t. rahvakuunstilt indivi-duaalsele ja perso-naalsele kunstile. Esil-gu kollektiivsete žanride raames, kuid juba isikupäras-tes teostes, mis žanride mahtu suurendavad, sealt omakorda isikupärase žanride sünnini ja üksikteoste uude üldistatuse ja kanoniseerituseni selle perso-naalse žanri sees. Veelgi enam, ainuüksi Picasso näi-test piisab, et näha ühe loo-mingu piirides terve kunsti-ajaloolise perioodi represen-tatsiooni. Üksikkunstniku loo-ming hakkab isikupärase kultiveerudes üha enam võt-ma iseseisva ja tervikliku kunstiajaloo ilmet. Vähe teo-sest, vähe žanrist, isik peab mahutama ka kunstiloo. Ning tänane reaalsus hakkab mõ-justama ka olnud aegu, kun-stiajalugu: sealtki otsime seda, mida oma kaasajast tunneme, sealgi hakkavad kirjanikud ja kunstnikud üha rohkem are-

nema ja kujunema, mitte püüdlema toonaste žanride valdamise poole, vaid aiva neid ületama, eitama jne., sealgi moodustab looming märkamatu kogu hilisema kunstiloo projektivse kõvera.

Agaga polegi raske vastata, miks see nii on. Kunst on järk-järgult mõistnud iseen-nast, oma väärtuselist, oma žanrilist loomust. Sellisele, pealegi magusale äratundmisele jõudnud kunstnikku ei saa ühegi manitsusega meeli-tada tagasi kollektiivse žanri ja isikupära varjava teose manu. Kunsti teevad juba am-mu isikud, mitte käsitöölised meistrid, luuletavad poeedid, mitte skaldid või trubaduudid, muusikad mängivad interpree-did, mitte moosekandidid.

Kui siin žanri mõistega on tavatult ümber käidud, siis see oligi eesmärk. Ka tradit-sioonilises žanride nomenkla-tuuris valitseb ootuspäraselt meeldiv segadus. On žanre, mis lähtuvad vormist, kuju-tusviisist ja isegi mahust, sõ-naga, teose isearasusest, on aga ka žanre, mille aluseks on kujutamisaime, kunsti objekti isearasused. On epos, soneti-pärg ja haiku, aga on ka arengumaan, maastikumaal ja sõjaproosa. Väga vanades žanrides, nagu epos, elegia või kurtuasne romaan, olid ühendatud nii teose kui aine isearasused. Žanr tähendas vormi vastavust ainele: ühel pool Homerose eeposed ja Sophoklese tragöödiad, teisel pool «Trimalchio pidusöök», ühel pool Petrarca sonetid, teisel Boccaccio novellid. Kunsti-vormid ja kujutatav elu moodustasid omaette iseseisvad väärtushierarhiad, mis kunsti-teostes viidi vastavusse.

Tänaseks on need hierarhiad kas lagunenud või vähe-masti tugevasti kannatada saanud. Eriti põhjalik segadus on kujutamiseobjektide valikus, vormihierarhiast on seevastu veel mõningaid jälgi alles. Sellest hoolimata kipub tänapäeval domineerima aine: ruum, vorm, värv, elu, ajalugu, teadmine, heli jne.

Looja seisukohast võib žanr olla nii kaitsev kui hukutav. Oma konkreetsete nõuete ja juhisteiga kaitseb traditsiooni-žanr autorit, aitab hõlpsa-mini jäljendada, alistada kunstivormi. Igasugune kunstiteg-mine aga algabki kunsti-tek-mimisest. Esmalt tuleb luua niisugune taies, mis žanrile vastaks, mida kindlate tun-nuste põhjal hakataks kohe pi-dama žanri hulka kuuluvaks. Vastupidisel juhul ei peataks teda kriitikagi vääriliseks. Kuid žanri esmaseid nõudeid järgiv teos ei ole veel saavu-tanud tunnustust kunstina. Et

see sündida saaks, paigutatakse teos võrdlemiseks žanri terviklikku väärtusjadasse. Oskuse tuvastamisele järgneb oskuste määra hindamine, kõrvutamine vastava žanri parimate saavutustega, keskmise tasemega, žanri rahvuslike tippudega jne. Mida pikem on žanri traditsioon, seda raskem autoril: tragöödiad ei üritata-gi vist enam kirjutada.

Personaalsete žanride tekke psühholoogiline seadumus pärineb siitsamast. Saavutada meisterlikkus, oskus mingis kitsas valdkonnas, isearalikus vormis või eriskummalises aines — see piirab teose võrdlemisvõimalusi tunduvalt. Veelgi enam, isikupärase vaa-teviisi ja selle otsese järglase, subjektiivse naivismi kerkimine kunstiväärtuste hulka välistab üldise võimaluse hin-nata teost senituntud ja -tun-nustatud oskuste määra järgi. Väärtustajad ja võrdlejad ot-sigu nüüd ise, mille alusel se-da teha.

Kuid žanride kitsenemine ja pärandamatus (plagiaadi probleem) toovad kaasa uue häda või -võruse, kuidas võtta vajaduse kunstnikupoolsete set-luste, kommentaaride, mani-festide, memuaaride ja pro-grammide järele. Teosest enesest ei selgu tema vahetud žanriga, seda tuleb väljaspool teksti eraldi selgitada. Nen-dest selgitustest ilmnebki, et žanrita teos hakkab nõutama endale žanri. See omakorda viib žanripiiride ähmastumise-ni, žanri enneolematu paisumiseni ja žanrist mahuka-mate kunstiuksuste kaasami-neni: ei ole romaan, ei ole jutustus, aga on kirjandus; ei ole teater, ei kujutav kunst, aga on kunst. Jne. Mida isik-likumaks, spetsiifilisemaks, kitsamaks ja tundmatumaks muutub žanr kui teatava osku-se liik ja määr, kui kunsti väärtuselisuse kehasust, seda enam tuleb apelleerida suure-mate ja üldisemate žanriliiste või kunstiliigiliste üksuste poole. Teos, mis ületab konk-reetse kunsti piirid, nõudleb väärtustamist kogu kultuuri poolt.

Mis saab edasi? Jah, klassi-kalised vormid ja kindlad žanrid võiksid mõneks ajaks lõbu ja elevust pakkuda, sest tohutu hulk šarlatane ja oma-päratsejaid langeks otsekohe kunstitasandilt välja, suut-mata žanrinõudeid täita. Kuid sealsamas käivitaks taas ikka seesama mehhanism, mis on uusaja kunsti tänaseini tõuga-nud. Ajaloos ju «härjapööret» ei tehta.

Mainimata on aga üks täht-sis seik: et kunstiväärtused ei kao, ei kao ka kord loodud

KIRJANDUSUUDISEID

KUUBA

KUUBA RAHVUSLIK KIRJANDUSPREEMIA 1984

Vastse preemia teiseks laureaadiks sai jälle vanema põlvkonna luuletaja (esimene oli Nicolas Guillén) José Zacarias Tallat (sünd. 1893), kes on tuntud omapärase ja iroonilise ütle-mis-laadi poolest.

RAHVUSLIK LUGEMISKAMPAANIA

28. jaanuaril. Kuuba suure mõtleja, kirjamehe ja revolutsio-nääri José Martí 132. sünniaasta-päeval, algab saareriigis uus kampaania, mille eesmärgiks on kinnistada inimestes lugemishar-jumust ning oskust leida ja lu-geda tööpoolset head kirjandust. Kultuuriministri asetäitja R. Almeida sõnul ei peeta silmas mitte raamatute läbimüügi, vaid nende tundmise kasvu.

Ajalooost on teada, et just Kuu-ba sigarivabrikus hakkasid trü-kihäed selgekssaanud tõlõlised teistele raamatuid ette lugema. Sellepärast tehakse ka seekord avalööki ühes sigarivabrikus. Edaspidi saavad ürituse peaaree-niks raamatukogud ja lugemisto-oad. Loodetud 80 isiku asemel on oma kaasabi pakkunud üle 200 kirjaniku, õpetaja, raamatu-kogutöötaja, ajakirjaniku.

«SÕNAST»

niipidi ja naapidi

SÕNA 7. NOORTE LOOMINGUT. Koost. M. Mutt. «Loomingu» Raamatukogu 36. Kirjastus «Pe-rioodika», Tallinn, 1984, 59 lk.

janduses mis ja kuidas ühen-dust tähtsaks peetakse. T. Toomiku mis on väga segane, praeguse põhjal võib talle võrdse tõenäosusega ennustada nii komsomolilauliku kui sot-siaalkriitiku teed, tema kuidas on ajaleheliku maiguga («Tee-me töütööd/ jalust rabavat!»), ning sellest mis ja kuidas ühendusest luuletähendust lei-da on raske. Öigupoolest ei kuulu T. Toomiku eneseaval-

dused niivõrd luulesse kui sel-lesse elusfääri, kus nad on üheselt hinnatavad kui lahe-dad lullad. Ja sellepärast pean ma T. Toomiku trükiidebüüti väga tähelepanuväärseks. See on esimene kord, kui Eestimaa laiem lugejaskond saab trüki-sõna kaudu ettekujutust, kui-das suhtub maailma asjadesse üks nüüdne noor vihane mees. Iseasi, et viigipükstega arvus-tajas see segu jõhkruusest ja ideaalijärgest rõõmu ei tekita. Ja et selline pildiamdmine oleks nagu publitsistika asi. «Autor olla tähendab julge-da,» ütleb V. Adams. Julgus end avaldada on T. Toomikul olemas. Ja öeldu ei tähenda, et temast ei võiks luuletajat saa-da.

Teine tähelepanuväärataja on Max Harnoon, õigemini mees, kes mängib Max Harnooni. «Sõna» lehekülgedel demonst-reerib ta mitut maski. Sestap võib ka tema esitatu kohta öelda mitut moodi, alates tri-viaalsustest («katsetab erine-vates laadides», «otsib oma nä-gu») ja lõpetades hävitavate pahameeleavaldustega («vei-derdab», «poosetab»). Max Har-nooni vigurdamine, mis pole mitte andetu, ei piirdu erine-vatesse poosidesse tardumise-ga, oma luuletustes ja piibu-palades mängib ta maha väik-seid etüüdid, millest mõni on päris kena, mõni trafaarne, mõni väheke võlts. Mitmes luuletuses kordub üsna isepä-rane poos: eneseirooniline bla-seerunud peenutseja ja la de-cadence, kellele pole võõras ka uueaegne must huumor ehk maakeeli bläkitegemine. Surm ja lilled on luuletustes nõnda ühte viidud, et alati ei oska öeldagi, kus nali, kus tõsi taga. Julgen arvata, et Baudelaire'i on siin palju loetud. Parimaks pean Max Harnoonil mõnusat klavernalja «Mustvalge». Kir-ja pandud näib tal kõik olevat kerke käega («Sikasaka. Täpsa-tõtsa,» tekib ahvatlus tema en-

da sõnu kasutada), kuid vae-valt see näiline kergus ilma teadliku ja hoolika sõnasead-miseta tekkinud on. Akki ongi Max Harnoonil mõne asjaga tõsi taga? Eks näe, mis selle nime all veel tuleb.

Seitsmenda «Sõna» küpseim ja tuumakaim kaastöö on Ülo Mattheuse «Minu isa luulud». Enamgi veel. Kui arusaam no-vellist üldse veel puänteeritust eeldab, siis on tegemist 1984. a. parima novelliga. Tõsi, seda-moodi ülesehitatud lugusid pole mulluses proosas kuigi pal-ju ja ka halvima novelli auto-ri tiitel oleks Ü. Mattheusel käealutuses. Epigraaf Borgeselt näitab ära, millest mõõtu võe-tud, kuid lahjaks Borgese-korduseks Ü. Mattheuse juttu sellepärast veel pidada ei maksa. Näen mõningat sarna-sust ka S. Lemi lugudega, mis on vormistatud näidistena tu-levikusajandite kirjavarast. Lem on vahepeal küündnud sa-ma põldu mis Borges, kuid veendununa Borgese suuna perspektiivituses (vt. ka A. Jürriste referaati «Loomingus» 1984, nr. 11, lk. 1580–1583), ei-as vaesusid vastu- või risti-pidises sihis. Ja kui Ü. Mat-theuse «Minu isa luulude» kõr-

žanrid. Üht-teist vajub unustusse, mitmed žanrid on teada, aga pole kasutusel, ent see ei tähenda nende põhimõtetist kadumist. Printsipiis ja ka praktikas elavad kõik žanrid edasi, ainult nende asend ja tähtsus on teine, sõltuvalt žanride üldisest paljust. Kui miski on kadunud žanrina, siis on ta kadunud ka kunstina, teist võimalust ei ole.

Traditsioonilised kollektiivsed žanrid on meile pärandanud terve hulga väärtusi, mida nüüd nimetame esteetika kategooriateks. Uusaja isiksuslik kunst on hakanud neid aprioorseid abstrahereeritud väärtusi mõnevõrra vältima: ilusat, ülevat ja harmoonilist ei tahetagi nii väga. Personaalne kunst toetub peamiselt kunstniku enda kogemustele ja maailmamõistmisele, vähem neile üldkategooriatele. Ja kummaline küll, aga alles klassikaliste vormide taandumine ja subjektiivse autorisiksuse esiletõus on toonud uusaja kunsti hoopis uude kategooria — tõeväärtuse.

Kunstitõde on osutunud sedavõrd erakordseks väärtuseks, et selle ees on pidanud tagasi tõmbuma kõik muud vormi ja aine hierarhiad. Tānaseid kunste ja žanre ühendab tõeväärtuste hierarhia. Kui vanad žanrid ja tavapärane ainek suhtusid ükskõiksele tõesse, siis nüüd on olukord vastupidine: kunstitõde ignoreerib üsna ilmselt žanride ja ainekistiku iseväärtust. Vormistruktuuri ja materjali iseärasused ei takista tõeni jõudmist, kunsti emotsionaalsus tagatakse peale ilu ja harmoonia ka tõe vapustusliku mõjuga. Tõeväärtuse ilmutumise kunsti on esteetika maha, maganud, temast on kõneldud peamiselt teose ja elutõe vahekorraga seoses, kuigi kunstitõde sisaldab rohkem. Ta on nii objektiivne elutõde kui ka kunstniku subjektiivne tõde. Kunstitõde on mahukam kui elutõde, sest ta julgub tõena esitada ka hüpoteetilist, intuiitiivset, nägemuslikku. Kunstitõde on tunnetatav, kuid raskesti mõõdetav. See on ta jõud ja nõrkus. Aga kas on ilugi muud kui kunsti jõud ja nõrkus? Kunst ise on žanr, mis jätkab elu. loob võimsama elu, kui on päris elu, loob haprama maailma, kui maailm kunagi on, kunst on inimene-olemise žanr, inimese-olemise väärtusjada, inimolu oskus ja määr. Ning, parafraseerides Panso ütlust, isegi elamise võib arendada kunsti- de valda, isegi kunsti võib arendada eluks.

VALUSA ÜKSILDUSE RAAMAT

Võrstjärve-äärses rannakülas elav Einar Maasik ei ole viimastel aastatel vist üheski intervjuus pääsenud küsimusest: «Millised on teie silmis nüüdisaja maaelu kõige väärtusamad probleemid?» Ja vastus on ikka olnud üks: viin ning soikunud kultuurielu. Kirjanike kongressi eel «Rahva Häälele» antud intervjuus vastab kirjanik otsesõnu: «Eelkõige alkoholism, maal on see eriti terav. Inimesed ei suuda sellega ise toime tulla, avalik sekkumine on hädavajalik.»

Einar Maasik on oma loomingus realist selle sõna vana, selges tähenduses. Tema teemad on elust enesest, tema kirjanduslik pilk on ikka langenud esmajoonel inimesele enda lähedusest, kelle saatuse, tihti peale üsna vinkavonka keerlevas, kajastuvad nii või teisiti ühiskonna probleemid, alatiht jüst need kaks, mida kirjanik meie maa elu väärtusteks on arvanud. Kirjaniku viimase jutukogu «Tere, Maria» kolme portreenovelli saaks minu arvates soovi korral käsitleda kui ilukirjanduslikku illustatsiooni Einar Maasiku publitsistlikele mõtteavaldustele: kõigi kolme jutustuse peategelased on inimesed, kes elu ümbsõlmede harutamisel jänni jäänud, nad on nii või teisiti eluheidikud ja otsivad hinge- haavadele leevendust esmajoonel viinast (Maria küll traditsioonilisest hukutavast kombinatsioonist viin—mehed). Kriitik Maimu Berg kirtsutab nina ja lööb selliste inimeste ees ukse prõmaki kinni (vt. retsensioon «Puudub mõttekeranalüüs», «Rahva Hääle», 6. jaanuar k. a.) — ning tegelastega koos jääb ühele taha ka kogu raamat «Tere, Maria». Einar Maasiku uks aga on alati olnud ja on ka selles raamatus hädaliste valla — ja mina ei oska seda mitte kuidagi tema puuduseks pidada. Nõrga iseloomuga allamägeveerejaid on Einar Maasik mitmel puhul kujutanud (meenutagem näiteks «Legendi lõppu»), ent tema suurearvulises tegelaskalderis on iga suguseid inimesi, ka asjalikke, tugevaid, ise oma elujärge kujundavaid tööriigajaid (lähim näide — «Maa hingab»). Seepärast tundub ülekohtune valida just Maasiku looming platvormiks, kust tugeva, posi-

EINAR MAASIK. «TERE, MARIA». Jutustused. Tallinn, «Eesti Raamat», 1984 128 lk.

tiivse kangelase järele ohata või (Maasiku kirjanikunatuuri ja kangelaste valikut arvestades) tammisaarelikke komplisseeritud tegelasi igatseda (vt. seesama retsensioon «Rahva Hääles»). Saati kui «Tere, Mariat» võib Maasiku kogu senise jutuloopingu taustal päris suures osas õnnestunuks pidada, eriti viimast jutustust «Et rääkisid puudega?» silmas pidades.

Jüri Tuulik leiab oma kangelased Abrukalt, E. Maasik valib oma teekaaslasteks ikka ja jälle Koorukeste või Rihmaküla asukad: juba tegelaste valik määrab suures osas nende mõlema kirjanikunäo. Selliseid n.-ö. oma kandi kirjanikke on teisigi. Missugust kangelast raamatusse tuua, peaks igal juhul olema kirjaniku vaba suva, küll aga on kriitika osa vaadata, kuidas ja mille nimel kirjanik oma kangelasi ning nende probleeme on kujutanud. Selles osas, s. t. kunstimeisterlikkuses, on Einar Maasiku looming tihtilugu pretensioone põhjustanud.

Kriitika on Maasikut nime- tanud «heaks inimeseks kirjanduses»: tõepoolest, ei mäleta teda kunagi olevat süüdistaja või kohtuniku osas. Koorukestel või Rihmakülas liikudes on ta oma kangelasi ikka mõista püüdnud ja ka mõistnud. Mõistmine aga pidi tähendama andestamist, mis hukkamõistu siin siis veel? Seesama mõistja-andestaja on kirjanik ka «Tere, Maria» vää- rastunud elusaatusega mehinaisi kujutades.

Tsiteeriksin veel kord Einar Maasikut, eespool mainitud intervjuust:

«Mind on viimasel ajal eriti huvitanud ja kiisanud inimese

kakspididus. Oli meil siin külas mees, keda hüüti Väikeseks Illimariks. Tegi suurt, lausa meele- tut tööd, varus 20 aastat alustur- vast. Elas üksi. Kui tööd ei o- nud, siis jõi, kui oli, siis magas ainult neli tundi ööpäevas, lõh- kus tööd teha. Jõi jonnist pärast. Mõistis end ise üksindusele, oli lahku löönud perekonnast ja kõi- gist inimestest, kontakteerus aga üllatavalt hästi lastega. Oli hool- damata ja räpane. Tänavu talvel ta hukkus. Kirjutan temast port- reed. Võib-olla oli tema saatuse süüdi ka hoolimatus, teatav ükskõiksus tema kui inimese vastu, mis teda solvas, «ülemus- lik» suhtumine, mis piirdus töö- käskude andmise ja nende täit- mise kontrolliga. Siit algabki üli- disem probleem. Kirjanduse ees- märgiks on võidelda inimeste ükskõiksuse ja hoolimatuse vas- tu.»

See portree on «Tere, Ma- ria» esimene jutustus «Seisis baraki ees, käed tööpükste taskus». Niisiis, elust võetud lugu ja elu antud kangelane (nagu Maasikul vägagi tihti), jutustuses on Väikesest Illi- marist vaid Suur-Pärtel saa- nud. Ka «üldisem probleem» on portree tagamaadel olemas, nii nagu kahes järgmiseski jutustuses.

Suure-Pärtli portrees tõuseb võimendatult esile kõiki kol- me juttu läbiv motiiv — üksil- dus, «halvav üksindustunne, mis punase õhtuvalguse pais- tel võimendub tuhandekord- seks, nii et sa oled valmis te- gutsema mõtlematult, ennast kontrollimata, endale aru and- mata oma tegudest...»

Üksi on Suur-Pärtel, koos vastsündinud lapsega jääb ük- si Maria raamatu nimijutustus- ses (tema saatusele kaasatun- dev ja end temale toeks pak- kuv kunstnik tundub küll Maria kõrvale karvupidi kis- tud), omasteta, isegi töökaas- lasteta on üksindusele määrat- tud Miihka («Et rääkisid puudega?»). Üksindus on neid kõiki ühendav elutraagika. Kunstiliselt kõige tihedamalt on läbi kirjutatud Miihka elu- saatuse. Matnud oma naise, ai-

ESTICA

■ Pealkirja all «Ühk on täis ideid...» avaldas ajakiri «Vop- rossõ Literatur» (1984, nr. 12) J. Boldõrevi vestuse Aimee Beekmaniga.
■ 16. jaanuari «Literaturnaja Gazeta» avaldas L. Lavrova ar-

tikli «...Ja teised variandid», milles vaatluse alla on võetud naiskujud nüüdiskirjanduses, sealhulgas Mari Saadi «Katastroo- fis», Aimee Beekmani «Valiku- võimaluses» ja Mati Undi «Kuu- varjutuses».

ENE VEIPER

vale lugeda J. Hallase «Mõned tunnid surnud keeli. (Mõtte- mäng J. L. Borgese mõjudel)» («Looming» 1977, nr. 6), siis pole raske veenduda, et ka eesti kirjanduses võivad Bor- gese nimega seostuvad mõtte- mängud võtta eri kujusid ja autori omapärale piisavalt kohta jätta. Et Matthäuse jutt on üles ehitatud otse lahtijää- misele, siis on raske tema koh- ta midagi lühidalt öelda. See sort lugejaid, kes näiteks 1982. a. LR-is ilmunud J. Grau «Diktaatori surmas» nägi ainu- üksi parapsühholoogia propa- gandat, tõlgendab ilmselt Ü. Matthäuse juttu müstisismi manifestatsioonina. Jumal nen- dega. Tundekasvatusega pole «Minu isa luuludel» palju pist- mist, olulisim ehk ongi mõt- lemise õpetus, osutamine ühese ja ainuõige seletuse võimatu- sele. Treumuthide suguvõsa lu- gu on üheaegselt lugu needu- se toimest, paranoolise auto- sugestiooni kirjeldus ja kir- janduslik fiktsioon kirjandus-liku faktisooni sees: kõik sõltub vaatepunktist, mille lugeja valib. Sama on selles juttus muude asjadega. Nii ei tea ot- sustada, kas väljendit, nagu «ta kuulus Societas Jesu liik-

meks» (lk. 43, pro «oli liige» või «kuulus orduks»), anna- vad tunnistust Ü. Matthäuse teatavast keelelisest lohaku- sest või on autor kavalalt näi- data tahtnud, et pärast aastat 2000, kui nüüdne keeletoime- tajate põlvkond areenilt on lahkunud, hakkavadki välis- kirjanike eestindused nii välja nägema.

Õeldagu, mis tahes, aga kir- jandusteoseid iseloomustab ka see, kas mõni aeg pärast läbi- lugemist midagi nendest veel meeles seisab. Selleks ajaks, kui «Sõna 7» arvustusliku eesmärgi- ga uuesti ette võetud sai, olid esi- mesest lugemisest mällu jäänud vaid Ü. Matthäuse, Max Harnoo- ni ja Tõnu Toomiku kaastööd. Muidugi ka Aado Lintropi luule- tused, kuid siin võib asi olla tei- ne: tema on kogumiku autoritest ainus, keda ma näost näkku tun- nen ja tuttava inimese trükisesi- nemine jääb ikka meelde. Kes soovib, näkku selles asjaolus ka põhjust, miks ma A. Lintropi «Kaarliinna õhtud» heaks luu- leks arvan. Tema luulemaailm on avaram ja olulisem kui juhus- like mulje- või meeleolujäädus- tuste oma, mõtestub ja sõnastub luuletaja vahetult reaalse argise linnaga, kus «paivemaja, kauba- hoov, matusebürõ» ja kus «kee- gi pimedas ilgub». Nõnda võiks ilkudes ka tähendada, et vintis luuletajale («poolik pudel veini põues») paistab Kaarliinn kind- lasti «nagu mõni kummaline, kor- dud unenägu», kuid A. Lintropi

kaitsetu siirus võtab ilukumise isu ära. Nalivne ülestunnistus «Mi- na... tahaksin olla kui jumal!» nõuab rohkem julgust kui T. Too- miku deklaratsioonid. Imelikul kombel ei mõju see isegi rumala poosina.

Ülejäänud autorite kohta ei ole lausuda midagi eriti halba ega ka midagi eriti head. Kui end nende töödesse sisse luge- da, paistab kõik kena, epigoo- niks või grafomaaniks ei saa kedagi sõimata, mõte olemas, väljendusoskus samuti, üks- teistest on nad piisavalt erine- vad. Mul pole midagi selle vastu, et panna kirja: erine- valt sellistest pilgukohtjatest nagu Ü. Matthäuse, Max Har- noon või Tõnu Toomik loovad Merike Oim, Aivar Rumvolt, Indrek Kraas ja Piret Viirese teoseid, mis eeldavad sügava- ma kaasaalamisvõimega luge- jat, nende teoste sisim tähend- dus ei avane kergesti jne. Aga ikkagi... A. Rumvoltil on

Akna tumedas raamis nägu laup vastu klaasi

ja M. Oim luuletab samuti sellest, kuidas

Üks lapsenägu vastu aknaruutu.

Muidugi, selline üksikute värs- side väljakiskumine ei ole ar-

vustajast ilus, tegelikult on need tõesti erinevad luuletus- sed. Oelutsemist jätkates võiks siiski meelde tuletada, et «Sõ- na» on mõeldud varem ilmu- mata tööde avaldamiskohaks, M. Oimu tsiteeritud luuletus aga on kord juba ilmunud «Noorte Hääles» (2. X 1983, nr. 227), tõsi, teistsuguses re- daktisoonis. Näiteks

ma mäletan
ja kui ta pingsalt vaatas
mu enda ripsmed sellest pilkusid

asemel oli «Noorte Hääles»

ma mäletan
ja kui ta silmi sulges
mu enda ripsmed sellest pilkusid.

Võimalus asendada rida vastu- pidise tähendusega reaga just- kui viitaks sellele, et M. Oimu luuletused päris raudselt koos ei seisa. Aga olgu pealegi. Lõ- puks võib ju tunnistada, et te- gemist on kahe eri luuletusega, umbes nii nagu Jüri Üdil «Käekäigus»: «Ta teab, et kord ta põrmust kasvab õisi puus» ja «Ta teab, et kord ta põr- must kasvab nõges maas».

P. Viirese tudengijutt (miks mitte nimetada seda nii, kui isegi Tammisaare puhul üliõpi- lasnovellidest räägitakse) «Seit- se päeva ja veel natuke» on

nukese toe ja tasakaalus hoid- ja, kaotab Miihka kõik — lap- sed, kodu, isegi töökaaslased ja ka iseenda. Maasik on jär- jepannu andnud sõna kõiki- dele jutustuse tegelastele, näi- tamaks nende suhet Miihkaga, suhtumist temasse, tõestamaks, et Miihka elu allakäiguteed pole sugugi üksnes tema ise sillutanud, vaid suures osas inimeste ükskõiksus, egoism, kasuahnus. Suhtumine inimes- se on Maasiku loomingus üks peamisi teemasid, Miihka elu- saatuse kaudu on see nüüd veel kord, varasemaga võrrel- des teises võttes läbi kirjutat- tud. Ja kui oma nõrga iseloo- muga, viina poole viltu kange- last Maasik tõepoolest hukka mõista ei suuda ega taha, siis kaasinimeste hoolimatuse, jul- muse ja kasuahnuse näitami- sel on ta järjekindlalt süüdistaj- ja. Asine Sakkari Petri on lihtsakoelise Miihka elus nagu Kaval-Ants Põrgupõhja Vana- pagana saatuses — ja sellisena elutruu karakter.

Kõige ebaühtlasem on kogus nimijutustus «Tere, Maria», ridamisi antud juhtumuste kogusummas laialivalgav, ko- hati vulgaarne, paiguti senti- mentaalne — ja Maria selles kirevas pildis ikka tervikli- kuks karakteriks kujunda- mata.

Pikki aastaid iseloomustas E. Maasiku jutuloomingut üks põhiline esitusmaneer: pea- kangelase enesetutvustus, mil- le kuulajaks passiivne minate- gelane. Viimastel aegadel näib kirjanik olevat stiili- ja vormi- küsimustega hooliga tege- lema hakanud, sellest annab tunnistust ka «Tere, Maria». Ei sõandaks küll Olev Remsu eeskujul Maasiku suureks ees- kujuks Faulknerit seada (vt. 12. jaanuari «Edasis»). Iiiga kõrgelennuline tundub Amee- rika suurkirjaniku toomine Eestimaale turbarabadesse ja raielankidele, olgugi vaid kir- janduse kaudu ja vormivõt- teid esindama. Pikki lauseid ja segipaisatud ajatasandeid on kirjanduses ikka kasuta- tud, ka Maarjamaal. Ei tunne üldse endas olevat nii head stiiliraali, mis nõnda julgelt ja kindlalt lubaks ükskõik kelle kirjanduslikud eeskujud välja laduda (nagu O. Remsu vii- masel ajal järjekindlalt har- rastab). Jätan E. Maasiku selle raamatu stiili siiski ta enda omaks ja nendin, et ka stiili- liselt on jutukogu kõige kom- paktsem ja ühtlasem «Et rää- kisid puudega». «Tere, Ma- ria» rabadaim ja kõige kunst- likum. Raamat tervikuna an- nab põhjust kõnelda Ma- siku vormiotsinguist, mitte aga veel kirjaniku uuest, väl- japeetud stiilist.

kindlasti tihedam kui näiteks kunagised H. Karmi kõrgkooli- lood. Otsustades «Sõnas» aval- datu ja «Edasis» (6. VIII 1983, nr. 179) ilmunud jutu «Pärast- lõuna herilastega» põhjal on P. Viirese üks probleem filo- loogide raamatumaailma põr- kamine otsuseid ja tegusid nõudva, lihast ja luust inimes- te maailmaga. Filoloogil ei saa sellise jutu vastu midagi olla, ehkki raamatutest on meeles, et «intelligendinirude pseudo- probleemide» kohta on ka kõiksugu kurje sõnu öeldud.

I. Kraasi «Monoloogid» on vist liiga fragmentaarsed proo- sakillud, võib-olla suuremal hulgal ja teistsuguses kombi- natsioonis jätkaksid nad selge- ma mulje. «Sõna» valimikku kuuluv «Kell» ja «Edasis» (4. II 1984, nr. 29) luuletusena ilmunud «Odavalt!» näivad tei- netest täiendavat, ehk on I. Kraasi loomingus selliseid komplementeerseid seoseid rohkemgi.

Kokkuvõtte «Sõnast» oleks siis selline: pilku köidab see, mis võõramaise eeskujuga seos- tub, oma maa maasikad jää- vad varju. Eks ta ole varemgi nii olnud.

REIN KRUIS

Ligemale neli sajandit on «Romeo ja Julia», see Shakespeare'i surematu tragöödia, lummanud paljude maade, koolkondade, voolude teatritegijaid, jõudnud viimaseil aastakümneil koguni balletti, filmi, televisiooni. Ent selle teose jõudmine nukuteatri lavale on tõepoolest harvadeks. 35. sünnipäevaks valmistuv Eesti NSV Nukuteater pakub «Romeo ja Juliaga» oma vaatajatele aastaid kestnud ottingute vilja, pöördudes vastuvõtvõimelise täiskasvanud publiku poole.

Sellise sammu astumine võis olla küllalt raske, sest nukuteatri kunsti viljelejate hulgas on üldlevinud veendumus: nukud tunnevad end kõige paremini muinasjutus, n.-ö. avatud kangelasgates teoses ning ennekõike satiiri- ja groteskžanris. Pealegi lisagem, et Shakespeare'i poole pöördumine on üldse vastutusrikas ettevõtmine: tema näidendite lavastused pole ju kuigi sageli õnnestunud ei kontseptisooni ega ka näitlejatöö poolest.

Otsekohe hoovab vaatajani äravahetamatu Veronia õhustik, kus ühte puntrasse on põimunud vihkamine ja kättemaks, kus julmus ja surm on täiesti tavalised ja ometi nõnda vastu võetamatud (ikkagi renessansiajastul). Portaal on jagatud kaheks: üks pool on punane, teine roheline (võimalik, et need on vaenutevate perekondade vapivärvid), keskel aga on narri-mask. Selle nägu on aheldatud naeru ja kurbuse. Etendus pole veel õieti alatagi jõudnud, kui eeslaval ristuvad mõõgad (mõõgad jäävad kogu etenduse jooksul tähelepanu keskmesse) ning voolab veri... Linnas on ärganud elu, linn on täis inimesi: on Romeo ja Julia imepärsed ning kurvad päevad, nõnda olulised igatühele meist.

Täiskasvanud, sattudes lastele määratud etendustele, püüavad oma tõsiduses sageli olla üle sellest võib-olla kõige puhtamast ja siiramast oma hinges — lapsepõlvemaast, unistustest ja muinasjutust. Selles argises, tõelikus maailmas, väga asjalikus ja nii sageli emotsioonivaeses elus tundub sageli lausa naiivsena usk muinasjuttu, usk jäävasse armastusse ja headuse võidusse. Võib-olla näivad headus, armastus, tõeline ilu ja täius tõesti muinasjutuliste ideaalidena maailmas, kus paljude täiskasvanuks saanud inimeste püüdlused ja eluhoiak on sisuliselt muutunud pseudoprobleemideks elu ja maailma suhtes üldse.

Mingi kummaline ring valitseb elus: lastena usume muinasjuttudesse selleks, et hiljem elus muinasjuttude vastu ükskõikseks muutuda ja et veelgi hiljem panna neisse uskuma oma lapsi. Selle kõige tõttu pean nii lastele kui ka neid saatvatele isikutele mõeldud muinasjututeatri probleeme eelkõige missiooni ja eetika küsimusteks.

Y. Kokko—J. Sanga «Pessi ja Illuusia» Nukuteatris (lavastaja R. Agur, kunstnik R. Lauks) viib meid küll muinasjutumaailma, kuid teeb seda kõike nüüdisaja aktuaalsete probleemide taustal. Material on kirjutatud 1939. aastal. Ja olgugi, et inimestel on meele Teise maailmasõja väga kurvad kogemused, kanname lootust rahu säilitamisest igatühe endaga kaasas. See on küsimus meist kõigist inimeste maailmast, iga üksiku inimese kohusest teise ees.

«Pessi ja Illuusia» on lavastus armastusest, ükskõiksusest ja sõjast. Midagi väga puhas, habrast ja õrna jääb kõlama tervest etendusest. Panna last puhtsühholoogiliselt mõistma armastuse ja valu olemust on väga raske ülesanne. Lastele puhtul on suurem mõju emotsioonidel ja tundmustel, mille kaudu nii mõnigi raskesti mõistetav probleem selgeks saab. «Pessi ja Illuusias» on minud just emotsionaalset-tunnetuslikku teed laste maailma-

«ROMEO JA JULIA»

EESTI NSV RIIKLIKUS
NUKUTEATRIS

Me näeme, kuidas musta riietunud näitlejad (etendus on lahendatud «musta kabineeti» võttega, ilma tavapärase sirmiga), püüdmata üksteist üle mängida, võtavad lavaäärselt puualuseilt nukke ning juhivad neid. Ent juba esimestest episoodidest peale ei suuda miski meid lahti rebida nukude lummast. Mis see siis on? Kas väljendusvahendite ülitäpne valik ja peen psühholoogia teose tõlgitsemisel? Nukkude plastilisus ja misanostseenide täpsus ning läbimõeldus? Jah, kahtlemata. Kuid selle keerulise, mitmekihilise etenduse peamine mõte ning õnnestumine näikse seisnevat siiski muus. Käsitamata primitiivselt mõistet «nukuetendus», on lavastaja Rein Agur ja kunstnik Rein Lauks pakunud omaenda kunstilist

nägemust, etenduse selgepiirist arhitektoonikat nukkudes ja nukkude kaudu, on andnud lavastajale Shakespeare'likult poeetilise väimu, lähenenud autori sügavusele. Nõudlik šekspiroloog märkab küll kohe mõne tegelaskuju puudumist, mõne stseeni kärpimist või koguni ärajätmist, mõndagi näidendi seisukohast olulist Montecchi—Capuletti teemasse puutuvat kupüüri. Sellest hoolimata jätab etendus tervikliku mulje. See on lõpetatud ja teatraalne.

Mõistes suurepäraselt, et nukuteatrikunsti alus on nukude liikumine (liikumatu nukk on surnud, pelk ese näitleja käes), on lavastus ometi üritanud kõige raskemat — tegevuse ja mõtte sünteesi, mis on koondatud sõnasse. Ja Shakespeare'i tragöödia tekst,

kord mahlakalt lennukas proosas, kord imekauni luulepärjana, kõlab Nukuteatri lavalt täies hiilguses, loomulikult ja iseseisvalt, sulades ühte nii nukkude kui kogu etenduse mõttega.

Suurepärase on näiteks kohtumisstseen aias. Habras valgepäine Julia (Tene Ruubel) unistamas armastusest, kuuvalge teerada, mille hakul läbematu Romeo (Hendrik Toompere). Nende armukõne kestab kaua ja tundub, just nagu oleksid nukud elustunud, nendest hoovab päris valu, lootust... Puhuti on nukud täiesti liikumatud, otseku oma tundmuste koorma all, ja meie kannatame koos nendega... Niisama tunderikkalt ja kujundlikult on lahendatud stseen, kus Julia saab teada Tybalti surmast ja Romeo mi-

nemakihutamisest, armunute viimse, öise kohtumise stseen, Julia monoloog, kui ta otsustab juua Lorenzo pakutud unejooki. Tene Ruubeli Julia üllatab üldse nooruslikkuse ning samal ajal hingelise tarkusega.

Lavastaja on hästi tabanud Shakespeare'i stiili nii omase lüürilise ja komöödialiku kooskõla. On leitud ootamatuid, ent veenvaid karaktereid sellistele osadele nagu Benvolio ja Lorenzo (mõlemad Heino Seljamaa esituses), Tybalt (Tõnu Raadik) ja muidugi Amm (Piret Sikkil), see Falstaff seelikus. Vaid luuletaja ning unistaja Mercutio kuju (Harri Kõrvits) võinuks lahendada mitmetähenduslikumalt, temperamentsemalt, peenemalt.

Etendus, milles puuduvad sentimentaalsus ja võltspaatos, areneb dünaamiliselt, see on allutatud peamisele: kuulutada inimestele tõeliste tundmuste lugu ajast, mil valitsesid vägivald ja variserlikkus. Punane, vere karva pael mähib järk-järgult endasse kõik lavale leiduva ja toimuva. Ja armastusel pole muud väljapääsu kui surm. Romeo ja seejärel Julia surmastseeni on lavastaja lahendanud äärmiselt napilt, askeetlikult.

Montecchid ja Capulettid on murest murtud, näitlejad on alustelt viinud tegelaskujud — nukud, ära on viidud ka mõõgad. Laval lebavad veel vaid punased roosid...

Kui õigus on Lessingul, kes kunagi kinnitas, et ta tunneb ainult üht armastust sisendavat tragöödiat: See tragöödia on Shakespeare'i «Romeo ja Julia».

JELENA VOLODARSKAJA

«PESSI JA ILLUUSIA»

USUST ELU
PÕHIVÄÄRTUSTESSE

ni jõudmiseks. Etenduse muinasjutukangelased ja loomad on inimestatud suure loova fantaasiaga. Fantastiline mõjub aga veenvalt just tänu oma kokkupuutele reaalsusega. Fantastiline näitab suuredatult mõningaid reaalsuse külgi, fantastilisus on elu metafooriks, mis näitab seda meile uuest, üllatavast vaatenurgast. «Pessi ja Illuusia» tegelased on kujutatud muinasjutule omaste iseloomujoontega väga tabavalt.

Pessi on veidike naljakas ja kohmakas muinasjutukangelane, kellesse laps kiindub ja keda ta võib kogu hingest uskuda. Pessil on poeetiline maailmanägemine ja usk omavaheliste suhete loomulikkuse harmooniasse. Ta kannab endas elujaatust ja usku vastutuse võimesse tuleviku ees. Maailmas, kus ta elab, on ka palju kannatust, valu, kurjust, üleolekut ja kaugeliki mitte kõikidel ei lähe korda elada rahuldust pakkuvat elu. Aga ta teab, et võimalus on antud kõigile elusolenditele, võimalus ebakohti kaotada, parandada, leevendada, võimalus isennast teostada. Pessi armastus Illuusia vastu on teeniv ohvrimeelsus, mis ühendab ja annab elule mõtte. Tal on suur usk elu põhiväärtustesse, ta ei

ela mitte ainult oma egoistlike huvid e rahuldamiseks, vaid kaasolendite aitamiseks ja teenimiseks.

Hendrik Toompere Pessi on hinnatav näitlejatöö. Mõjuvad ja erutavad eelkõige loomulikkus ja siirus. Väga karaktereersete, nappide liigutustega suudab näitleja tabada nuku rollis peamist, muutes Pessi inimlikult väga mõistetavaks ja lähedaseks.

Illuusia Vikerraarevürsti tütreks tekitab vaatajast hardustunnet. Ta on nooruse, puhtuse, vahendituse ja sära kehastus. Illuusia kogu olemus on õhku suurt siirust, elurõõmu, soovi maailma ime nautimiseks.

Elu võtab ta lihtsalt ja loomulikult, elurõõm ja omakasupüüdmatu armastus on tema põhiväärtused. Illuusia püüab ka oma igapäevase elu kõige pisematele seikadele anda väärtuse. Südametähele ja armastusega tahab ta maailmas elada. «Pessi ja Illuusia» on ühtlasi lugu armastusest, mis on nii õnnelik ja nii õnnetu, nii tugev oma õnnes ja õnnetuses, et isegi kurjus, mis etenduses endast üha märku annab, ei ole suuteline seda armastust takistama.

Eve Maremäe Illuusias on vahenditust, noorusjõudu ja

sõbralikkust kõige ümbritseva vastu. Kõige otsesemalt avaldub tema karakter stseenides Pessiga. Armastuse ime särab temas vastu kõigis vikerkaarevärvides. Usun, et näitlejale on suurt abi osutanud kunstnik Rein Lauks nuku kujundajana. Illuusia on väliselt muinasjutuliselt ilus, võimaldades samal ajal näitlejal kasutada häid tehnilisi võimalusi nuku liigutamisel. Kunstniku osatähtsust lavastuses tulebki hinnata ilmekate nukutiipide loojana. Kindlasti on see näitlejatele suureks abiks olnud.

«Pessi ja Illuusia» maailm tervikuna ei kangastu sugugi roosades toonides: palju on sinist, kurjust, ärevust, umbusaldust. Ennast täis upsakas Kägu, militaristlik Hani, ärevad sõjatuksed vilvad vaataja idüllilisest metsarahust eemale.

Lavastuses on loodud teravad, tunda kurjust näol situatsioon, mis kätkeb potentsiaalselt ohtu kõikidele metsolenditele. Grotesk on vahel nii järele, et see lausa jahmatab. Vastastikuse usaldamatus, umbusu konfrontatsioonid õhkkond seab lavastuse tegelaste rahuliku ja õnneliku elu kõige suuremasse ohtu. Etendus lõpebki Illuusia äkilise kadumise sõjakäras ja Pessile jäävad tema purunenud maailmas alles ainult usk ja lootus.

Peategelaste kõrval tõusevad võrdväärsete partneritena esi-

le näitlejad Viuu ja Harri Kõrvits. Mõlema ühine joon on suur emotsionaalsuse ja groteski taotlus. Väga meeldivalt mõjub rollide — Hane, Käo, Emma, Ruudi, Teo — järsult erinev rõhuasetus, mis nõuab mõlemalt esitajalt väga suurt näitlejameisterlikkust.

Lavastaja Rein Aguri töö tahaksin eelkõige rõhutada missioonitunnet. Usun, et ei ole oluline, kas vaatajad võtavad selle vastu puhtemotsionaalsel või kontseptuaalsel tasapinnal, tähtsam on sõnum, mis meieni jõuab ja mille me teatrist minnes endaga kaasa viime. Lavastusest tervikuna kiirguvad tugev emotsionaalsus ja ekspressiivsus. Etendust pingestavad väga erinevad rõhuasetused stseenide kaupa.

Missioonitunnetusest rääkides ei saa unustada ka «Pessi ja Illuusia» põhiprobleemi — armastust. Inimlikkuse, inimese suurusse ja väärtuse mõõdupuuk elu mitmekesistes avaldusvormides on olnud ja jääb armastus, läte, kust algab kõik. Tee sinna aga käib igatühest meist läbi. Ka läbi järgmise põlvkonna ja vastutuse selle ees.

Arvan, et Nukuteatri «Pessi ja Illuusia» on suutnud täita oma ülesande tulevaste täiskasvanute ees. Seeme, mis on külvatud väikeste vaatajate hinge, teeb neid kunagi võib-olla täiskasvanud Pessideks ja Illuusiadeks, avatud ja siiraste hingedega inimesteks.

MARIKA MESCHIN

Nukuteatris etendub menukalt N. Gindini ja V. Sinakevitsi kahevaateline nukunäidend «Nagu kass ja koer». Lavastaja R. Agur, kunstnik R. Lauks, muusikaline kujundaja T. Niltvaqi. Pildid: koer Raksi, keda mängib Harri Kõrvits.

Eldar Rjazanovi «Jum romanss», film A. Ostrovski näidendi «Kaasavaratu» motiivid, on tõsist poleemikat põhjustanud. Näiteks «Literaturnaja Gazeta» vallandus seoses sellega küllaltki suurejooneline ning juba terveniist kaks kuud vältav diskussioon (algus mulluses 44. numbris). Tõsi küll, nimetatud diskussioon ei taha piirduda üksnes Rjazanovi filmi vaatlemisega, vaid määratleb end pealkirjaga «Tähelepanu: ekraanil on klassika!», kuid nii või teisiti jõuab enamik diskuteerijaid ikka ja jälle just «Julma romansi» juurde. Suurele osale vaidlejaist «Jum romanss» ei istu, kohe kuidagi ei istu. Klassiku, Aleksandr Ostrovski (1823–1886) kallal olevat vägivaldat kasutatud!

Ekraniseerimisküsimusteni veel jõuame. Praegu aga filmist enesest. Film nimelt meeldib mulle. Nõnda kõrget klassi demonstreerivad näitlejatööd on meie ekraanidel piisavalt haruldased. Ennekoike mõistagi Nikita Mihhalkovi Paratov, aga kindlasti ka Aleksei Petrenko Knurov, Andrei Mjagkovi Karandõšov, Viktor Proskurini Voževatov. Näiteks Petrenko. Juba ainuüksi tema kõnnakus, selles, kuidas ta astub, on peidus terve karakter (millele on tähelepanu osutanud ka Boris Tuch «Õhtulehes»). Säärane orgaanika, näitlejatöö hämmastav ja naudingut pakuv täpsus pole paraku mitte just igapäevane nähtus. Pahatihti lihtsalt ei teagi, mida oma kehaga ette võtta (ja ega vist tehniliselt suudetaks), rääkimata nende võimaluste tunnetamisest, mida kõike saaks teha.

Täpselt paika pandud, vägagi konkreetse biograafiaga (selleski osas, mis ekraanile ei jõua) on Proskurini Voževatov. Kas Voževatovist võiks tulevikus saada Knurovi mantlipärija? Miks ei võiks praegune teine kunagi ka esimeseks saada? Äri läheb ju tõusuteed, kaalutlevat meelt jagub samuti, suuremaid prohmakaid pole karta. Aga ei! Esiteks on Voževatov liialt hall, isikupäratu, säärast vääriskust, isene hinnast teadlikolemist nagu Knurovi puhul ei saavu-

* Film sai hiljuti Delhi rahvusvahelisel filmifestivalil «Kuldse Paabulinnu».

ONS «ROMANSS» KA PIISAVALT JULM?

taks ta eales. Teiseks — ja see on olulisem — seab Voževatov ise enesele piirid. Ta on ettevaatlik, ent juba ülearu; ta ei taha riskida, ammugi siis võidelda; ta on tüüp, kelle võit võib seisneda äraootamises. Just see välistabki kõrgema lennukaare. Voževatov on igavene teine. Ta sobiks korralikuks pangaametnikuks. See on puhtalt konjunktuur, mis teda soosib laevaomanikuks tehes.

Umbes sääraseid mõtteid võis filmi esimest seeriat vaadates mõlgutada. Aega jätkus piisavalt, tegevust oli ekraanil napilt. Aga jah, igav ei hakanud. Nõnda sisukad, kunstiliselt läbitunnetatud ja pingetatud on ekraanil kujutatud karakterid.

Nii võrratu näiteseltskonna taustal mõjub nooruke L. Guzejeva Larissa osas muidugi mõnevõrra kahvatumalt. Pealegi, Larissa haaret on kärbitud, ta on hulga maisem, «valguskiireks pimedusriigis» või millekski sääraseks ta ei ürita olla. Ta on lihtsalt noor tüdruk, kes otsib midagi «suurt ja ilusat». B. Tuch näiteks peab Larissat üheks neist tuhandest provintsiipiigadest, keda võime näha suvelõõsase pealinna teatrikoolide uste taga tammumas. Miks ka mitte? Jah, Larissa saatus pole kadestamist väärt, romanss osutub tema jaoks tõesti julmaks, ent mis parata. Aga ons ikka nii väga põhjust taga nutta, et see motiiv jääb suureks mängimata, Larissa käekäik mingite ideoloogiliste kontseptsioonidega tsemmenteerimata? Seda enam et film kergitab sootuks mõttemahukamaid kihistusi.

Mihhalkovil on kombeks filme, milles ta mängib, «ära rikkuda». Ning on arvustaja tõekspidamiste küsimus, kas ta seda õeldes kasutab jutumärke või mitte. Midagi analoogset toimub ka «Julmas romanssis». Võinuks olla Larissa lugu, aga ilmub Mihhalkov, ja film ähvardab vaata et Paratovi privaatlõoks saada. Selles seisnebki olulisemaid eemaldumisi Ostrovskist. Kuna Para-

Kaader filmist «Jum romanss». Larissa (Larissa Guzejeva) ja Paratov (Nikita Mihhalkov).

tovi kujus ei leia erilist väljaarendamist Larissa mõnetiseks saatusekaaslasteks olemise motiiv (kullakaevanduste omanikuga abielluv Paratov on ju ka n.ö. kaasavaratu), mis tähendaks «Kaasavaratu» sõlmprobleemide säilitamist, olgugi sootuks isepäises trakteeringus, siis võib etteheiteid ekraniseerimisvabaduse asjus teataval määral mõistagi.

Ent film on film, nii autori-truu, kui ta ka ei üritaks olla, pole ta kirjandusteos, milleski on ta seeläbi paratamatult juba teine. «Jum romanss» pole enam «Kaasavaratu», ta elab

oma elu, kohati (meie jaoks) vaieldamatult huvitavamalt. Nagu ei saa maha vaikida kõrgtasemega näitlejatööd, nii ei saa ka lihtsalt niisama ignoreerida Mihhalkovi Paratovit, seda, et just temaga tulevad teosesse sootuks keerukamad hoovused.

Mihhalkovi Paratovis on ilme vastuolu. Kuidas me ka ei püüaks taandada teda üksnes võrgutajaks, prassijsaks, südameetiks ning eetiliste tõekspidamisteta inimeseks, me ei saaks seda ometi nii lihtsalt teha. Olgugi et tõendus lei-dukis piisavalt. Aga midagi jääks Mihhalkovi Paratovis

ikka üle. Midagi väga olulist. Temas on veel midagi peidus, midagi rohkemat. Mingi oma tõde, filosoofia, vähemalt selle võimalus. Seda oleks huvitav teada saada.

Paratov olevat jum. Eriti kujukalt ilmnevat see briljantselt lahendatud episoodis, kus Paratov rusikahoobiga õuna lõmastab nii, et pritsmed Karandõševile näkku paiskuvad. Aga too end «väikeseks inimeseks» tituleeriv närune hing, kes avalikult kaastunnet ja halletsemist nõuab, polegi enamat väärt kui just säärast suhtumist. Kui raevunud kiskjaloomusest rääkida, siis tuleks seda just Karandõševi puhul teha. Mihhalkovi jumuses on midagi hoopis muud. Isegi elutarkust, kui soovite.

Paraku pole aga antud meile võimalust sellest rohkemat teada saada. Justkui ära tabades, et film hakkab Ostrovskist ohtlikult kaugenema, kiirustatakse «Kaasavaratu» juurde tagasi. Finaal on jällegi Larissa lugu, pisarast nõretav pilt, kus Paratovile ja temataolistele mõistagi ainult musta värvi saab jaguda. Kusjuures võiks ka nii öelda, et praegune Paratov on ju veel liigagi hea. Talle ei anta võimalust tõeliselt julm olla. Tema kurjus, eriti aga oma printsipiide selgitamine, n.ö. kurjuse ideoloogia, jäävad praegu poolikuks. Nii kaotab aga seegi, mis ta teeb, paljus oma (võimaliku) mõtte, väärrib tõesti ainult hukkamõistu, sentimentiküllast lautust.

Aga on juba hilja. Eesriiet on kergitatud, juba me oleme jõudnud märgata, et tolle kunagise «Kaasavaratu» kulisside taga toimub hoopis muud. Palju kütkestavam, vististi ka elulisemat. Enam ei suuda filmis pakutav finaali meid piisavalt köita. Loobudes sellest n.ö. kaasavarast, mida suutnuks pakkuda Ostrovski näidend, haistes Mihhalkovi tegelaskujus hoopis tõsisemaid võimalusi, seega siis Ostrovskist igati põhjendatult eemaldudes, ei julgeta siiski lõpuni minna, jäädaakse poolele teele pidama. Nii aga pole ei ühte ega teist. Just liigse ettevaatlikkuse pärast jääb täistabamus saavutamata. Mis parata, mõnevõrra julgem ja julmem «Romanss» meeldiks vist enamgi.

LAURI KÄRK

Roman Nymani, Eduard Polandi ja Aleksander Tuurandi kõrval kuulub Albert Vahtramäe selle sajandi esimese kolmandiku «Estonia» teatrikunstnike nimekasse nelikusse. Tema teatridekoratsioonilooming kestis järjepidevalt 35 aastat. A. Vahtramäe (tollal A. Vahtram) alustas «Estonias» tööd 1920. a. ja lõpetas 1956. a., mil ta pensionile läks.

A. Vahtramäe sündis 20. jaanuaril 1885 Peterburis kontoriametniku perekonnas. Silmapaistva joonistusoskuse tõttu pääses ta juba varakult lastekunstnikooli, hiljem jätkas õppimist Peterburi Kunstide Edendamise Seltsi kunstikoolis. Seejärel töötas Peterburi Leuferti ja Vorobjovi dekoratsioonimaalimise töökodades. Õpingu- ja tööaastatel Peterburis puutus ta kokku nimekate kunstnikega, nagu Benois, Bakst, Bilibin, Dobužinski, Golovin, Larionov, Korovin, Róerich ja mitmed teised.

Mäletan, kuidas A. Vahtramäe kõneles suure õhinaga 1904. aastal Maria Teatris esietendunud R. Wagneri ooperi «Jumalate hukk» lavakujundusest. Teda valustas lavastuse emotsionaalne mõju. (Dekoratsioonid olid sellele kavandanud A. Benois ning maalitud need koos K. Koroviniga. Mõlemad olid «Mir Iskustva» tippmehed.) A. Vahtramäe kirjeldas Reini kalda, valkürüde kalju ja lossi pildi dekoratsioonide illusoorset vormiplastikat, kogu dekoratsioonide lummat, armu ja rahulikku koloriiti.

Tulnud 1920. aastal «Estoniasse», töötas A. Vahtramäe alul E. Polandi abilisena. Need olid viljakad ja kasulikud koostööaastad. Pärast E.

100 AASTAT

ALBERT VAHTRAMÄE SÜNNIST

Polandi lahkumist «Estonias» langesid lavakujunduse probleemid (enne A. Tuurandi tulekut) peamiselt A. Vahtramäele.

Kahekümnendate ja kolmekümnendate aastate esimesel poolel töötasid «Estonias» veel kunstnikud Olga Oboljaninova-Krümmer, Peet Aren, Aarne Mõtus ja peadekoraaator Aleksander Tuurand. Ka nende kunstnike lavakujunduste teostamisest-maalimisest võttis Albert Vahtramäe osa. Ta oli suurepärane ja mitmekülgne teatrimaalija, kes oma tugeva stilitunnetusega järgis eksimatult iga teise kujundaja individuaalset väljenduslaadi ja loomingulist käekirja. See oli aluseks tulemusrikkale koostööle. A. Vahtramäe osalemisel on tehtud ka mitmed A. Tuurandi ekspressionistlikud lavapildid, ornamentalsetele ja stiliseeritud vormivõtetele rajatud, juugendliku

kallakuga elegantsed dekoratsioonid.

A. Vahtramäe kujunduste loetelu tuleks üsna pikk. Piirduksin üksnes olulisemate märkimisega: ooperid «Sevilla habemeajaja» (1922), «Aida» (1923), «Madalik» (1923), «Müüdnud mõrsja» (1924), «Boheem» (1926), «Romeo ja Julia» (1928), «Jevgeni Onegin» (1934), «Halka» (1938), «Vaikne Don» (1939), «Carmen» (1940), «Marta» (1941), «Madalik» (1942), «Rigoletto» (1946); opereid «Alpi roos» (1921), «Blondingel» (1923), «Madame Pompadour» (1924), «Linnukaupleja» (1924), «Kolme neitsi maja» (1926), «Haljal aasal» (1937), «Tatra tüdruk» (1937), «Sügismanöövrid» (1937), «Ro-

xy ja tema imemeeskond» (1940), «Pulmad Malinovkas» (1940), «Nahkhiir» (1940).

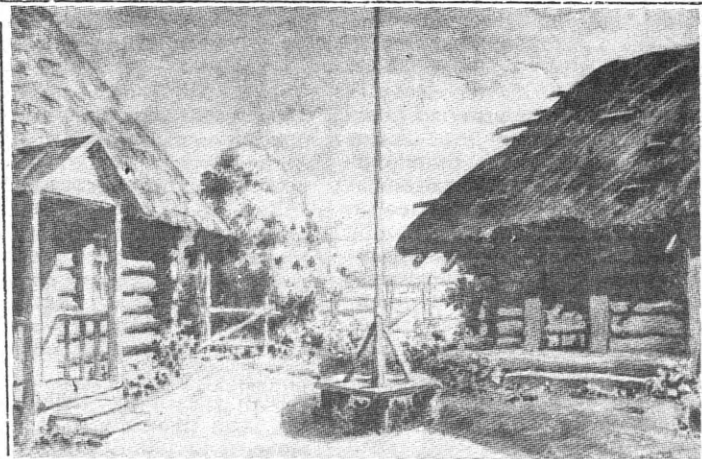
Ta lõi «Estonias» kujundusi ka mitmes žanris sõnalavastustele (Lääne, vene ja nõukogude dramaturgia, aga ka eesti algupärandid: E. Vilde, A. Kitzberg, A. Hint, H. Raudsepp).

A. Vahtramäe ooperikujundused mõjuvad eelkõige emotsionaalselt: tõsised ja poeetilised olid tema Doni maastikud (I. Dzeržinski «Vaikne Don»), E. d'Albert'i «Madaliku» monumentaalne suurus ja dramatism, G. Bizet' «Carmeni» mägede rusuv raskus ja salapärasus, G. Verdi «Rigoletto» kau-

guste ähvardav hämarus ja dramaatiline pinge. Kõik see avaldus vastavate piltide kompositsioonis ja värvide lummatustes.

A. Vahtramäe lõpetas oma töö «Estonias» kujunduskunstnikuna 1948. aastal, ent tegutses seal edasi veel ligi kümme aastat teostuskunstnikuna-dekoratsioonimaalijana. Seega aitas ta tõhusalt kaasa noorte teatrikunstnike debüüt-kujunduste tegemisel ja nende dekoratsiooniloomingu hinnatavale tasemele jõudmisel. 23. veebruaril 1965 jõudis vanameistri pikk ja sisukas elutee lõpule.

FRITZ MATT

A. Vahtramäe kujundus H. Raudsepa komöödiale «Tagatipu Tiisenoosen» (1947).

See on devtis, mille alla on Sinisessa paviljoni mahutatud terve pikk ajalõik eesti maalist, graafikast ja skulptuurist. Mõistame seda kui 40-aastast perioodi, loovat ja rahulikku aega, mille jooksul kogu see looming on valminud. Teisest küljest vihjab devtis ka sellele, et rõhutatud on inimese ja tööteema esiletõstmist.

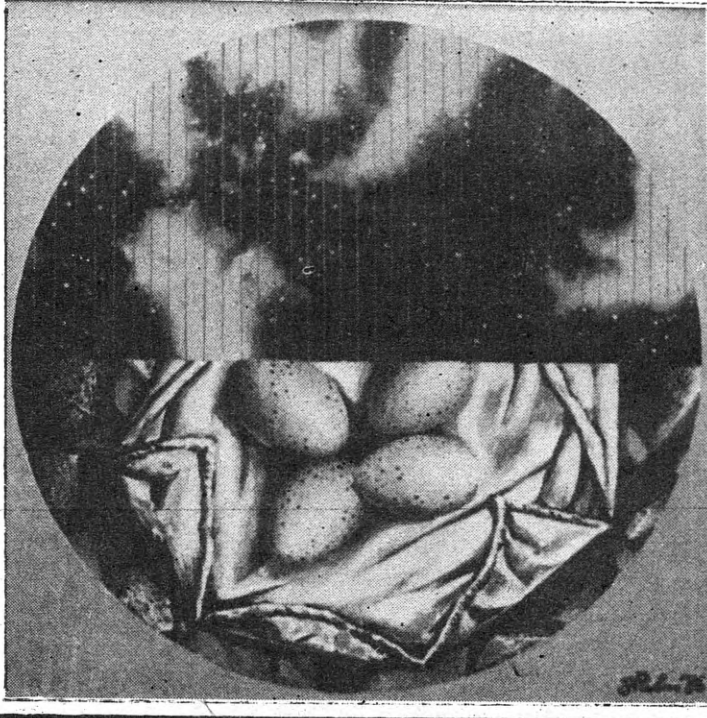
Meile, kel pole muuseumides ruumipuudusel nüüdiskunsti püsiekspositsiooni, rääkimata eraldi galeriist, on iga selline näitus erilise tähtsusega. Muidugi tahaks igauks näha seda võimalikult täiuslikuna, kuigi see on ülekohtune ootus, sest hoolimata üldistest arusaamadest, on igaühel täiusest oma-moodi ettekujutus (nagu ka koostajatel, žüriidel jne.) Nii-suguse näituse organiseerimine, tööde valimine pikast perioodist on kahtlemata äärmiselt raske ja keerukas. Faktoreid, asjaolusid, nõuandeid ja kaalutlusi on nii palju, et lõpuks võib küsitavaks muutuda kogu koostamise printsiip. Valikut mõjustab kindlasti ka ajafaktor: teatavasti suhtleme kunstiteostega vaid oma konkreetsetes ajas ning väärtustame või ebaväärtustame neid enamikul juhul vastavalt oma ajale. Ikka ja jälle kaevatakse ajaloost välja minigeid etappe, mis järsku üliaktuaalseks muutunud, ning lastakse südamerahuga meelest tööd, mis veel kümnekond aastat tagasi meeli köitsid. Ja seepärast, valides töid niisugusele esindusnäitusele, võib parima valiku soov üle kasvada kahtluseks omaaegsete tippteoste puhul suhtelise ja püsiväärtuse kaalumängus. Muidugi on see kõigile teada, nagu paraku tuleb allpool veel paljugi, mis kõigile teada on. Kuid et näitus oli retrospektiivse iseloomuga, võib ehk ülevaade endale kordamisi lubada.

Sellepärast oli ka allakirjutanul näituse suhtes kaks põ-

GRAFIKA JA MAAL NÄITUSELT «40 AASTAT RAHULIKKU LOOVAT TÖÖD»

KUIDAS EKSPONEERIDA AJALUGU?

SIRJE HELME

Jüri Palm. «Suur vaikelu» II (õli, 1976).

hiprobleemi: mismoodi kannavad kunstiteosed praegu välja need meie väikesed kohalikud legendid kunsti arengust ja kui võrd annab ekspositsioon üldse kätte arengupildi.

Maaliekspositsiooni hindamisel oli suuresti lihtsustatult aluseks järgmine arengu-

skeem: 40. aastate lõpu, 50. aastate esimese poole naturalistlik realism → 50. aastate teise poole murrang, kus koos teistumise muutumisega kunstipärandisse tuleb tagasi paljaslik maalikultuur, mis hakkab pidevalt ka edaspidi tootma traditsioonilist kultuurse maalimise liini → kümnendi-

vahetusel instituudi lõpetanute uuenduspüüded, tegelemine monumentaalse, dekoratiivsema stiiliga, mis mõjustab edasi ka kuuekümnendate teist poolt → 70. aastate murrang, mis seekord toimub põhimõtteliselt uuel, muutunud maailmakäsitluse alusel. Tehnitsism ja urbanistlik kultuur tulevad kunsti äkki, sest kuigi tehase- ja töömotiiv on kunstis pidevalt, nii monumentaalsemas kui ka jutustavas-detaillirikamas variandis, on see ikkagi loodud romantiliselt pinnal. Ning kui eelnevate kümnendite kunsti kujutas muutunud ja muutuvat maailma, siis 70. aastad ise lähtuvad teistsugusest tsivilisatsioonikäsitusest → 80. aastad, mis seni on olnud loiumad või (demagoogiliselt väites) need on aastad, kus täiustatakse, arendatakse edasi individuaalseid süsteeme ning kus tippe luuakse ainult nende süsteemide sees. Hinda tõuseb uuesti maalitehniline kvaliteet iseenesest, kunstiajaloo respektieritakse rohkem salonglike ja maneristlike perioode, hakatakse häbenema rääkima rahvuslikkusest jne. See pole tunnuslik mitte üks kohalikule kunstile; hoolimata kõrvõimalikest terminoloogilistest manipulatsioonidest, pole midagi olulist suudetud neil aastatel ka mujal välja mõelda. (Jättem siinkohal kõrvale alateadlikult kultuurivaenuliku küsimus, kas seda üldse vaja on.) Ideed, mis toitsid rahvusvahelist kunsti üle paarikümne aasta, ei toi-

mi enam. Kõige rohkem sai tolleaegsest avangardist lõppkokkuvõttes ikkagi kasu massi- ja reklaamikunst, mis virgutab kunste sünteesi palju enam, kui meil ükski ametkond seda teha jõuab. Niisiis, teades omaaegseid ideale, omades mingit ettekujutust kunsti homogeensest arengust ja vaadates siiski kõike 80. aastate keskpaiga kodaniku pilguga, leidisin üldkirjeldatud võnked ja muutused üles. Sest ma otsisin neid ja teadsin, et nad olema peavad. Aga paistab, et selletaolistest kinisideedest vaba heatahtlik kunstisõber neid vaevalt tähele pani. Nad olid lihtsalt rõhutamata ja kadusid esindusnäituse demonstratsiooniesinasse. Esindatud oli tõesti meie maali parem osa, kust ühtki eksponaati ei oleks raatsinud ära võtta, küll aga juurde panna. Et see võimalik polnud, tekkis järgmine küsimus — proportsioonid ja kunstnike individualiteedi rõhutamine.

Alustagem tagantpoolt. Kui võrd annab näitus kätte üldise arengupildi vähemalt kunstnike lõigus, sest üldise arenguskeemi taga seisavad kunstnikud, kes selle arengu kaasa teevad ja skeemi sees kas muutuvad või mitte? Nende kunstnikega, kes praegu-seks enam elavate kirjas pole, on asi lihtne. Essents on juba välja toodud, kindel osa loomingu hakkab rändama mööda ülevaatenäitusi, üldkäsitlusi, leksikone. Eriti õnnestunud on selles suhtes L. Mikko — H. Roode boks, kust kiirgab otsingute erakordset intensiivsust ja kunstnikuande sügavust, mis paelub ja mille väärtus paistab praeguse seisuga järgi aastatega tõusvat. Hoolikalt valitud maalid, mis on tippteosed nii nende loomingu kui ka üldse meie kunsti, annavad nagu entsüklopeedilise sissevaate ajastu kunstiprobleemidesse. Ka E. Kits on esindatud oma eri

Kuigi seesugust, omaette vabariiklikku osakonda üleliidulisel näitusel Moskva Maneežis pole, on siiski mõtet eraldi rääkida eesti kunstnikest, sest nad on alati eristunud teistest — nii omapäraselt plastiliselt käekirjalt kui ka erilist teravdatud maailmanägemise viisilt. Lühidalt öeldes: Moskva vaatatajale on nad alati meeldivad üllatusi pakkunud.

Olev Subbi «Lõuna-Eesti maastik», viiesaline, vägevamootmeline (245×820 cm!) kompositsioon tervitab külastajaid avasaalis. Akvarelselt kerge, harmooniline maalimisviis loob värske, õhurikka ja optimistliku mulje suvisest keskpäevast. Seekord on Subbi otsustanud toime tulla sümboliseerivate naisaktidega, mis tavaliselt ehivad tema seda laadi töid, — ja nii mõnegi hindaja meelest pole pilt sellest põrmugi kaotanud.

Põliselt talupoeglikule, rannarahva Eestimaaale on pühendatud Uno Roosvaldi «Kihnu saarel». Roosakas, summutatud õhtuvalguses näeme seal elatanud, tööpäevast väsinud naisi kogumas suve helled saaki. Kõgu steen on meeleolult leebe, rahulik ja olemise rõõme ülistav. Veel enam võib viimast väita Evald Okase suurest kompositsioonist «Rahulik päev», mida märgistavad müütiloov sümbolika ja apelleerimine Euroopa maastikuklassiku Pierre Bonnard'i kogemustele. Siin-seal haljas rahus on paljad naisekehad, terved ning mahlakad nagu küpsed puuviljad — maise ilu ja elamise rõõmu allegooriad. Tõsi, kompositsioon on veidike rabe, värvid vedelavõitu, kuid pildi väärtus on vaieldamatu.

Üleüldse on maise külluse, maastöö, elurõõmu ja looduse ülistamisel sel näitusel eesti maalijate juhtmotiiv. Näib, et ülevaatenäituse üldist temaatikat on nad ehk mõistnud väheke otsejooneliselt ja kesken-

dunudki põhiliselt maa-, s.o. maastikuprobleemataitkale. Erandlikumaks on jäänud lihtlikud, industriaalsed, tehnilised maailmaga seostuvad süžeed; nimetada võiks vaid Jaan Elkeni karmi ja põhjamaist «Ekspeditsiooni Läänemerele». Meretemaatikat on käsitlenud ka Hillar Jaanus, kes maalib faktuuriselt, kuid veidi hallilt, värvide kõlvavusega.

Kordan siiski: enamik eestlasi on pidanud olulisemaks tänapäeva küla ja seal toimunud muutusi. Enn Põldroos on näiteks oma klassikalises, maalilist ja geomeetristilist ühendavas stiilis jäädvustanud stseeni «Hommik kasvuhooes», mis on ühtaegu rangelt konstruktiivne ja vahetu ning pintslitöölt impulsiivne. Rein Tammi on väljas samavõrd klassikalises fotorealistlikus maneeris «Turg», milles rõhub objektiivile lähedaste ja eemaldatud plaanide mäng. Töö on üllatav, intrigeeriv ja täpne. Andres Tolts on endale truuks jäänud natüürmortaastikus «Rikas sügis», mis on peaaegu renessanslik külluse ja rahulolu allegooria. Maaliekspositsioonist tuleks nimetada veel Saima Randjärve «Ateljeed» ja Toomas Vindi rahulikku, väarikat, filosoofilist «Sisemist parki».

Eesti graafikast rääkides ei saa jätta märkimata, et maastemaatika jätkub sealgi. Esikohta hoiab selle suuna tunnustatud meister Herald Eelma töödega «Aed», «Mälestusmärk põllul» ja «Mees reha-

ga». Iseloomulik on talupoeglik põhjalikkus, retsiteeriv viis, millega kunstnik nähtust ja üleelastust jutustab. Ja mõistagi kindel ning meisterlik käsi. Täpsele, konkreetsele vaatlusele lisanduvad mõtterekonstruktsioonid, sümbolika jm. Enno Ootsingu bukoolika on empiirilise, vähem piduliku, kuid see-eest hingelt romantilisem ja plastiliselt ühtsem. Tema lehed on rangelt monokroomsed, distsiplineeritud joonega, sügavalt mõtestatud. Liili Mõtuste «Viljakust» ja «Ema» võib näha kui tänapäevaseid Florasid, allegooriatena tähenduspinna maa — naine. Selle valdkonnaga lõpetades tuleb peatuda veel Kaisa Puusaku tuntud natüürmortidel «Leib ja sai» ning «Kott aedviljadega», mis on lakoonilised ja täpsed, Ilmar Torni lehtedel «Eestimaa» I ja IV ning B. Vassermanni töödel.

Mis puutub skulptuuri, siis ei näi seegi vähem mitmekülgne ja individuaalne. Hille Palmi «Kevadine maa» on jällegi nn. igavese teema allegooriline kujutus — viljakas maa kauni naise kujul. Mare Mikofi talunaised ja neiu on maisemad, tüpaalilt jämeda-koelised. Keerukad ja võimsad tänapäevatehnikat ning põlist maastööd käsitleb üheskoos Lembit Palm: tema «Maa õunad», mis kujutab naisi kartulivõlvul, näitab niimoodi tehnikarevolutsiooni maal. Ka Edgar Viies on pühendanud oma taiese — pronksist «Sookuivatad» — aktuaalsele teemale.

See-eest «Pateetiline tants» on andam sümbolismile, eksperimendile ja fantaasialennule. Jaan Varese sotsialistliku töö kangelse Arnold Vunki portree on dokumentaalselt täpne, ses mõttes ka sarnane, kuid paraku autoripoolse hingestatusega. Mihhail Duhhomjonoki puust paarisfiguur «Leib» kin-nitab, et ka elementaarset süžeed võib huvitavalt esitada: omaette võlv on selles materjalis soos, mis assotsieerub maastöö lõpp-produkti, kuuma leivaga. Kataloogis on kirjas veel Matti Variku, Ellen Kolgi ja Ilme Kulla skulptuurid.

Tarbekunsti ekspositsioonis valitsevad kaks ala — keraamika ja nahkehüü. Huvi pakuvad ka fotostendid, mis tutvustavad kujundustöid. Eesti keraamika võidutseb looduslühirika, armastatud motiivid on lehekesed, putukate tiivad, merekiivid jms. Nimetada tuleks Made E. Jot, Naima Uus-talu, Ingrid Nõgest, Anu Soan-sit, Marget Tafelit, Helle Viidevikku, Irja Kändlerit, Lydia Jõotsi, Ene-Mai Luuri, Tiitu Lassi, Esta Vossi, Minni Patust, Ella Külvit, Rita Tänav-Veldemanni ja Tiitu Aru.

Vaatamata mõnele lünkadele (kõik kataloogi märgitud tööd pole mahtunud ekspositsiooni) ja valiku juhuslikkusele, lubab eesti kunstnike tööde kõrge professionaalsus lugeda nende väljapanekut näituse üheks õnnestunumaks ja küps-
semaks osaks.

ALEKSEI KORZUHIN,
Moskva

Stasys Eidrigevičiuse graafika väljapanekut Kunstisalongis ei tahaks siduda ühegi voolulooliselt määratletud lähenemisviisiga. Täpsemana tundub otsida kunstnikku ja tema sõnumit võimalikult otse ja isiklikult, haakides piltide sisutunnuseid kunstniku, mitte laadi külge, mida ta esindab. Seda enam et Eidrigevičiuse kõneleb meiega avatult, seab oma haavatavuse ja tundlikkuse vaataja ette täies ausas alustuses, talutades meid kohati üsna kõledaid ja julmi maastikke pidi. Lõpetatud, vormilt kompaktsed pilditervikud on näitusel üsna vähe. See ei häiri, sest graafilise lehe mõte otsib väljundit muus, ja vaataja saab sellest aru. Usun, et iga, ka meie kunstis on Eidrigevičiusele kaudseid sugulashingi, mil kas või I. Malin, kelle joonistused saavad toitu just nagu samadest alateadvuse ladestustest. Ent samavõrd tugev kui on Malini tung-luua lõpetatud seoseid endavälisega, ka vormiterviklike kompositsioonide, on leedulase puhul tuntav kannatus üksinduse ja eraldatuse koormast, mis segab kontsentreerumast vabale ja harmoonilisele pildistruktuurile. Eidrigevičiuse pildid on lakka-matud sisemonoloogid, milles naljalt ei avane keegi, teine või miski muu. Mina ja minu valu, mina ja laps minus, naine minus, igatsus mu sees. Selles plaanis taandub eemale oma professionaalsuse, missiooni tunnetamise tasand, teenäitaja tasand, kellel on õnnestunud kaosest kord luua, aktiivne, ümberkujundav alge. Imene, keda kujutab Eidrigevičiuse, on ennekõike laps, gutav ja lähedane, aga samas ka kammitsatud, kuna kartes loobuda oma maailmast ja valulävest, ei oska ta suureks kasvada. Ainsaks kunstniku inimlapsi ühendavaks seoseks jääb kannatus, milles

etappide tähtsustega. Võiks ju igatseda mõnd 70. aastate alguse abstraktse põhikoega maali (kas või «Kevade» asemel), mis kindlasti kuulub Kitzse loomingute loogika juurde, kuid see on siiski kontseptsiooni-, nüansiküsimus ning ei saa tahta pisikes-te personaalnäituste korraldamist ühe suure näituse sees. Kuid kahju on A. Vardist, kelle looming esindas just pallaslikku järelimpressionismi, mille osa eriti Tartu kunstis sugugi nii väike polnud, kui praegu paistab. Rääkimata vanameister A. Kongost, kes on loominguliselt aktiivne siiani ja kes kindlasti on rohkem kui ühe maali koha välja teeninud. Või pidid Tartu kunstnikud kõik kindlasti ühte vahesse ära mahtuma? Ja kui-gi Malin esindab ilusti 60. aastate uuendusliku kunsti üht varianti, ei ole tema edasine looming nii portreede kui ka sürreaalse kallakuga kompositsioonides pakkunud sugugi mitte vähem vajalikku. Praegu tekib nimelt väike arusaamatus. Et kujundus pole mitte perioodide (mis ülevaate saamise oleks äkki veelgi segasemaks muutnud), vaid kunstnike kaupa, siis on raske mõista, mille alusel mõnelt kunstnikult on valitud tema tipp-teosed, teiselt mingile perioodile iseloomulikud tööd ja kolmandalt näiteid kogu loomingust. Selge, et ühelt kunstnikult valitakse rohkem teoseid kui teiselt, ühe looming on kujunenud aktuaalsemaks kui teiselt, kuid püüd-kem siis lõivu maksta ühele kahest — kas ajaloolisele töö-le või esinduslikkusele ja efektsusele kõigi puhul võimalikult õiglaselt. Suur osa kunstnike kull ebaõigluse all ei kannata, mõned valikud on lausa õnnistuseks kunstnikule, näiteks V. Ohaka puhul. Õnnestunuks tuleb lugeda ka N. Kormašovi, E. Põldroosi ja E. Okase tööde valikut. Kuid

näitus on ülekohtune O. Terri ja O. Marani suhtes. Tundub, et kõige paremini pole läinud ka L. Sarapuul, J. Arrakul, A. Toltsil. O. Terri pole ainult 70. aastate alguse lüürilise portretist, vaid oma lüürilise ande on ta täiuslikuks arendanud hilisemate aastate maastiku- ja linnavaadetes. Marani puhul jäävad kunstilukku loodetavasti domineerima näitüümortide kõrval kuuekümnendate keskpaiga guashtemp-rad, samuti mõned 80. aastate mere- ja rannamaastikud ja natüürmortegi on tal olnud sugestiivsemaid. Ka A. Toltsil on «Tuhkrust» suurejoonelise-maid maale — ja miks mitte kord tagasi minna 70. aastate teise poole? Seda enam et kui näitusel on küllaltki näi-teid 50. ja 60. aastate kunstist ja selleaegsetest olulistest tendentsidest, samuti 70. aastate algusest, siis 70. aastate teisel poolel toimunud nihkeid iseloomustavad praegu vaid J. Palmi maalid, T. Pääsukese «Diivan» ja Toomas Vindi «Mäng». Nii ei kata näitus väidet 70. aastate kunsti uuest maailmakäsitusest jne., sest kõik selleaegsed uuendajad eksponeerivad 80. aastate töid, mis mõne erandiga isegi nende loomingu tähtsuste hulka ei kuulu. J. Arraku puhul pole tema võimas kunstnikunatuur lihtsalt välja pakutud, tema väärtused pole kindlasti ainult pehmemas maalimaneeris, mis kohati sisu agressiivsust isegi tagasi hoiavad. Ja hoidkem end Arrakusse suhtumast kui maneristlikkuse müstikuse! Kahtlusi tekitab ka O. Subbi tööde valik. Kas tasus eksponeerida nii mitmeid töid aastat-est 1969–1975, kui küpseid saavutusi oleks leidnud viimastestki aastatest? Niisiis, kõigest heast hooli-mata tekkis kahtlusi just proportsioonide ja valiku-printsiipide suhtes. Samuti oleks võinud mõned etapid ja muutused rohkem aktsentuee-

ritud olla. Materjali selleks näitusel jätkus, sest nagu öeldud, oli piisavalt välja toodud 50. ja 60. aastate maal, kehvem oli tõesti 70. aastate teise poolega. Ja kui me sellest lähiajalooost nüüd püsiväärtusi otsime, tuleb mõnda, et suur osa kannab endas eeskätt suhtelise, ajastu kontekstist sõltuvat väärtust. Kunstnikuga, kes töötasid järelimpressionistlikus laadis, on asi selge (Vardi, Võerahansu, Adamson-Eric jt.); nemad võime kahtlusetu kultuuripühamuse panna. Aga nii mõnelki teoselt ootaks praegune aeg suuremat meisterlikkust, maalilist tihedust. Paraku on uuendus kunstis tänamatu. Kui ta parajasti toimib, kuuleb ta kriitikat rohkem kui kiitust, ja kui ta on oma osa täitnud, vaadatakse teda aastakümnete tagant pigem heatahtlikult kui imetlevalt. Ja ometi, ilma selleta oleks olemata kogu edasine kultuursus, traditsionalism ja manerism, mis iga uuenduslaine kannul käivad. Või oleks tõesti õigem mitte igatseda endale galeriid? Ehk ongi parem töid mitte näha ja leppida teadmise-ga nende tähtsusest?

Graafika kohta üldjuhul need märkused ei kehti, kuid üks mõni probleem teki siingi. Ekspositsioonis oli arvestatud nii aegu kui ka inimesi. Ühest küljest oli valitud ühe kunstniku loomingut mitmest perioodist (näit. A. Hoidre lehed aastatest 1945 kuni 1983, A. Kütt 1958 kuni 1981, V. Tolli 1965 kuni 1984 jne.), nii et juba väheste lehtede järgi võime näha muutusi, arengut, täiustumist. Eriti iseloomustab see vanema perioodi esindajate töde valikut. Sest teistest küljest on paljude kunstnike puhul arvestatud nende ilmseid õnnestumisi ja tehtud valik selle järgi. See kehtib just 70. aastate teisel poolel aktiivselt tegutsenud graafikute kohta. Eriti kasuks tuli

selline arvestus E. Ootsingu, Mare Vindi, V. Vinna, N. Neidre, M. Üksise ja K. Puustaku puhul. Samas on selgelt jälgitav ka muutumine motiivistikus, stiilides, kujundikeeles. Varasematel ajalõikudel domineerib paatoslik tööteema (R. Kaljo, A. Hoidre, I. Torn, A. Kütt jt.) või portree (A. Bach, E. Einmann), harvem linnavaade (L. Ennosaar). Need on kergesti arusaadavad, selge ja ühemõttelise kontekstiga lehed. Nende ideaalid on mõistetavad, ka siis, kui maneer muutub vabamaks ja ekspressiivsemaks ning hülgab detailirikka jutustuse. Midagi nende päevade optimistlikust usust progressi ja tuleviku kannavad need lehed tänapäevani, kuigi detailirikas jutustav laad kaotas vahepeal oma prestiiži. Kusagil Tolli—Ulase piiril (seekord on see jaotus täiesti suvaline, kuid lähtub vaataja kujundusepoolsest suunamisest) toimub suur muutus. Tolli mitmekihilised, tihedad sümbollikat täis, tõelist süvenemist nõudvad lehed ja Ulase võimas ning abstraheriv laad näitavad selle arengu, tulemusi, mille 60. aastate lõpp endaga kaasa tõi. 1960-ndate lõpp ja 1970-ndate algus on periood, mis tõi kaasa hulga noori kunstnikke, suure loomeaktiivsuse, uue, küll keerulise-ma, kuid vaieldamatult praegusaegse mõtlemisviisiga rohkem haakuva kujundikeele, on ju siiani jäänud eesti graafika tipptaseme sümboliks. See aeg pani aluse ka uuele, et meie graafika on triennaalidel edukam kui leedu või läti oma. Üldiselt on see aeg kunstnike lõikes siiski välja toomata jäänud, v. a. Tõnis Vint, sest nagu eespool öeldud, oli enamasti tol ajal alustanud loomingust valitud mitte katsetavaid, vaid juba väljakujunenud ja seotütu täiuslikumaid töid. Siiski ei usu ma, et Ulase 1970.—1973. a. pehmelakid (üks leht sellest perioodist küll esinda-

tud oli) või Vinna samaaegsed ofordid või K. Põllu 1970.—1971. a. tööd akvatintas või valmiskujunditega lubaksid endasse tagantjärele mitteaupaklikult suhtuda. K. Põllu praegu esitatud maastikud näitavad siiski vaid üht lõiku; see, mille poole ta juba aastaid püüdnud ja millega tegeleb, oleks võinud ehk ka mõne sari-jalehega esindatud olla, kuigi need üldtuntud on. Paratamatult kordab ju kogu ekspositsioon varasemat. Kuid see on nüansiküsimus. Ei taha aga leppida, et Avo Keerendilt pole töid, mille pärast me räägime temast kui võrratust linoolitehnikameistriks. Mitte et praegu esitatud töid oleksid vähemväärtuslikud, kuid nad annavad kunstniku loomingust siiski äärmiselt ühekülgse pildi ning sellist pieteedikat valikut, mida, on näha teiste graafikute puhul, oleks võinud siingi jätkata.

Niisiis esines näitusel enamik meie aktiivselt tegutsenud graafikuid ja põhiliselt oma loomingu õnnestunud poolega, lisaks vanema perioodi graafikat alates 1945. a., mis meie mälu nende aastate kohta oluliselt värskendab. Näis, et meie mainekas graafika peaks sellise kontsentratsiooniga juures andma äärmiselt efektselt kogupildi. Paraku see nii polnud. Kas tõesti lahendas seda pika galerii kõledus? Ometi peaks niisuguses tühjas ja vabas galeriis olema hea graafikat vaadelda. Vist oli oma mõju siiski pingestatuse puudumisel. Esindatud oli n-ö. graafika pealiin, tulemused, arvestamata mitmeid radikaalselt teisesuunalis katsetusi. Kuid ükski kunstilik ei saa toota ainult tippe, mille aluseks on täpne mõte, hästi temperereitud emotsionaalsus, hea tehnikaga maagia ning peene maitse elegants. Ja kuigi võib väita et mitmed kunstnikud, nagu R. Meel, L. Lapin või J. Okas, pole ehk hoolinud töötava inimese kujutamist ja et sellepärast pole nende koht niisugusel näitusel, on siiski vale neid eirata. Ühe maa graafikat tuleb vaadata kui kompleksset organismit, mis ammutab jõudu ka kõrvallinidest; äärmusest, mis tekitab ja kaovad, kuid mille tähendusest ei saa mööda minna.

(Järg lk. 14)

nad on võrdsed. Kõik kannatavad, õigemini, kõik kannatavad kunstnikus.

Hämmastab, kui palju on leedu graafiku loomingus eksliibriseid. Neil kujutatu kriibib ka enim hinge, sest võimetus vabaneda minast annab end nii aktiivse suhtlemisvajaduse juures kõige valusamalt tunda. Mis siis, et seda teenivad suurepärane, assotsiatiivsus ja tabavad analoogia-käigud. Kunstnik suhtleb ise-endaga, ta küsib lakkamatult ja piinleb võimetuses endale vastata. Pildist pilti korduvaid motiive, kinniskujundeid, mis põimuvad eri nüanssides on palju: ahistav eluruum, kitsaks jäänud maja, piirde-aed ja sein, mis inimese ümber, või mida ta oma maailma kaitstes endale ise ümber ehitab; seosed, mis ei anna vabaks ega lahti; tiivad, mis ei luba lendu tõusta; maskid, mis peidavad nägu, ristimotiiv, mis moodustub pika nina ja teravatipulise mütsiga laps-Pinocchiost, kes surub vastu rinda pikanokalist lindu, või müürist varese taga, kes silma jalaga varjates klammerdub küünistega müüri nii, et see ristikujuulisena survele järele annab (ilmselt üks suurepärase-maid, lõpetatumaid kompositsioone näitusel). On ilme, et ülalöeldu väljapaistamine ei ole piltide ainus ajend, veelgi vähem seletab see nende köitvust, lähedust, täiskasvanud inimesele, mis sunnib kummardama kunstniku ees, kes igatseb ja usub, kes palub ja on teel. Sest kes meist julgeks väita, et ta on päralt jõudnud? On loomulik, et ületamatuna näiv lõhe materiaalse ja vaimse, ühinemistakte ja üksindusele määratuse, vabaduse ja aheldatuse vahel kinnistab Eidrigevičiuse loomingus erilise jõuga kannatuse mitte lunastuse motiivi. Ent see, mis on kunstniku loomingu põhi (oma leedula-sest erinevas vaimuelu kon-

Stasys Eidrigevičius. Lodzi Raamatusõprade Liidu eksliibris.

tekstis me ehk kohe ei tabagi seda), ei seisne ainult elavat ühendavas kannatuses, vaid leplikkuse ja armastuse sõnumis, mis viib arengusse lootusetuse ja paine, leiab väljundi mõnes pildis. Selliseid pilte pole palju, veel tõenäolisem on, et ma ei näe ega

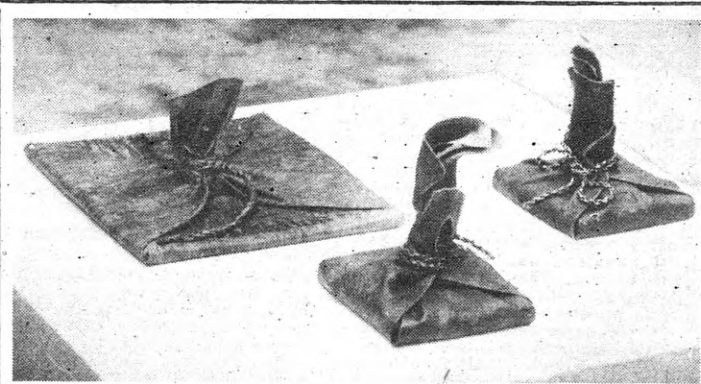
mõista paljusid, aga mõni pilt avaneb mulle nii. Üks Eidrigevičiuse kinniskujundeid on naise pea, mida järgalt piiravad juuksed liikumatusse, elutusse raamistusse sulevad. See eksliibristes esinev motiiv on painajalik ja väljapääsutu. Ja äkki areneb ta eepiliselt veen-

va lahenduseni kunstniku suures pliiatsi- ja pastelljoonistuses: juuksed vallanduvad pikaks, lõpmatuks teelindiks maastikul, mida hakkavad tallama paljud. See kompositsioon on avatud, sisaldades eneses väljundit, milles ei ole küll rõõmu, aga on jõud ja leplikkus.

Või kummaline joonistus kohmaka lapsega, kes hoiab käes haamrit ja seisab (naise)-figuuri, peaaegu puusliku ees, Lauatükidest, halgudest ja tohust kokkuklopsitud olend kummardub niisama kohmaka lapse, pambu poole, ja tema žestis on nii tuntav soe, emalik liigutus — kohendada ja kaitsta kaitsetut. Paindumatusse ja liikumisvõimetuse kiuste sünnib elus kontaktivõimalus, puudutus.

Ma ei tea, kuhu viib Stasys Eidrigevičiuse tee, aga ilmselt kulgeb ta mõistmise kau-

kunstniku debüütnäitus. Naha-kunstnik Liia Saluvee (lõpetas ERKI 1975. aastal) esitab ülevaate oma loomingust, mis nii esemetes, teemades kui ka tehnikates on vägagi mitmekesine, võiks öelda, et isegi kirev. Väikesed armsad võtete-rohked paunkõited; solidsed ja pretensioonikad külalis-raamatud; raamatud, mis köidatud nii traditsiooniliselt kui ka tänase päeva jaoks mittetraditsiooniliselt (ilmselt siiski on olemas ammune moodus kõita raamatuid panna ja mähkida); karpe, mida võib vaadata nii üksikuna kui ka kompleksis, ja lisaks kõigele ka faktuurne-ruumiline pannoo. Noorkunstniku puhul saab selle kõik õnneks viia

Liia Saluvee. Mähiskõited.

du, et keegi ei lähe päriselt ükski, et hüüdjale häälele ei vasta ainult kaja.

TAMARA LUUK

Tagasaalis on noore tarbe-

ühisnimetuse — otsingud — alla, edasised aastad aga nõuavad enam keskendumist ja oma laadi kindlamat väljakujundamist — mõtteid ja näpuosavust on.

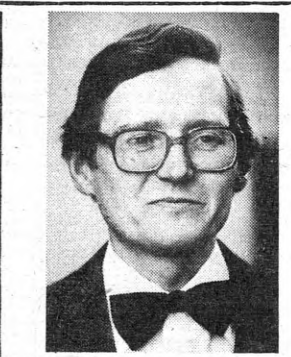
TIINA KÄESEL

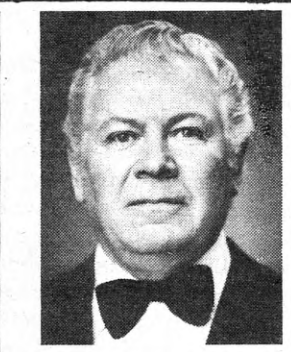
AUNIMETUSI

Eesti NSV teeneline kunstnik
ALESANDER SARAPUU,
RAM-i solist.

Eesti NSV teeneline kunstitegelane
TIIT KÜSTER,
RAM-i laulja.

Eesti NSV teeneline kultuuritegelane
ALBERT OLESK,
RAM-i solist.

RAT «Estonia» ooperisolist LEILI TAMMEL käis 13. ja 15. jaan. Leningradi Filharmoonia suures saalis laulmas metsosopranipartiid H. Berlioz «Romeo ja Julia» ettekandel. Solistideks veel Karlis Zariņš (Riia) ja Vladimir Arutjunov (Jerevan), juhatas teost Armeenia Riikliku Koorikapi kaastegevusel selle peadirigent Ohanes Tšekidžjan, mängis Leningradi Filharmoonia Akadeemiline Sümfooniaorkester.

13. novembril laulis Leili Tammel aldisoolot G. Mahleri III sümfoonia ettekandel Tšaikovski-nim. kontserdisaalis Moskvas. Moskva Filharmoonia Akadeemilist orkestrit juhatas Gennadi Provatorov.

Klarnetist HANNES ALTROV andis 10.—17. det. kokku 8 soolokontserti Udmurti ANSV-s ja Kirovi oblastis (Iševsk) — praegu Ustinov, Votkinsk, Kirov ja Novovjatsk). Klaveril saatis RIINA GERRETZ. Kavades olid Saint-Saënsi Sonaat, Debussy Rapsodia, Martinu Sonatiin, Lutoski 5 tantsuprelüüdi, Schumann ja N. Gade fantaasiapalad, J. Masella Fantaasia, Stravinski Soolopala jm., samuti Aadu Reigi palad «Karjase laul» ja «Vana viis».

Rahvaste Sõpruse orden — milline võiks olla sobivam autasu kunstile, mis, sündinud sõjamasinate kaugenemas müri- rinas, on pühendunud 80 mehe loomejõul ilu ja tõe viimisele kuulajate südamesse, sildade rajamisele inimeste ja rahvaste vahel? Esimest korda on see kõrge autasu antud meie kunstikollektiivile. RAM-i kunst on alati olnud tugevalt eetilise hoiakuga, mis alguse saanud Gustav Ernesaksa kunstnikureedost: inimlikult inimestele!

On tähelepanuväärne, et ainsa kutselise meeskoorina on RAM oma arengutee pidanud läbima mõneski mõttes konkurentsitu, olles innustajaks ja eeskujuks taidluskooridele, iseenese edasiliikumist määrates vaid teerajaja innukuse, vastutustunde ja intuitsiooni-ga. Vaevalt koori esimesel eluperioodil keegi tegijastki oleks suutnud ennustada asjade tänast seis. Praegune RAM on Nõukogude Liidu tunnustatu- maid kunstikollektiive, kes leiab vaimustunud vastuvõttu lähedal ja kaugel. Kuulaja võidetakse enda poole mitte niivõrd repertuaari helikeele eripära või rafineeritud kõla-kultuuriga, kui just muusika-sõnuni arusaadavusega. Ei sõltu see keele mõistmisest või mittemõistmisest, vaid tekstist inspireeritud muusikakeele veenvast vahendamisest. Ja selles ei peta RAM kunagi.

Areng on toimunud mitmel tasandil. Alg-RAM-i kuulaja ei vajanud ekstaasi sattumiseks kuigi palju. Teda nokau-teerisid valitud hääle jõuline forte ja ohkõrn pianissimo, väikevormide maitsekalt vahelduvate karakterite ilme-kus ja kohene mõistetavus. Üha enam sattus kuulaja kontserdi kui muusikalise ter-viku läbimõeldud, kompleksse mõju alla, ilma et ta sellest teadlik oli (ega kunsti nautle-ja tahagi teada, miks ta silm märjaks läheb, ta tahab us-kuda).

Praegu on mõõtnatult edasi läinud laia dünaamilise skaala täppisnõuansside valitsemine, nende kaudu muusikakanga fraseerimise väljenduslikkus. Hingamisel nagu polekski enam piire, see viib tooni nii kaugele, kui mõte ulatub, põimib fraasikaared kandvaks tervikuks. Kuidagi ei saa väi-ta, et meeskoor on piiratud kõlavärviga kooriliik. Igal hää-lerühmal on oma tämber, mis vastavalt kunstilisele ülesan- dele moduleerimisvõimeline. Lisades sellele kolm ja pool oktaavi mitmesuguseid fak-tuurivõtteid ja intensiivsust-asteid, saame helilooja mõt-tele piisava liikumisruumi.

RAM-i pole kujundanud mitte ainult dirigendid ja lau-lumehed, vaid suurel määral ka heliloojad. Et mitte üksnes pääseda RAM-i huviorbiiti, vaid lüüa läbi ka publiku ees,

RAM -

RAHVASTE SÕPRUSE SILLUTAJA

RAM-i pidulik kontsert, kust pildile jäid maestro G. Ernesaks ja O. Oja, toimus 18. jaanuaril «Estonia» kontserdisaalis. Rahvaste Sõpruse ordeni kinnitas koori lipule Eesti NSV Olemnõukogu Presiidiumi esimees Arnold Rüütel. Oldlulupoo Peakomisjoni esimees, EKP Keskkomitee sekretär R. Ristlaan andis RAM-ile üle Oldlulupoo Pea-komisjoni aadressi. Koori loometeest rääkis pidulikult õhtul Eesti NSV kultuuriminister J. Loff. NSV Liidu rahvakunstnik sotsialistliku töö kangelane G. Ernesaks tänas parteid ja valitsust lauljate ja koorijuh-tide tööle antud kõrge hinnangu eest. Eesti NSV Riikliku Akadeemilise Meeskoori austamisõhtul olid ka seltsimehed N. Johanson, A. Kudr-javtsev, O. Merimaa, B. Saul, A.-B. Upsi, M. Pedak ja I. Toome.

püüab helilooja maksimaalselt tunnetada ja vahendada koori tehnilisi võimalusi. Paraku on traditsioonilised lauluvõistlus-ed näidanud ka, et mõned he-liloojad eelistavad koori või-metest rõhutada vaid võim-sust.

Kui võistluse temaatika piisa-valt avar ei ole, jääb mõnigi kord võistluskontserdil mulje, et käib kahuriga varblase pihta põmmutamise. Esimene pau-gumeister laseb märklaua elegants-e lasuga ribadeks, teine pühib ribadki, kolmas ja ülejäänud põmmutavad juba olematusse märki. Kahur ise, RAM muidugi, tõrget ei anna. Tagasilöögi aaga (kuulaja reaktsiooni kaudu) saab helilooja. Kui Veljo Tormis lisas kord oma imeilusale «Kolm mul oli kaunist sõna» flöödi-partii, mis meestetooni hella lüürilisust eriti toetas, siis nüüd tuleb mees-tel saagil üle laulda vägevast löökpiilide kollektiivse pikse-mürast. Saan aru, et praegu on tähtsaim rahuvõitlus, et seda, mille vastu võitleme, iseloomus-tavad tõesti üha vägevamad pau-gud. Kuid helimeistrid ärgu unustagu ka näitamast, mille nimel seda võitlust pidada. Elu, selle tohutu mitmekülgus, inime-se lihtsad rõõmud-mured on väärt, et neid kujutada süvene-nult, ülepakkumiseta. «Kas tõesti tasasem, intiimsem muusika ei leia enam mingit armu meie praeguses ülefortestatud atmo-sfääris? Pole kahtlust — inime-ne vajab ka tänapäeval õrnamat, mahedamat sõna ja heli. (...) Kasutagem vaheldumisi kõiki

rikkusi, mis on peidus inimhää-le kogumis — kooris. Kas ei peaks tõusma moodsaks nõu-deks: inimliku häälega inimlikult inimestele.» (G. Ernesaks, «Lai-ne tõuseb», lk. 117—118.)

Oleks ülekõhtune mainima-ta jätta teistsugused näited, mida on andnud koorile Sos-takovitš (poeem «Ustavus»), Tormis (dokumentaalkantaat «Hääled Tammsaare karja-põlvest»), Ernesaks («Veart kellad»), Thakthakišvili («Gruusia ilmalikud hümnid») ja mitmed teised. Varsti ula-tub lauldud teoste loetelu tu-handeni. Kõrvuti kodaniku-paatosega leiame sealt avaraid loodusepanoraame, töötsija mõttepinget, kangelaslikku mi-nevikku, rahvalikku huumor-rit, rahvaluuletõtlusi, monu-mentaalsuure, killukesi, mo-noodiat, paljuhääset kõla-välja.

Vanemale üksusele — mees-koorile — on juurde lisatud aastate vältel soliste, ansamb-leid. Sündinud ja praeguseks kunstiliselt tublisti kosunud on poistekoor. Tahaks loota, et ikka leiab rakendamist meeste kammerkoosseis, kam-mer-RAM.

Koor jätkab äärmiselt vaja-likku tegevust kõige väärtus-

liku helisalvestamisel, mis meeskoorile loodud (praegu-seks 52 heliplaati, suur hulk -linte). Kõike öeldut silmas pidades võiks arvata: enam paremini ega rohkem teha ei saa. Dirigendid nii ei arva.

OLEV OJA: «Tahaks laiendada eesti heliloojate ringi, kes meile kirjutavad. Praegu ootame ora-tooriumi Mati Kuulbergilt, Oldse tahaks enam suurvorme. Oleme tänulikud neile, kes neid juba kirjutanud (J. Rääts, B. Körver, E. Mägi, V. Tormis, B. Parsadan-jan jt.). Oleks kena, kui koos-töö läbi heliloojatega saaksime edaspidi kaasa aidata eesti kul-tuuri suurkujude juubelitähtpäe-vade pidamisel, nagu seni on seda võimaldanud Ester Mägi «Tuulte tuba» Mart Saare 100. sünniaastapäevaks, Veljo Tormi-se «Kaksikpühendus» Marie Underile ja Gustav Suitsule, «Hää-led Tammsaare karjapõlvest» ja Gustav Ernesaksa pühendatud «Laulja». Tänapäevateema peaks leidma mitmekülgsemat, haara-vamat käsitlust. Tänu otsestele kontaktidele on meie autoreiks heliloojaid mujaltki, nagu Otar Thakthakišvili, Valeri Kikta, Jev-geeni Jevgrafov, Paulis Dambis jmt.»

KUNO ARENG: «Üks professor Gustav Ernesaks ja RAM-i am-mune soov on tänaseks pooleldi täitunud: elame oma majas. Kui-qi käib remont (tegelikult sei-sab), kuigi jagame maja Koori-ühinguga, kuigi pole oma väikest saali (jutud juurdehitusest on kuidagi vaikseks jäänud), lei-dub siiski ruumi, kus töötada eraldi rühmadega, solistidega, ansambelidega.

Teistest probleemidest tõuseb esile nii lauljate kui ka dirigentide järelekasv. Viimastel aastatel on koori võetute muusikaline ettevalmistus suurem, enam ei pea palju tegelema järelelami-sega. Mitmed noored õpivad kon-servatooriumis või muusikakoo-lis. Soov on, et meie kooris laulaksid ainult professionaalid. Oleme hakanud lauljaid saama ka poistekoori endiste kasvandi-ke hulgast. Poistekooris tehakse head tööd, kuid järelekasvu probleemi ta täiel määral ei lahenda. Eestis on praegu viis kutselist koori, kes igal aastal vajaksid umbes kümme lauljat vahel har-va ka dirigente. Lisaks ootab likvideerimist meessoost muusi-kaopetajate-koorijuhide defitsiit. Soovin, et meie poistekoori pea-dirigent Venno Laul, kes on ka konservatooriumi rektor ja nüüd esitatud Eesti NSV Olemnõukogu saadikukandidaadiks, suudab lii-kuma panna poiste koorikooli loomise, millest siin-seal räägi-tud ja millest tunneme lausa puudust. Analooesed koorikoolid Moskvas, Leningradis, Gorkis, Riias ja mujalgi on andnud märgatavat hea ettevalmistusega meeslauljaid ja -dirigente. Riia konservatooriumis näiteks on meesüliopilasi üle poole.»

Riikliku Akadeemilise Mees-koori käesolev hooaeg on tervenisti pühendatud nelja aastakümne täitumisele nii koori sünnist kui ka võidust fašist-liku Saksamaa üle. Täheendus-rikkaks kujunes pidulik kont-sert 18. jaanuaril, kus koori lipule kinnitati kõrge riiklik autasu, Rahvaste Sõpruse or-den. Loorberid aga kohustavad jätkama uue jõuga. 4073-ndale kontserdile lisanduvad uued. Ja ka uued heliplaadid uute teostega uutelt autoritelt, uued tunnustused, uuenevad sõprussidemed.

PEETER PERENS

MUUSIKA-VALLAST

Ooper Kolumbusest

Kolumbuse Ameerikasse jõud-mise 500. aastapäevani pole enam palju aega. Barcelona Ooperiteat-ris toimus esimene tutvus Leo-nardo Valada ooperi «Cristóbal Colón» partituuriga (libreto autor on kirjanik Antonio Gala). Kohal olid ka juhtivad partiidid laulma hakkavad Monserrat Caballé ja José Carreras. Teatril on kavas alustada uue ooperi etendusi 1986/87. a. hooajal.

Bachi senifundmatud prelüüdid

Yale'i ülikooli raamatukogus leiti J.-S. Bachi 33 varem tund-matu orellprelüüdi noodid, tea-tab Reuter. Õnnelik leidja oli tuntud Bachi-uurija, Harvardi ülikooli professor C. Wolf. Bachi noodikäsikirjad olid XVIII sajandi saksa kirikumuusika nootide hulgas, mis 1867. aastal oli Yale'i ülikoolile kinkinud helilooja L. Mason.

Nädalavahetusel oli V. I. Lenini nim. Kultuuri- ja Spordipalee lava külaliste päralt. Moskva Suure Teatri kakskümmend solisti andsid tallinlastele viis kontserti. Lauljaid olid mitmed Tallinnaga hästi tut-tavad: oli ju siin 1979. a. osaletud üleildulisel Glinka-nim. vokalistide konkursil. Faivi Kljutsiku fotosilma ette jäid (vasakult) nimetatud võistluse laureaat Aleksandr Poljakov, Ljudmila Nam, võluv balleti-paar Niina Ananiašvili—Andris Liepa ja möödunud suvel rahvus-vahelisel vokalistide konkursil Bulgaarias Grand prix' võitnud Vladimir Karimov.

MUUSIKA-VALLAST

Kunstikoguja kingitus

Jaapani kollektsoonäär Terushi Tino ostutas anda Nõukogude Liidule üle Fjodor Saljapini portree, mis peaaegu pool sajandit oli olnud Tino perekonna valdus-es. Maailm on laulja jäädvusta-tud Tokio ühe kontserdisaali la-val, kus ta 1936. aasta maikuu suure menuga esines. Kuulsa jaapani kunstniku Goro Tsuruta maalitud portree on omamoodi haruldus, sest Fjodor Saljapin on sellel jäädvustatud eluõhtul, mil ta hoidus kunstnikele ja foto-graafidele poseerimast. «Jaapa-nis mäletatakse Fjodor Saljapini hästi ja peetakse tema kunsti-lugu» ütles Terushi Tino TASS-i korrespondendile. «See portree peab asuma suure laulja kodu-maal, kus ta olgu meie rahvaste ammaste kultuurisidemetes süm-bol.»

Keset talve sületäis soojust — nii võiks öelda Tiitu Levaldi (sopran) ja Vilma Mallese (klaver) kontserdi kohta (12. jaan. Kadrioru lossis). Põhja-maalasele on prantsuse ja hispaania kultuur olnud ikka külgetõmbav ja ühtaegu ehk ka tabamatu, Ladina-Ameerika on lausa eksootika. Seepärast äratas T. Levaldi nüüdne kava — Claude Debussy lauld, Manuel de Falla «Seitse hispaania laulu» ja Aaria Heitor Villa-Lobose «Brasiilia bachianast» — ootust ja uudishimu.

Debussy laule Levaldi—Mallese tõlgenduses mäletame veel möödunud hooajast, muusikute nüansirikas Debussy-mõistmine oli paljudele avastuseks. Praegu mõjus kontserdi Debussy-pool veidi ebaühtlasena, laulja nagu vajanuks aega lahtilaulmiseks, publiku proovimiseks. Samas oli ka alguslauludes ilusaid leide («Kau-nil õhtul»). «Kuuvälge» ja «Sentimentaalne maastik» veetlesid pastelsete kõlavärvide, heli kändvuse ja nõtkusega. Säravalt, kerge irooniaga — või hoopis üleemeelikut? — esitati «Pierrot» ja «Fantoc-hes». Pianist Vilma Mallese jaoks pole muusikas tähendu-seta fraase, ta püüab alati ava-da teose siselooget ja -sünd-mustiku, toetades ja loomin-guliselt täiendades laulja par-tiid.

Villa-Lobose «Brasiilia bac-hiana» Aaria puhul (T. Levald, Peeter Paemurru — tšello, Hei-ki Mätil — kitarr) häiris eba-täpne ansambel, oodanuks ka suuremat tundeintensiivsust, meloodia vaba voolamist. Va-hest võiks Aariaga eesavidi-gi tegelda — muidugi, kui laulja on kindel, et teos on ta hääle-le sobiv ja kahiutu. Rohkem loomis- ja andmisrõõmu pak-kusid T. Levaldile küllap de Falla «Seitse hispaania lau-lu». Siin nagu Debussy laulu-deski meeldisid karakteritund-likkus ja mõtteselgus («Astu-riana», «Tota»). Kurb, et de Falla laulude tõlgendus seisis üksnes laulja õulul, kitarrist

KONTSERDISAALIS

H. Mätilkule jäi teos võõraks. Kitarripartii on samavõrd raske kui oluline, pidevad tekstivead ja elutu suhe muu-sikasse segasid tervikmuljet.

Sellest hoolimata lahkus kuulaja T. Levaldi kontserdilt, hinges helin, «mida äratas apelsinipuu lehekese värin si-nirohelises õhtutaevas» (Fr. Tuglase «Teekond Hispa-niasse»).

KRISTEL PAPP

17. jaanuar: ERSO Peeter Lil-je juhatusel, solist Kalle Randa-lu. Kavas: J. Brahmsi Klaveri-kontsert nr. 1 ja G. Mahleri Sümfoonia nr. 1.

Sedoovrite sarja kavades on vahel olnud ka üsna juhus-likke teoseid (et kõik ühel kontserdil ettekantav vastaks abonemendi nimetusele, vist ei taotletagi, kuigi — miks mitte?), seekord kõlas õhtu läbi tõesti väärismuusika, ometi mitte ka liiga sageli kuuldav.

Esimene klaverikontsert on Brahmsil iseäralik, eelkõige I osa peateema tõttu, mille mõistatuslik ürgjõud (Geiringer: «sünge demonlikkus») on helilooja kujundimaailmas erandlik. Arvatavasti polnud ma ainus, kes enne kontserti endamisi tähendas, et Kalle Randalu natuke tundub see karakter küll võõras. Kuulates võis tolle eelteadmise rahu-meeli kanda eelarvuste kil-da, kummaline teema kõlas kõikjal endastmõistetavalt ja sugestiivselt, otsekui mängija enda looduna — nagu head-e interpreetide head esitusel ik-ka. Muja võis juba ootuste kohaselt nautida Randalu mängu isikupärast vaimust ühes selliste omadustega, na-gu klaverikõla imeline selgus ja sügavus (ka dünaamilise skaala äärtes), artikulaatsiooni täpsus ja ilmekus, sealhulgas erilist kaunis legato (Brahmsi ebamugavais akordides!) jm.

Ilusaid spontaanseid hetki oli eriti soolokadentsides. ERSO mäng ei küündinud tema pari-mate Brahmsi-esitusteni (süm-foonias) ei nooditekti ega väljenduse täpsuselt, mistõttu enamasti ei tekkinud õiget partnerlust solistiga. Tõenäo-liselt on/oleks juba ühe-kahe lisaprooviga pilt hoopis teine, ainult et — vähemalt Tallin-na publik seda vaevalt enam kuuleb. Kalle Randalu reper-tuaaris on nii palju klaveri-kontserte (Brahmsi Esimesega lisandus jälle uus), et mitut pole ta kodulinna kordagi mänginud. Selge, et ei tule kõne alla ükski Randalu esine-mine instrumentaalkontserti-de solistina, aga vähemalt ei pruugiks tema (või mõne tei-segi usaldatava eesti instru-mentalisti) repertuaaris ole-vaid teoseid meile pakkuda õige keskpärase külalisene-jatega, nagu näiteks möödu-nud hooajal Schumanni kont-serti, mida Schumanni-nimeli-se konkursi laureaat Kalle Randalu siin mänginud ei ole.

Mahleri esitamiseks on meil praegu soodus pinnas. Kont-serdisaalis pole ta ju kuigi sageli kõlanud, ka helilooja juubel (125 aastat sünnist k. a. juulis) jääb Bachi ja Händeli suurte tähtpäevade varju, ent palju ja põnevusega kuulata-kse teda helisalvestistelt. «Me-lodija» heliplaadisari kõigi Mahleri sümfooniatega (Baie-ri Raadio orkester R. Kubeli-ku juhatusel) kadus müügile-tilt ülikiresti ja on popu-laarne ka mittemuusikuist hu-viliste seas. Tänu üksikuile muile plaatidele, raadiole ja TV-le on paljudel õnnestu-nud tutvuda ka teiste tippdi-rigentide, näiteks G. Solti, B. Haitinki ja eriti sugestiivse C. Abbado Mahleri-tõlgendus-tega. Nüüd võis kontserdil rõõmuga leida: elav, täissaali elektriseeriv esitus on ikka elus asi! Mis siis, et (kui pe-

dantselt aus olla) mõnel hetkel mõni noot viltu läheb (aga läks väga harva ja ebaoluli-selt, ehkki partiid on märksa raske-mad kui Brahmsi kont-serdis). Peeter Lilje reper-tuaaris on see teine Mahleri sümfoonia pärast möödunud hooajal mängitud Neljandat, mis, välja arvatud vokaaliga lõpuosa, kõlas niisama sünd-muslikult kui nüüd Esimene. Julgeksin väita, et Lilje Ma-heri-tõlgendused on parimad, mida «Estonia» kontserdisaalis kuulda võidud, vähemalt sõja-järgsel ajal, väga tõenäoliselt aga üldse Eestimaal (enne sõ-da kõlas Mahleri muusika meil külalisdirigentide juhatusel kahel korral, 1928. a. V süm-foonia Adagietto ja 1933. a. IV sümfoonia; ühe arvustusekatke ja K. Leichter meenutuse jä-rgi möödusid mõlemad ettekan-ded enam-vähem märkama-tult). Lilje on meie dirigenti-dest ikka enim osanud süvene-da esituse detailidesse ja neid orkestrilt ka kätte saada. Aga just Mahleri juures on see hä-davajalik: sageli peab üheaeg-selt kõlama mitu erineva ka-rakteriga meloodiajoonist, ka näiliselt lihtsas homofoonias, koguni ühehäälsuses võib var-juda tunnetuslik mitmesus, kõige ilusama idüllil või naiiv-susega kaasneva iroonia, ohu-aimus... Selline tunde-põl-foonia on heliloojal taotluslik (nagu selgub tema kirjadest) ning saavutatud suuresti or-kestratsiooni ja ettekande-nuanssidega. Ja sel kombel esitusjuhustest kirendavaid partituure nagu Mahleril võib leida veel ainult Webernil ja tema muusikalistel järeltulija-tel, ent lakoonilistes teostes. Mahler vajab süvenemisaega. Kõiki autori soove täitval in-terpreedil jääb ikkagi küllalt võimalusi isikupäraseks tõl-genduseks, isegi nii olulises as-jas nagu tempo, sest Mahler ei kasutanud metronoomitähis-

tusi (välja arvatud Esimeses sümfoonia, sealgi mitte igal pool). Kui aga dirigent juba enne orkestri ette tulekut peentööks piisavalt aega ei leia ning ründab teost üksnes loomuliku intelligenti ja mu-sikaalsusega, on tulemuseks suuresti mingi arusaamatus: oleks nagu romantiline muu-sika, ainult et veidrusega ja veniv. Viimistletud ettekandes ei tundu pikimadki Mahleri sümfooniaid (III, VIII ja IX — umbes 90 min.) liiga pikad.

Kui seekord midagi veel lõ-puni tegemata jäi, siis — näi-teks võiksid mõned keelpillide pianissimo'd, eriti I ja IV osas, olla veel õhulisemad, tooni intensiivsuse säilides. Kõike head on aga võimatu üles lu-geda. Kõige ideaalilähedasem näis II osa, lendler, millest eraldi võiks nimetada tšellode ja basside ilmekat, mahlast tooni humoorikais saatefiguu-rides ning viiulite liigutavalt idüllilist, samas irrealsena tunduvat glissando'dega viisi Trios. Ilusa sügava kõla ja täpse fraasikujundusega män-sid läbi teose vaskpillid. Kõik-jal oli vertikaal reljeefne, iga liin kuulda. Järgitult veenev oli terviku arendus, õnnestu-sid kõik üleminekud, kus au-toril varuks nii palju ootama-tusi, ning plahvatuslikud kul-minatsioonid, mis tõesti vaja-vad jõulist, ühest, avalit emot-sionaalsust. Sealhulgas Esime-se sümfoonia kõige jahmata-vam ootamatus, pöördpunkt ja kulminatsioon — III osa iroonilisele leinamarsile vahe-tult järgneva finaali algus: «nagu väljusälvatus sompus taevast» (helilooja enda kom-mentaar).

Lõpuks tagasihoidlik soov dirigendile: et ta võtaks ka-vasse ka teised Mahleri süm-fooniad — ainult kaheksa veel, peale üheosalise Kümenda kõik pikemad ja keerukamad kui Esimene ja Neljas, viis viimast meil seni esitamata.

MERIKE VAITMAA

MIS ON VALMIS, TEOKSIL, KAVAS?

Läinud aasta viimasel nädalal oli «Hortus Musicus» üle tüki aja jälle kodupubliku ees, anti õige mitu erinevate koosseisude ja kavadege, aga ühtviisi menukat kontserti. Kuidas aasta lõp-es, ANDRES MUSTONEN?

Tõsiselt. Olime kolme kuu jooksul «Hortusega» laval üle kolmekümne korra. Väga tihe kontserdiprogramm, millest üht-teist võiks meenutada. 13.—30. okt. andsime kaksteist kontser-ti meie maa põhjarajoonides: Petrozavodskis, Murmanskis, Arhangelskis, Sõtkõvkaris, Vo-logdas. Neis paigus olime esmakordselt. Tunnistan, et paari aasta eest kahtlesin sa-mas marsruudis, pidades seda kultuurikaugeks kandiks. Nüüd võin öelda, et sellist publiku-kontakti ei ole me varem ko-oenudki. Ja kui palju rahvast kontsertidel! Suur üllatus ootas Vologda kontserdisaali näol, seda saab võrrelda Kiievi väi-kese sammassaaliga. Taas tõ-desime, et heal ja ilusal saalil on oma traditsioonid, oma eri-line õhkkond ja publik — esi-nejapi tuleb siia meelsasti. Toredad kontaktid publikuga tekkisid meil ka selle reisi teistel kontsertidel (nimetaksin veel Sõtkõvkari). Seepärast pi-dasin mõni kord pärast esi-nemist veel loenuid: koonda-sime huvilised lavale, tutvus-tasime pille, vastasime küsi-mustele. See, mida pakume, ei olegi inimestele nii võõras, nagu arvata võiks: palju loe-takse, teatakse, huvi jätkub. Need kontaktid on meilegi olulised, tagavad hea publiku järgmisteks esinemisteks.

8.—12. nov. oli «Hortusel» neli kontserti Leningradi Fil-

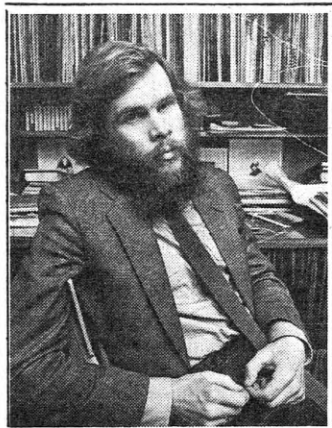
harmonia saalides ja Tead-laste Majas (end. Jussupovite palee). Viimases korraldatakse «Muusikalisi laupäevi», mille raames esineb juba teist hooaega. Seal eelneb kontser-dile muusikateadlaste sõnavõtt. Selgus, et sissejuhataval loen-gul on suur mõte, see hääles-tab kuulajad teatud lainele ja meil on märksa kergem män-gimist alustada. Ja esinemised Leningradi Filharmonia suu-repärase saalides, kus pub-lik ärtes mitmes reas püsti seisab, on meile tõelisteks pi-dupäevadeks.

Novembri lõpul osalesime kuue kontserdiga festivalis «Valgevene sügis». Mängisime oma barokk-kava (Vivaldi, Boccherini) koos I. Monighet-tiga Gomelis, Minskis, Polots-kis ja Vitebskis. Kõige eredam mulje jäi Polotskist. See on väike, justkui kõrvaline linn, mis nüüd kujunemas vabariigi üheks kultuurikeskuseks. Ni-melt avati seal ääretult ilusti restaureeritud Sofia kirik, kus nüüd ka kontserte korralda-takse. Publik armastab seda kohta, sinna sõidetakse kau-gemaltki.

Detsembri algus viis meid Riiga, kus «Hortusel» on iga-aastane abonement. Esinemis-kohtadeks olid valitud Filhar-moonia saal ja vastremonditud Toomkirik-kontserdisaal. Vii-mase akustika on tunduvalt paranenud, nüüd on see meile üks sobivamaid esinemispai-ku. Vastupidiselt Ngulistele, mille akustika meile ei sobi (veendusime selles lõplikult 13. dets. kontserdil). Kunsti seal teha ei saa, publikki trü-oid sinna rohkem moe pärast, aga ei leia kuuldavasti rahul-dust. See ruum tuleb ära täi-ta, eeskätt muidugi inimeste-aga (Riia Toomkirikusse lubatakse kaks tuhat, Ngulistesse kolm-sada kuulajat), sest ega kiivi kõla muutu. Vahel arvatakse, et vana muusika vajabki nii suurt kaja, kuid see pole õige.

Vajame lihtsalt head akusti-ka! nagu üha muusika puhul.

Seejärel toimusid olulised kontserdid Moskvas: 8. dets. Tšaikovski-nim. kontserdisaa-lis, 9. dets. konservatooriumi Suures saalis. Viimases esine-mist peetakse igale muusikule

eriti tähtsaks ja vastutusrik-kaks. Ja tõepoolest, kuigi ole-me Moskvas esinenud juba õige mitmel hooajal (ka Tšai-kovski-nim. saalis), tunnetasi-me nüüd, esmakordselt kon-servatooriumi Suure saali la-val mängides mingit täiesti erilist emotsionaalset seisun-dit. Juba proovis ütles sisetun-ne, et see lava seab suuremaid nõudmisi, paneb mõtlema, kas õigustad seal viibimist. Ja kuigi esimesime menukat (kontserdi salvestas KTV), on ansambli läbida veel pikk arengutee, et end sel laval va-balt tunda. Kontsert andis stiimuli edasiseks tööks; see on kogemus, mis peab tõstma taseme järsult kõrgemaks.

Tegime KTV-s sisse tunnise programmi kolmest osast: keskaja muusikast, kirju re-nessansiploki ning osa Bonc-hieri madrigalkomöödiast, se-ga kavadeist, mis meil kaasa-olud. Väga emotsionaalselt juhtis saadet muusikateadlane S. Vinogradova.

Aasta lõpul esinesime Räge-veres, Tartus, Keilas. 30. dets. andsime Raekoja kontserdi oma «Piccolo»-koosseisuga, 31. dets. tulime samas taas kes-kaja muusika juurde: esimeses pooles mängisime XII—XIV saj. muusikat, mida me kodu-publikule vist viis aastat ei ole esitanud, teises pooles kõlas aga rõõmus ja pidulik renes-sanssmuusika, milleks läksime vastu uuele aastale.

Publik tunneb juba «Hortuse» barokkorkestri, möödunud aasta lõpp tõi juurde veel «Piccolo».

Tegemeine keskaja ning eriti renessanssmuusikaga on andnud kogemusi ja julgust läheneda oma, mõneti uuest aspektist ka barokkmuusikale. Seda mängides tunnetame sü-gavat juurt, sajandite arengu-teed. Seeläbi ongi meil välja kujunenud oma arusaam, kui-das barokkmuusikat mängida, ja seda ei taha enam vaka all hoida. Just väikestele koossei-sudele on eriti palju materja-li (triosonaadid, kvartetid). Seepärast otsustasime teha «Hortus-Piccolo», mille põhi-koosseis on praegu viis män-gijat: flööt, oboe, viiul ja bas-so continuo (tšembalo, tšello, viola da gamba). Tundub küll, et «Piccolo» kipub ka suure-maks paisuma. 30. dets. õhtul esitasime juba Scarlatti ja Caccini barokklaule, seda ka-heksaliikmelise ansambli-ga (laulsid H. Mustonen ja J. Ar-der). «Piccolo» mõtteks jääb siiski barokkmuusika mini-koosseisude esitamine, sest ba-rokkorkester, kellega sümfoo-niaid ja kontserte mängida, meil juba on.

Kas ansambli või an-sambleid kisubki rohkem ba-roki poole?

Ei, üldse mitte. Sellest liht-salt kõneldakse rohkem, sest varasemat muusikat teeme ju-ba ammu, see jääb ikka põh-jaks.

On huvitav, et barokkmuu-sika tuleb palju kergemini

kätte kui renessansiajastu loo-ming. Tõsi, barokis on teatud tehnilised probleemid, aga kui neile läheneda sisuliselt kül-jest, muutub pilt hoopis tei-seks ja näiteks Vivaldigi ei mõju üldse tehniliselt. Selle sisulise selguse annab nimelt eelmiste sajandite keeruka polüfoonia tundmine. Kogesime omal nahal, kui hakkasime barokist innustudes varasema-ga vähem tööd tegema, et ko-he langeb renessanssmuusika esitustase ja muid, peagi ka barokkmuusika teostus. Nii annab kogu «Hortuse» tegevu-sele toitu just varajase muusi-ka mängimine.

Kolmas liin nimetatute kõrval on siis A. Mustoneni enese kontserditegevus?

Olen kaua viiulimängu õppi-nud ja juba hulk aastaid sel-lega väga tõsiselt tegelnud. Nüüd julgesin avalikkuse ette tulla. Mängin ainult barokk-muusikat, võib-olla edaspidi ka pisut klassikat. Eriti huvi-tavad mind esimesed itaalia viiulisolistid ja sellele pillile loonud heliloojad (Fontana jt.), muidugi ka Bachi looming. Ühe Bachi-kava tema vähe-tuntud teostest tegime I. Mo-nighettiga, oleme seda mitmel pool mänginud (Moskva, Le-ninorad). Jaanuaris on mul soolokontserdid Soomes, vee-bruaris taas kodus, edaspidi ka Leningradis, Kiievis...

Jaanuarikuu töötab A. Mustonen meie põhjanaabrite juures, juhatab kolmenädala-si kursusi Sibeliuse Akade-mias, sellele järgnevad soolo-kontserdid. Mida teeb ansam-bel?

«Hortus» õpib uut kava, mille esimene pool koosneb XVI saj. teine keskaja muu-sikast. Veebruaris, kui Soo-mest tagasi jõuan, ootab meid suur kontserdireis Põhja-Kau-kaasiasse (Sotši, Krasnodar, Rostov jt. linnad). Märtsis sõi-dame aga esmakordselt Kesk-Aasiasse, kus meil on kontser-did kõigis sealsetes liiduvaba-riikides.

Alustuseks tsiteerin mõ-
nudaastase fotoüle-
vaate lõpulauseid: «Aga
mis siin ikka norida — 1984.
aasta juba jookseb, ehk saab
ta fotomeestele parem! Ehk
saab asja foto aastapreemiast,
ehk saab asja fotomuseumist,
ehk saab asja fotoühingust?»
Kas oleme läinud aasta jook-
sul suutnud neile küsimustele
ammendavalt vastata? Kuigi
neile kolmele küsimusele ei
toetu meie foto tervikuna, sõl-
tuvad just nende edumeelsest
lahendamisest fotoelu organi-
seeritus (ühing!), stimuleeri-
tus (aastapreemia!) ja vastu-
tustunne tuleviku ees (foto-
muuseum!). Fotomuseumi
poole aga ongi juba tehtud
kaunis tõsine samm: Tallin-
na Raemuuseumis avatakse
1986. aastal püsiekspositsioon
eesti fotominevikust. Loodeta-
vasti jõutakse ühe aastaga ära
teha see mahukas töö, mida
vajavad muuseumi fotovarude
teaduslik läbitöötamine ning
ekspositsiooni kavandamine, ja
siis võime pidulikult avatuks
kuulutada Nõukogudema ühe
kaunima fotolooise eksposi-
tsiooni. Raemuuseumil on ime-
torelised ruumid, millele võrd-
luseks on võtta vaid Leedu fo-
tomuseumi üks ekspositsioo-
nisaal. Siialiaisi ning fotoloo-
line püsiväljapanek Moskva
Ajakirjandusmajas.

1984. aasta fotoajaloolisest te-
gevusest nii palju, et detsembri-
kuus toimus Tallinnas kaks üri-
tust (leitudistele pühendatud õhtu
Inseneride Majas ning vabariik-
lik teaduskonverents TPI-s), kus
kõne alla võeti fotoalane leiutus,
mis Maarjamaal sündinult maal-
ilmas kõige laiemalt tuntud. Jutt
on minifotoaparaadist «Minox»,
mille esimene mudel (Tallinna
ehk Ur-Minox) valmistati 1936.
aastal Tallinnas. Oleme sellest
«spioonikaamerast» varemgi kõ-
nelnud, nüüd aga tänu TPI peen-
mehaanika kateedri juhataja dot-
senti Enn Hendre uurimistööle
võime lõplikult paika panna
«Minox» lapsepõlve. Mäletata-
vasti on maailma fotokirjanduses
«Minox» sünniaastaks märgitud
kas 1937 või koguni 1938. sünni-
linnana aga nimetatakse alati
Riiat. Et lätlasedki polnud asja
sügavamalt uurinud, siis usuti
sealgi kaamera leiutaja Walter
Zappi Tallinna kodanik, tuli
VEF-i vabrikusse vaid ülipisike-
se fotoaparaadi ideega. Tegeli-
kult näitas Zapp juba esimesel
visiidil 13x18 cm mõõdus foto-
sid, mis suurendatud 6,5x9 mm
negatiivist ning pildistatud «Ur-
Minoxiga» 1936. aastal. Kui teha-
se direktor arvas fotosid võlt-
singuks, pildistas Zapp kohapeal
uue filmitäie (kassett mahutas
50 võtet) ning esitas poole tunni
pärast uued fotod. Nüüd sõlmiti
kaamera tootmiseandmiseks le-
ping. Niiviisi pandas Eestimaal
leiutus naaberriiki (Tallinnas ei
leidunud tootjat) ning enne sõ-
da jõuti neid valmistada ca
17 000.

Eestis on praegu teada mõned
«Minoxid». Tallinna Linnamu-
useumi valduses on komplekt tar-
vikuid (spetsiaalselt «Minox»
laoks valmistatud suurendusapa-
raat ja filmitulustustank), otse
Walter Zappilt on saadud nega-
tiiv, mis pildistatud «Ur-Minox-
iga» 1936. aastal. Vähemalt vii-
mane on täielik haruldus maail-
ma fotoloos.

1984. aasta fotoajaloolisest
üritustest veel seda, et Tartu
Kunstimuuseumi lektoriumi-
saalis eksponeeriti Johannes
Mülberi, Eesti omaaegse pito-
reskse fotokoolkonna kõige
tuntuma esindaja fotosid (Tal-
linna Linnamuuseumi kogu-
dest). Võru muuseumis ekspone-
eriti kaks huvitavat mine-
vikunäitust: «Võru eile ja tä-
na» ning «Võru autoajalugu»;
P. Toominga sulest ilmusid ar-
tiklid «Sovetskoje Fotos» (nr.
8, 1984 — «Eesti foto esimesed
sammud») ja ajakirjas
«History of Photography» (nr.
1, 1984 — «Crill Bulla»); TV
saatesarja «Prillitoos» fotoaja-
looliste lõikude innustusel on
mitmed televaatajad muuseumi-
le saatnud oma fotosid ning
näiteks teadaolevate plekkpil-
tide e. ferrotüüpide arv on tä-
naseks tõusnud 47-ni (1976.
aastal teadsime neid vaid 3,
1977 — 8, 1979 — 28 jne.).

Teine küsimus — fotoühing?
Isiklikult olen kaunis veendu-
nud, et selle asutamine leedu-
laste malli järgi käiks Maar-
jamaa meeste kaunistele üle
jõu: lihtsalt pole küllaldaselt
piltnikke. Eesti fotoelu organi-
seerivat ja koordineerivat
organisatsiooni oleks muidugi
tarvis, selle asutamine aga

EESTI FOTO '84

PEETER TOOMING

ARVO IHO. «KIVILINNA BLUUS».

näikse ikkagi mägede taga ole-
vat ja sinna veel kauaks jää-
vatki.

Kolmas küsimus — foto
aastapreemia? Siin võime an-
naalidesse küll kolm hüüu-
märki kirjutada, sest foto aas-
tapreemia on olemas!!! Ja te-
gemist on terve Eesti kogu fo-
toloomingut arvestava ja läbi-
vaagiva ettevõtmisega. Auto-
riteetsele žüriile esitatakse
päljude konsultantide poolt
(et midagi kahe silma vahele
ei jääks) nimetatud näitused,
trükised, kirjutised, filmid
ning kõige väljapaistvamale ja
isikupäraseemale määratakse
Põlva rajooni «Kalevi» kolhoos-
i foto aastapreemia.

1984. a. algul määrati aasta-
preemia üksmeelselt Peeter
Kraasile komplekti «Restau-
reeritud ehitismälestisi» eest
(eksponeeriti 1983. a. augustis
Kiek in de Kökis). Et žürii
töötades aga leidsid korduvat
esiletõstmist Edgar Kase fotod
albumist «Lahemaa Rahvus-
park», siis otsustas «Kalevi»
kolhoos määrata autorile eri-
preemia. Seekordne aastapree-
mia liigendamine on ühest
küljest vahest mittesoovitav
(peapreemia osakaal sellega
paratamatult väheneb), teisest
küljest aga näitab, et žürii
tõepoolest vaeb kõiki töid.
Aastapreemia ju selleks ongi
asutatud, et kompetentse žürii
ette toodud töid leiaksid ob-
jektivse ning erapooletu krii-
tika, et arutelu alusel saaks
anda hinnangu aasta kestel
tehtud Eesti foto paremikule.

«Kalevi» kolhoosi aasta-
preemia kasutegur on ilmne
ning selle asutamise fakt üks
märkimisväärsemaid sündmusi
kogu meie fotoloos üldse.

Nii palju siis «kolmest ele-
vandist», millega lõpetasin oma
eelmise aastaülevaate. Nagu
näete, on olemas positiivseid
nihkeid, ning ses suhtes või-
me 1984. aasta igatahes korda-
läinuks lugeda. Mida aga ter-
vest aastast esile tõsta? Milli-
ne on meie foto aastapilt?

Võtan vaatluse alla vaid
näitused, sest isikupäraseid fo-
totrükiseid ei ilmunud (turist-
likest ülevaatealbumist on
raske leida autori oma nägu),
fotofilme ei tehtud. Fotot po-
pulariseerisid kenasti Eesti
Televisioonis Katrin Hiire ja
Maire Künnapi saatel «Vee-
pildid», «Väik, pauk ja pilt»
ning slaidiprogrammide seeria
«Värvirida» (viimaseid salves-
tati ühtekokku 12 programmi).

Üldse tutvustati Eestis 1984.
aasta jooksul umbes 140 foto-
näitust (arvestamata fotorin-
gide, pioneerimajade, asutuste,
koolide sisenäitusi), ilmselt re-
kordarv. Personaalväljapanek-
uid oli kokku 64, neist 48 28
Eesti autorilt, 15 näitust aga
serveerisid 13 välisautorit. Vi-
imastest 8 esinejat olid teistest
liiduvabariikidest (V. Filonov,
M. Ence, I. Suna, S. Nikola-
jev, V. Starodumov, A. Sut-
kus, R. Rubtsov, V. Hetagurov),
5 välismaalt (W. Hengl —
Austria, R. Porkka, H. Hau-
tala, S. Saves — Soome, U.
Alberts — USA). Veel võib
nimetada nelja kahemehe-
näitust (O. Kuus ja T. Noorits,
H. Leppikson ja V. Salupuu,
T. Kalve ja T. Valge, U. Kaa-
ristu ja H. Vaisma) ning üht
ühisnäitust, mil mereteemalisi
maale ja fotosid esitasid
kunstnik Tiit Markin ja pae-
vapiltnik Peeter Tooming
(Rakvere muuseumis). Üle-

jäänud olid kas aruande- või
temaatilised väljapanekud,
grupiesinemised.

Laienenud on näitusepaika-
de geograafia (ca 50 ekspone-
erimiskohta), kus tuntud
fotolembeste muuseumide ja
kultuurimajade kõrvalt leiame
nüüd ka niisugused kohad,
nagu «Kungla» kolhoosi klubi
Jõgeva rajoonis, hotell «Park»
Tartus, Põlva rajooni «Kale-
vi» kolhoos, Tamsalu ja Laek-
vere kultuurimaja Rakvere
rajoonis, hotelli «Viru» koh-
vik jne. Kui mõni nimetatu
tegi vaid ühe näituse ning
pole sugugi kindel, kas asi tu-
levikus kordamist leiab, siis
mõnest on hooilt saanud kas
täiesti järjepidev (Kohtla-Jär-
ve lastefotostudio, Tallinna
Peapostkontor) või küll veidi
vähem kasutatav, kuid ikkagi
arvestatav näitusepaik (TRÜ
Raamatukogu, Kingissepa kul-
tuurimaja, Tallinna Kinoma-
ja). Kinomaja kohta võibki
öelda, et ehkki planeeritud
kolme asemel õnnestus seal
1984. aastal välja panna vaid
kaks näitust, olid mõlemad
aasta huvitavamaid: Arno
Saare fotod kunstnikest ning
Ann Tenno akti- ja loodusepil-
did. Kinomaja fuajee on sobiv
paik väiksemateks väljapanekuteks
ning autorite õnnestunud
valik on taganud näituste
huvitavuse. 1984. aastal sattus
veel sedamoodi, et kõik Kino-
majas esinenud piltnikud (ka
Tõnu Tormis, kes koos Mudis-
ti maaliväljapanekuga esitas
komplekti fotosid kunstnikust
endast) esindasid meie noort
(või uut?) fotot. Noort nii au-
torite ealt kui piltide sisult.
Arno Saare kunstnikeport-
reedest õhkus toredat mängu-
lusti, Ann Tenno näiliselt
staatilistes figuurijäädvustus-
tes võis tabada pinget model-
li(de) nurgelistes poosides, Tõ-
nu Tormis lisas pildisesele
liikumisele fotode kõrvutamise-
st tuleneva dünaamika. Kõi-
ki kolme julgen nimetada
meie esiliigasse kuuluvaks
autoreiks.

Kui peaks mõõdunud foto-
aastale välja mõtlema üld-
pealkirja, siis tõenäoliselt pa-
kuksin «Noorteaasta», sest li-
saks eelmainitud autoreile
võib julgelt nimetada Viljan-
dis toimunud «Noorte sügis-
näitust» (A. Tenno, E. Kiiler,
T. Kaasik, U. Josing, T. Kalve,
T. Valge, A. Aavik, J. Veider-
ma) ja Kiek in de Kökis eks-
poneeritud Peeter Sirge ning
Eve Kiileri personaale. Kõiki
ühendas nooruslik püüe tava-
pärasusest välja rabelda, mi-
dagi omamoodi teha. Viljandi
näitus võimaldas igal piltnikul
esineda minikomplektiga ning
loomulikult oli see soodus ju-
hus publikule oma tõekspida-
miste kuulutamiseks. Paremi-
ni esitlesid end Toomas Kaa-
sik, Eve Kiiler, Ann Tenno,
Ülo Josing.

Väljapeetuselt ja terviklikku-
selt aga olid eriti meeldivad
Kiek in de Köki eksponeeringud
— Peeter Sirge «Võõras linnas»
ja Eve Kiileri esimene personaal-
näitus. Sirge näituse tunnusjooneks
võib nimetada pildisese ja
piltidevahelise liikumise jääd-
vustamise taotlust, püüt visuaali-
seerida aega. Eve Kiileri fanta-
sia mail rändavaid linnapiltide
komplekte nii Viljandis kui Kiek
in de Kökis võiks nimetada hää-
peningiks iseendaga, sest fotode
tegemise meetod (mitmekordne
või nihutamisega kopeerimine,
mitmevärvitoneerimine) ei või-
malda resultaat saajaprotsendili-
selt ette näha ega menetlusi
täielikult samaste tulemustega

korrata. Niiviisi kodeerub fotos-
segi mängulisus, ja kuigi liht-
vaataja (s. t. kel laboritehnika-
test protsessidest aimu pole) ei
püüa tulemust analüüsida tehni-
lisest küljest, tajub temagi foto-
de dokumentaalsusega segatud
irrealsust (või vastupidi?)

Veel paistsid isiknäituste
seas silma Jaan Künnapi, Pee-
ter Langovitsi ja Arvo Iho
väljapanekud Kiek in de Kö-
kis. Kui Künnap esitas kenasti
nähtud ja kenasti valmis teh-
tud pilte mitmest salvest
(Eesti foto suhtes kõige huvi-
tavamad olid tundeüllased
pildid lumistest kõrgmägedest)
ning Langovits mahuka kogu-
mi «Linnapildid», siis Iho «Ki-
vilinna bluu» võib pidada
hooaja tippnäituseks. Pealkir-
jas sisalduv vihje muusikale
realiseerus piltideski: vahel-
dumisi fotodega kivisest Las-
namäest eksponeeriti pilte
Eesti džässimuusikuist; ekspone-
aatide paigutust võis vaadel-
da kui muusikapala rütmijoo-
nist. Lugu kivistest (-linnast)
ja inimestest (-muusikast) sai
sotsiaalselt siiras ja tõsine.

Veel tahaks rääkida ühest näi-
tusest, mis kahjuks peaaegu
märkamatuks mõõdus, — Tartu
Kunstimuuseumis korraldatud
väljapanekust «Fotograafia ja
kunst». Tõsist arvustust selle
kohta ei ilmunud ei Tartu ega
Tallinna lehtedes, kuigi põhjust
ja materjali oleks olnud kuhja-
ga. Väliselt polnud näitus küll
päril uudne, sest juba 1966. a.
korraldasid fotograafid «Stodom»
ja Kunstnike Liit Tallinnas ühis-
näituse. Tookord näitas iga
kunstnik iseennast, ja näitust
siduvaks niidiks polnud mitte
midagi enam kui soov tõsta
fotogi traditsiooniliste kaunite
kunstide tasemele. Nüüdne Tar-
tu näitus seadis hoopis uue ees-
märgi: näidata foto, graafika ja
maali seoseid, sõltuvusi, suhtu-
misi. Kahe näituse vahepeal on
sündinud eesti hüperrealism, tel-
senenud graafika ning maali
väljendusvahendite varamu:
kunstnikud on foto õige mitme-
kesiselt kasutusele võtnud. Kõige
lihtsam ja pingevabam näide
on slaidimaal, keerulisemad va-
hekorrad sünnivad siis, kui
kunstnik kopeerib fotot nagu
asja iseeneses (mitte seda, mis
fotol kujutatud), kui ta maalib
otse foto pinnale (brutaalselt se-
gades dokumentaalse väljamõel-
disega), kui ta maalile lisab fo-
tofragmente, kui ta... Võima-
lusi on palju ning neist küllalt
rikkaliku ülevaate andiski Tartu
näitus. Lisaks Eesti kunstnikele
ja fotograafidele eksponeerisid
oma töid Moskva maalijad.

Nii palju siis näitustest.
Polnudki vähe, ka mitmekül-
gusest ei tulnud puudu. Ja
kui veel lisada, et väljaspool
Eestit leidsid meie fotod esi-
tamatist Penzas, Moskvast, Kau-
nases, Maikopis ja mujalgi, et
Nikolajevis toimunud üleilidu-
lisel näitusel «Inimene ja aeg»
sai RFS «TFK» «Grand Prix»,
et Tõnu Tormise näitust «Va-
riete» näidati Soomes (Oulu)
ning Rootsis (Söderhamn ja
Bollnäs), Erik Raskila ja Jev-
geni Klimovi fotosid Saksamaal
Liitvabariigis, siis pole lugu
sugugi halb. Kuid näitusteege-
vuse kõrval peab tingimata
kirjutama veel ühest asjast —
ajakirjandusfotost. Ajalehe
«Edasi» piltidest. Kes on Tar-
tu lehte viimaste aastate jook-
sul jälginud, on kindlasti mär-
ganud sealsa fotomaterjali
omapära; Malev Toome ja
Meelis Lõki töö lausa nõuab
kiidusõnu. Mõne hea võtte
võib teha iga ajalehepiltnik,
nii pikalt ja pidevalt aga, na-
gu teevad need kaks, on see
lausa imetlusväärne. Ekspres-
siivsuse ja leidlikkuse poo-
lest julgen eriti kiita Malev
Toome, kelle artikleidki ilmes-
tavad igapäevapildid on tihti-
peale põnevalt lahendatud.

Jah, nüüd oleks küll tarvis,
et igal aastal antaks välja
mitte üksainus foto aastapree-
mia, vaid et neid oleks mitu,
eri asjade eest. Näiteks aja-
kirjandusfoto aastapreemia,
siis veel debüüandi aastapree-
mia, fotokirjutiste aastapree-
mia...

Kui meil need aastapree-
miad oleksid, saaks mitmete
esiletõstmist väärivate päeva-
piltide tööd vääriliselt hin-
nata. Seni, kui foto aastaau-
hindu on ainult üks — kõige
silmapaistvamale loominguli-
sele tööle Eesti fotos, tuleb
valida mitmest heast see kõige
parem.

Naeru kriis

Lääne ajalehelugeja on sõnaga
«kriis» ammu harjunud. On po-
litilised ja majanduskriisid, aga
ka näiteks filmikunsti ja pere-
konna kriisid. Vana aasta lõpul
pakkus ajaleht «Parisien Libéré»
välja uue kriisi — naeru kriisi.
Ajaleht kirjutab:

«50 aastat tagasi naersid
prantslased keskmiselt 20 minu-
tit päevas, praegu aga naerab
vaid 8 protsenti prantslastest
päevas keskmiselt 5 minutit.»

Ajalehe väide pole sõnakõlks,
selle taga on tõised sotsioloogi-
lised uurimised.

Mõned andmed: 24 protsenti
prantslastest naerab päevas vä-

hem kui minut aega (nende hul-
gas on ametnikke ja ärimehi, töö-
lisi ja õppureid), 7 protsenti kü-
sitletuist aga (peamiselt 50—65-
aastased naised ja mehed) ei leia
üldse mingit põhjust naerda.

Seetõttu on hakanud tõusma
naeru aktiivsus kunstis. Praegu
eelistab ligi 40 protsenti pideva-
test kinokäijatest komöödia-
filme. Televisioonis aga on kõige
populaarsemad kaks huumori-
programmi.

RAAMATUT TARGALT VALITSEDA

● Vallo Raun, kord kirjutaja «Loomingus», et tühja saarele minnes ei võtaks te ühtegi raamatut kaasa.

Lähtusin tookord bibliofiil-seist põhimõttest, kus loevad seosed ja järjepidevus. Igahel meist on lemmikraamatud. Ent arvan, et õigele bibliofiilile ei asenda üksiksempelid kunagi raamatukogu. Pealegi jääb alati võimalus leida ka inimes-teta saarelt mingi trüki...

● Ega te ometi öelda taha, et bibliofiilised põhimõtted on midagi muutumatut, jääv suu-rus?

Muidugi mitte, kuigi mingid üldtõed on küllaltki jääva ise-loomuga. Viisteist aastat taga-si alustades püüdsin oma kogu-mise nihutada kindlatesse raam-idesse, anda sellele range taotluslik sisu. Aja jooksul pole ma seda kahetsenud, mul on tulnud pigem piire avardada. Raske on algajal bibliofiilil, kel ei ole käepärast mingit toetus-materjali. Siiaamaani pole ma päriselt aru saanud, miks pole kas või kirjutajate «Valgus» kol-lektsioonäri sarjas bibliofiili-dele mõeldud, miks pole meie Raamatuühing välja andnud bibliofiiliaalast metoodilist kir-jandust. Rääkimata sellest, et ka meie väljapaistvamate bib-liofiilide, antikvaaride koge-mused, mälestused vajaksid publitseerimist (vene keeles on sellealast kirjandust kades-tamisväärsel hulgal). Igatahes kirjutajate taha - asi ei jääks, kui arvestada kas või üksnes otse klubide tegevusest osavõt-vaid kirjandusteadlasi H. Puh-velit, A. Nagelmaad, O. Kruu-si, M. Mäkra, E. Tetre, O. Ku-ningat, kellel endal on suure-pärase kogud ja kes bibliofiili-probleeme sügavuti tunne-vad.

● Keda siis teie bibliofiiliks peate?

Ma arvan, et selle üle on üs-na põhjalikult ka varem mõel-dud ja sellepärast saaks toe-tuda niisuguste autoriteetide-le nagu Jaan Roos ja Friedrich Puksoo. Kuigi bibliofiil kogub ainult oma huvialasse kuuluvaid raamatuid ning kasutab neid oma töös ja tegevuses, pöörab ta tähelepanu ka raamatule tervikuna, selle kaus-tale, paberile, trüklile ja kõite-le. Bibliofiilil on minu arvates sügavam huvi teatavate raamatute vastu. See on eriti täht-sis ajal, kui raamatuid ilmub hulgaliselt ja hinnalt on need kättesaadavad kõigile. Ühelt poolt on ebaloomulik raamatu-ahnitsemise ehk küll parem raamatupõlgusest (kusagile ju need raamatud päris surnult ei või jääda, kunagi hakkavad nad ikkagi oma elu elama), aga mõlemal juhul on tegemist ikkagi raamatusuhtluse piiri-maaga. Tähtsast pole uued mammutkogud (mida Eestis iga keskmine kodanik täien-dab 13 rubla eest aastas), vaid et me muutuksime nende hii-gelkogude tarkadeks valitseja-teks. Sellepärast on vaja igati selgitada bibliofiilia põhimõt-teid, eriti kooliõpilastele. Just sealt peab alguse saama aru-kas raamatuarmastus.

● Mida teile endale biblio-fiilia tegelemine on paku-nud?

Bibliofiilia on andnud mulle üllatavaid suhteid raamatuga, tutvusi huvitavate inimestega, on sundinud mind ajaloo läbi-lõikes kursis olema kirjandus-protsessidega. Ja muidugi on ta avardanud õnnevõimalusi: bibliofiili juurde kuulub ju la-hutamatu tema raamatukogu, selle pidev täiendamine. Mind on rikastanud eriti need het-keid, kui olen saanud sõna võt-a üheskoos teadmiste üksil-dastel mäetippudel konutaja-tega (E. Nirgi väljendus), nagu Endel Nirgiga Fr. R. Kreutz-waldi teostest ja Lembit And-reseniga meie vanemast õpiku-loost. Ja et mõni minu kogu raamatutest on rõõmu valmis-tanud Jaan Krossile või Mats Traadile, eks seegi ole neid ilu-said hetki elus, kus tunned, et ka seesugune aega ja jõudu kulutat tegevus pole ehk pä-ris kasutu.

Olen avastanud, kui vajalik on vanema ja uue raamatu seos. Et õppida sügavamalt hindama tänapäevaraamatut, peame seda nägema aegade voolus. Küsimus pole mitte üksnes selles, et kogus peab tingimata olema ka mõni va-nem raamat või et näitusel uuemad raamatud peavad va-nematega seoses olema (seda niikuinii), vaid et me poleks vastutustundetud raamatute peremehed ka tänapäeva trü-kisõna suhtes.

Öieti olen ma viieteistkü-mneaastase teotsemisaja jooksul avastanud kaks banaalset tõ-de: esiteks, et me ei oska lu-geda, ja teiseks, et me ei oska raamatut hinnata. Jah, võib-ol-la isegi tuleks meil lugeda vä-hem, aga kindlasti märksa suu-rema süvenemise ja kaasaela-misega. Teiseks ei saa ma aru, miks raamatu hind, kõige mai-sem hind nii närviliselt kõi-gub. Seisatasin allahinnatud kirjanduse leti ees: puha väärt-teosed, puha aegumatu väärt-us! Kui ongi trükiarvuga na-tuke alt mindud, siis peaks meil ju ometi olema kannatus nendest raamatutest lahtisaa-misel. Arvan, et hinna odav-damine ei reklaami raamatut just hästi. Niisugustel puhku-del saaks Raamatuühingu roll olla ilmsesti hoopis suurem.

● Millisena kujutlete vana-raamatukaubandust tulevi-kus?

Kindlasti mitte niisugusena nagu praegu. Kolme antikva-riaadi tikutoosruumid on prob-leem omaette, sest palju häid lambaid nii kitsukesel pöran-dapinnal on ikka paljalt pal-ju häid lambaid. Et Tallinna antikvariaat isegi kõiesüste-mile on üle läinud, on mulle isiklikult kurb tõdemus. Järg-mine aste oleks siis juba ostjad kõide panna... Igatahes see süsteem on suurendanud ruu-mipuudust veelgi ja müüjat, kes sulle raamatu välja kirju-taks, annab nüüd taga otsida. Antikvariaat peab olema inimi-lik, lähedane, müüja ja ostja suhe hoopis teisem kui mujal. Ja kas ei peaks antikvariaat

murdma ennast oma seinte va-helt välja, eriti kui ruumikit-sikust arvestada? Omaaegsed katsed avada mõnel päeval müügipunkte ka ettevõtetes andsid ju häid tulemusi. Ja miks mitte osta-müüa raama-tuid ka vastavatel laadadel, muidugi vajaliku eelreklaami-ga? Bibliofiile antikvariaat enam ei rahulda: selleks peaks olema vastuvõetav kirjandus mitmekesisem (võiks vanemate teoste puhul ka defektseid, tii-tellehtedeta eksemplare luba-da jne.), laoseis avaram, vahe-tusvõimalused seadustatud. Üks kogub ühte, teine teist, ühest või teisest eksemplarist loobutakse endale olulisema nimel. Loogiline oleks, et anti-kvariaat koos äsjaloodud bib-liofiilianõukoguga sellise va-hetalituse enda peale võtaks. Oleks aeg mõelda ka regulaar-selt trükitavale bulletinile ja raamatuoksjonidele...

Ja ma ei saa aru ühest as-jast: trükisõnas propageerime, et eestikeelse raamatu rariteet-suse piir on 1860. a. ja et see võib veelgi meie ajale lähema-le nihkuda. Seevastu Tallinna antikvariaadi seinal rippuv kuulutus teatab, et vanemaid trükiseid võetakse vastu ainult 1835. a-ni! Kui antikvariaat ei saa osta isegi ametlikult rari-teetseks kuulutatud trükiseid, siis on midagi küll korra-st ära. Või peavad raamatuteadlased oma seisukohti revideerima? Pealegi, vanemate raamatute hindamisel on küllaldaselt eba-järjekindlust, mida ehk väike bibliofiilide komisjon nõuand-jana leevendada saaks. Tahaks, et kõik meie asutused taipak-sid bibliofiilia kultuuriloolist missiooni.

● Kas bibliofiilide ja raamatukogude huvid põrkavad kokku?

Arvan selle olevat vanane-nud vaate. Nii nagu me oleme minevikust pärinud bibliomaan-ide, nii ka mõned raamatuko-gutöötajad, kes vaatavad kõõr-di bibliofiilidele ega oska nen-de rolli tänapäevas hinnata. Meie kõik - antikvariaadi-, raamatukogu-, muuseumitöö-tajad ja bibliofiilid - peaksime ju ühiselt seisma raamatu hea käekäigu eest ja selle eest, et too inimesetele võimalikult rohkem kasu tooks. Ma olen täiesti päri geoloogia- ja mi-neralogaiaadoktori M. Ratsiga («Knižnoje Obozrenije» nr. 45, 1984), kes leiab, et haruldane raamat kodukogus (kui see po-le just uunikum) võib tuua palju rohkem kasu kui ükskõik kus hoidlas, kui selle omanik on tõeline raamatuarmastaja. Loogiline oleks ju, et raamatu-kogud mitte üksnes ei vaataks kõõr-di bibliofiilidele kui oma võistlejaile, vaid aitaksid mi-nugi poolest oma dublettidest neile sobival korral vahetada soovitud eksemplare. Loomulik on ka, et hinnalisematel era-kogudel peaksid olema kataloo-gid (ka Raamatuühingu üles-andeks oleks nende trükiis pal-jundamine), mis meie tähtsa-mates raamatukogudes tallel, ja omaniku soovi korral langeb loogiliselt esimene ostjaõigus raamatukogule. Selles ühtsu-ses pole mitte üksnes meie bibliofiilia tulevik, vaid kogu meie raamatukultuuri tulevik.

Vahendanud
TRIVIMI VELLISTE

Näitus Bibliofiilide Klubis

Tallinna Bibliofiilide Klubis tähistati 15. jaanuaril bibliofiili ja Raamatuühingu aktivisti Vallo Rauni 50. sünnipäeva. E. Teder rääkis V. Rauni tegevusest vara-sena trükisõna kogumisel ja bib-liofiilia põhimõtete tutvustami-sel, tõstis kultuurilajakirjanikuna ja kirjanduspõlul.

V. Raun kõneles varasemast eestikeelsest ilmalikust tarbekir-jandusest ja tutvustas oma kogu rariteetseid teoseid. Ohtlasi avati Raamatuühingu saalis Narva mnt. 5, näitus V. Rauni kogusse kuuluvast varasemast tarbekirjandusest. Ekspo-neeritud on raamatuid põllundu-sest, alandusest, meditsiinist jt. aladelt. Näitusega saavad tut-vuda kõik huvilised.

Põhjamaade

kirjandusauhind

Põhjamaade kirjandusauhind määrati tänavu soome kirjaniku-le Antti Tuurile romaani eest «Põhjamaa». Viimati tuli au-hind Soome kaheksa aasta eest. Tookord sai selle soomerootsi autor Bo Carpelan.

POSTIMEES

Kui toimetuses otsustati senine «Kirjakasti» rubriik ümber ristida, siis küll mitte ainult ilu pärast. Kirjakastid ripuvad tagasihoidlikult majaseintel, sageli käime neist mööda ja unustame tähtsa sõnumi postitamata. Postimees aga, nii nagu teda teame ja mäletame, on pidevalt jalul, liikvel, toimetamas, ko-putab, teie kirjad kotis, toimetuse uksele ja lasab siis teie postkasti värskel SV numbri. Nii tähistabki rubriigi uus peal-ki toimetuse valmisolekut aktiivsemalt oma lugejate proble-me avalikustada ja nende mureküsimuste lahendamisele kaasa aidata. Seda eriti valdkonnas, mis käib kokku «Sirbi ja Vasa-ra» eripäraga, - kultuuriküsimustes ja loomeprobleemides.

Õige kaua on viibinud vas-tus Asta Kiitami saadud kir-jale, kuid ega selliseid proble-me päevapealt lahendagi. A. K. nimelt protesteerib: «Praegune korraldus - orb viibib kuni kolmeaastaseks saamiseni väikelastekodus ja seejärel paigutatakse ta kooli-eelikutekodusse - ei ole laste järgi.» Ta esitab selle kinnitu-seks mitmeid tõestusi ja lõpe-tab kirja nii: «Oma kodust ja vanematest ilmajäänud last veel kord ja veel kord trau-meerida ühest kasvatusasutu-sest teise paigutamiseks on lä-bimõeldamatu tegu. Seda enam, et nõnda tegutsedes võidakse lahutada õed-vennad. Orb kas-vagu algusest peale täiskasva-nueani välja ühes ja samas lastekodus, mis siis temale võimalikult kodus ja selle inimesed (inimene) temale võimalikult lähedasteks saa-vad...»

Sellessamas asjas on õige, et sellised tõelised lastekodud kuuluksid ka ühe ametkonna (Haridusministeeriumi) süsteemi ega oleks enam nii nagu praegu, et lastekodud on Haridusministeeriumi, aga väike-lastekodud Tervishoiu ministeeriumi asutused.

Praegusel koolireformi pe-rioodil on väga ilus ka see asi õigeks pöörata.

Nimetatud kahe ministeeriumi poole toimetuse pöördus-ki. Praeguseks oleme saanud Eesti NSV tervishoiu ministri Väino Rätsepa seisukoha:

«Vastuseks sm. A. Kiitami et-tepanekule ühtse lastekodu loo-mise kohta märgeb ENSV Tervis-hoiu ministeerium, et esitatud mõte on õige. Oleidulisele keht-tib senini kord, et väikelasteko-dud alluvad liiduvabariikide tervishoiu ministeeriumidele ja siiani ei ole tehtud ettepanekut olu-korra muutmiseks. Eelkõige tu-leks lahendada olukord haridus-süsteemis, milles on eraldi asu-tused koolieelikutele ja õpilaste-le. Ohest asutusest teise ülemi-nek on lapsel eriti valulik, liia-ti kaasneb üleminekuuga ka koo-limine.»

Et Haridusministeeriumilt siia-ni veel kirjalik vastus puudub, jääb «probleem püsti», nagu rää-gitakse. Loodame siiski, et see ministeeriumidevahelises kompe-tentsivaldluses seekord kaotsi ei lähe.

Meie ajalehe möödunud aas-ta 14. detsembri «Kirjakastis» avaldatud M. Mandli kriitika-le on varmselt vastanud trüki-koja «Kommunist» direktor H. Jahu järgmist:

«Käesoleva aasta algul trükiti trükikoja «Kommunist» kirjas-tuse «Kunst» tellimisel postkaar-tide komplekt «Eesti kinnismuis-tiseid ja muinaslaid».

Nimetatud postkaartide nelja värvi klišeid seisis aastaid kir-jastuses. Tellimine esitati trüki-kojale alles 1983. aasta mai lõ-pus.

Trükkimisel selgus, et klišeed olid pikaajalisest seismisest juba praktiliselt oksüdeerunud ning kvaliteetne trükk nendelt välistatud. Tegelik tulemus ilmes alles viimase värvi trükkimisel.

Sageli esineb ühe ja sama triaadi värvide erinevate partii-de osas tooni erinevus. Nii ei langenud kokku ka Riias tehtud proovitrükiid meil trükkimisel kasutatud värvide tooniga.

Lõpptulemusena kannatas tões-ti osade postkaartide trükitüh-niline kvaliteet eespool toodud as-jaolude tõttu.

Trükkikoda lubab omalt poolt edaspidi niisuguste eksimuste ärahoidmiseks hoolikamalt kont-rollida trükkimisel kasutatavate materjalide ja vahendite kvali-teeti.

Täname vastuse eest. Aga ik-kagi: miks seisis klišeed aastaid

kirjastuses, kuidas suhtuda sel-lisesse kirjastamispraktikasse?

Laste ja noorukite vaim ei ole veel eluvõitluses karastunud ega kahestunud, ka nende kultuuri-huvi on niisama kergesti pärsi-tav kui stimuleeritav. Seetõttu peaksid asjaosalised - täiskasva-nud tegema tõsiselt järeltõsi Elva keskkooli 3.a klassi õpilaste murest, mis sundis neid koos klassijuhatajaga toimetusele kir-jutama:

Nad kirjutavad, kuidas nurjus kultuuriüritus, mis oli mõeldud preemiaks hea suvise töö eest Elva sovhoosi juurviljapõllul, - sõit 17. detsembril Tartusse, Rak-verre Teatri küllalsetendust «Võ-lulaul ehk muinasjutt kuningast, kes oli alati väsinud» vaatama. Edasi rääkigem kirja sõnadega: «Me ei olnud enam rõõmsad, kui bussis istusime. Mõned meie hul-gast rikkusid teiste head tuju. Need mõned olid, või õigemini, nende vanemad olid lugenud 16. detsembri «Edasist», et Rakvere Teatri lastetendust «Võlulaul» jääb 17. detsembril Tartus ära. Nende vaidlused küll ägedasti vas-tu teisel, kes olid 16. det. õhtul kuulnud Eesti TV teatrikavade teadetest, et Rakvere Teater män-gib 17. detsembril Tartus «Võlu-laulu».

Bussis viskasime kulli ja kirja ja hoidsime põlvalt, et Kuningas Rakverest ikka tuleks. Hinges oli ärevus ja pettumuse eelamuis.

Kuningas ei tulnud. Ta ei ol-nud haige ega olnud haige ka ükski teistest näitlejatest. NEIL EI OLNUD BENSIINI. NAD EI SAANUD SÕITA, teatasid piletit tagasivõtjad Tartus.

Noorte kiri lõpeb nii: «Aga kuidas teatribuss jääb bensiinita just väljakulutatud etendusele väljasõidul eel, sellest ei saa meist keegi hästi aru, isad-ema-d kaasa arvatud. Seda palumegi selgi-tada.»

Ka mele ei saa aru ja ühine-me palvega. Siiski, vanematele ja õpetajatele Elvas: ärge unust-age, et Elva ja Tartu vahel on telefonilühendus, kui kahtlus tek-kinud, siis saab lahenduse sel-teel, pole tarvis läpseid külmaga edasi-tagasi sõidutada. Ka bensiinikulu on suur.

Karl Siimon Türilt. Te kur-justate «Karu-aabitsa» (1981. aasta trükk) tegijatega, et need on aabitsale lisanud õpetuse «Kuidas «Karu-aabitsa» järgi lugema õpetada». Te peate õpetussõnu liiga primitiivse-teks, leiate, et lastele on need «nende raamatus igavaks ja tüütavaks risustu-seks», arvate, et palju pabe-rit on asjata raisatud, ja kin-nitate, et tiraazi tuleks tõsta, sest aabitsat pole õieti kusagilt saada.

Meil on ees sama aabitsa kuues, 1983. aastal väljalastud trükk, kus need õpetussõnad samuti sees. Kas me siiski ei peaks rõõmustama, et aabitsa-tegijad eksperimenteerivad, mõtlevad sellele, kuidas või-malikult hõlpsam oleks ka ko-gemusteta vanemal lapsi lu-gema õpetada? Olete ju «va-naisa, kes juba teist põlvkon-da lapsi paari-kolmeaastaselt lugema õpetanud», nagu kir-jutate. Kõigil vanematel Teie elutarkust pole! Aabitsa pealt ehk ei peaks paberit katsuma kokku hoida, kuid see on küll tõsi, et aabitsaid peaks alati saada olema. Anname kirja aabitsategijatele arutada:

Leonhard. Niilus Oisust. En-tusiastliku raamatuühinglase-asutajaliikmena kurdate, et Raamatuühingu kirjastustege-vus on vaibunud ja ka defit-sitsemataid raamatuid jagatakse ühinglastele vähem kui vare-matel aastatel. Saadame kirja Raamatuühingule, kuid leame, et nii väärka nimega ühing toimib õigesti, kui ei seo en-nast merkantilsete kaalutlus-tega, vaid piirdub vaimsete huvide viljelemisega.

Õnnitleme kolleegide ajakirja «Kommunist» toimetusest väljaande 40. aastapäeva puhul «Sirp ja Vasar»

HEINO-TAAVI KÄÄN,
kirjastuse «Eesti Raamat» pea-
toimetaja. Sai 24. jaanuaril
50-aastaseks.

Kuidas eksponeerida ajalugu?

(9. lk. järg)

kaotamata silmist arengu tervik-
likkuse ja intensiivsuse pilti. Me
võime abstraktsemat või kont-
septuaalset suunitlust kritiseeri-
da, kuid meil pole õigust seda
olematuks muuta.

Koostamisprintsipi järgi ei
olnud valitud ka neid graafi-
kuid, kes juba olid esindatud
maalil (ja vastupidi). Ruumi-
puudust arvestades oli see töö-
nähiliselt õige otsus, kuigi oli
kahju J. Arraku süngemeelse-
test ja jõulistest sõjajoonistust-
test või M. Leisi 1970. aastate
algsuupole serigraafiatest. Ilm-
selt oleksid need lisanud eks-
positsioonile värskest.

Äärmiselt oluline oli aga
taas näha Marju Mutsu töid.
Nii võimast ja ühtaegu nii
naiselikku natuuri vaevalt ei
eesti graafikale nii pea kingi-
takse ning seekordne näitus
oli üks haruldasi võimalusi
originaale uuesti nautida.

Hoolimata kõigist poleemi-
listest märkustest, millele lõ-
puks on kerge vastu vaielda,
on näitus positiivne kokkuvõ-
te 40-aastasest perioodist meie
kunstnike loomingus ja selli-
sena huvitav ja ka äärmiselt
vajalik. Vahest korraldaks
järgmisel aastal analoogilise
näituse «41 aastat loovat ra-
hulikku tööd? Jne. Siis oleks
meil ka kontakt kunstipäran-
diga lihtsam, tekitaks vähem
komplekse, teosed, mis kuulu-
vad kunstiajalukku, poleks
lihtsalt ettekujutus, vaid elav
kokkupuude. Siis ehk võiks-
ime pisut rohkem rääkida ka
noorte esteetilisest kasvatami-
sest, kui võiksime neid reaals-
telt tutvustada eesti kunsti
juurte ja arengu keerdkäiku-
deg.

● Kauaaegse viljaka loom-
ingulise tegevuse eest ja ka-
heksakümneanda sünnipäeva
puhul väärilis kirjanik Georgi
Vassiljev Eesti NSV Ülemn-
nõukogu Presiidiumi aukirja.

● Tartu Riikliku Olikooli riigi
ja õiguse teooria ja ajaloo ka-
teedri professor-konsultandi
Abner Uustalu kauaaegset
viljakat teaduslikku ja peda-
googilist tööd tunnustas Eesti
NSV Ülemnõukogu Presiidium
seitsmekümneanda sünnipäeva
puhul aukirjaga.

● Kauaaegse eduka töö eest
ajakirjanduses ja seoses viie-
kümneanda sünnipäevaga anti
ajakirjade «Teater. Muusika.
Kino» ning «Kultuur ja Elu»
peatoimetaja asetäitjale Val-
do Raunile Eesti NSV
Ülemnõukogu Presiidiumi au-
kiri.

● Kauaaegse viljaka loom-
ingulise tegevuse ja aktiivse
osavõtu eest ühiskondlikust
elust ning viiekümneanda sün-
nipäeva puhul pälvib Eesti

AUTASUSTAMISI

NSV teeneline kunstnik Luule
Kormašova Eesti NSV
Ministrite Nõukogu ja Eesti
NSV Ametiühingute Nõukogu
aukirja.

● Eesti NSV Ministrite Nõu-
kogu ja Eesti NSV Ametiühin-
gute aukirja said kauaaegse
loomingulise tegevuse ja suu-
re panuse eest koorikunsti
arendamisse Eesti NSV Riikli-
ku Filharmoonia Riikliku Aka-
deemilise Meeskoori solistid
Raimund Alango, Märt-
Valter Bernardt, Ivar Lai-
de, Georg Meissalu, Vel-
lo Mäeots, Rein Raja-
mägi, Leo Saar, Ole
Valgma ja Heino Vomp.

● Eesti NSV Kultuuriministeer-
iumi aukirja pälvivad:

— kauaaegse eduka töö eest
ning seoses Eesti NSV Riikliku
Meeskoori 40. aastapäevaga
RAM-i lauljad Arvo Jõger,
Tiit Koit, Olo Krigul, Rein
Mustasaar, Priit Sügis-
te, Endel Valkenklaui ja
Gunnar Veskus.

— seoses viiekümne viienda
sünnipäevaga ning kauaaegse
ja kohusetruu töö eest Eesti
NSV Rahvaloomingu ja Kul-
tuuritöö Teadusliku Metoodi-
kakeskuse kultuuritöö metoo-
dika ja tavadiosakonna juha-
taja Salme Sakse;

— viiekümneanda sünnipäeva
puhul ja kauaaegse kohuse-
truu töö eest raamatukogus
Kohtla-Järve rajooni Tudulin-
na raamatukogu vanemraama-
tukoguhoidja Ilme Lehis-
mets.

● Eesti NSV Riikliku Kirjas-
tuse, Polügraafia ja Raamatu-
kaubanduse Komitee aukirja
said:

— kuuekümneanda sünnipäeva
puhul ja pikaajalise kohuse-
truu töö eest trükikoja «Pu-
nane Täht» polügraafiasaad-
mete seadistaja Feliks
Malts;

— kauaaegse kohusetruu töö
eest ja seoses kuuekümneanda
sünnipäevaga trükikoja «Pär-
nu trükk» kõhja Linda Vaa-
bel.

20. jaanuaril nägi RAT «Va-
nemuses» rambivalgust balleti-
õhtu «Kirgastumine», mille la-
vastas külalisena RAT «Estonia»
peaballettmeister, Eesti NSV rah-
vakunstnik Mai Murdmaa. Külä-
liskunstnikuna oli tegev Kustav-
Agu Püüman, dekoratsioonid me-
tallikunstnik Eino Reinapult. La-
vastus koosneb neljast lühiläbi-
letist: «Maa hingus» (muusika
autor Heitor Villa-Lobos, Brasi-
lia), «Hüvastijätt» (Gustav Mah-
ler, Austria), «Naine» (Luciano
Berio, Itaalia) ja «Peegeldused»
(Sven Grünberg). Pildil: Jele-
na Poznjak lühiläletis «Hüvasti-
jätt».

KIRJANIKE MAJA (Harju tn. 1)

Teisip., 29. I kl. 19 «Miski
meist mööda ei lähe». Bett Alve-
ri, Marie Underi ja Gustav Suitsu
luulet loevad Milvi Koidu ja End-
rik Kerge, kandleid saadab Juhan
Saar; esmasp., 4. II kl. 19 «Lav-
kava nr. 2». Esinevad Juhan Vi-
ding, Ivo Eensalu ja Tõnis Rät-
sep ilmumise järjekorras; kol-
map., 6. II kl. 19 «Aino Kaldja ja
Eino Leino luugu». Esitavad Milvi
Koidu ja Endrik Kerge.

LASTELE: laup., 2. II ja pühap.,
3. II kl. 12 «Purjekas pudelis».

Pääsmed: Harju tn. 1. II kor-
rus, tel. 44 45 83 ja 44 41 44.

RAT «ESTONIA»

Reedel, 25. I kl. 19 «Aasta-
ajad» ja «Prometheus»; laup.,
26. I kl. 19 «Attila»; pühap., 27. I
kl. 12 «Aastajad» ja «Promet-
heus»; kl. 19 «Montmartre'i kan-
nike»; esmasp., 28. I kl. 19 «Sa-
voy ball»; kl. 19 V. Kingissepa
nim. TRA Draamateatri «Van
Gogh'i kirjad» ja «Meister Pedro
nukumäng»; kolmap., 30. I kl. 19
«Luisa Miller»; neljap., 31. I kl.
19 «Raimonda»; kl. 19 Tartu
Riikliku Olikooli aulas RAT «Es-
tonia» keelpillikvarteti kontsert.
Kaastegevad Eesti NSV teenelised
kunstnikud Leili Tammel (metso-
sopran) ja Sigrid Orusaar (flööt);
reedel, 1. II kl. 19 «Kabaree»;
laup., 2. II kl. 19 «Eesti ballaa-
did»; pühap., 3. II kl. 19 «Lucia
di Lammermoor»; kl. 19.30 rae-
koja saalis RAT «Estonia» keel-
pillikvarteti kontsert. Kaastege-
vad Eesti NSV teenelised kunsti-
nikud Leili Tammel (metso-sopran)
ja Sigrid Orusaar (flööt).

* Alla 16 a. keelatud.

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Reedel, 25. I kl. 19 «Armastus
ja surm»; kl. 19 «Prohvet Maltse-
vet» (välkkeses saalis); laup., 26. I
kl. 19 «Süütu aeg. Süüdlaste
aeg»; kl. 19 «Päikesepoisid»
(Pärnu teatris); pühap., 27. I kl.
12 «Höbejänesed»; kl. 19 «Eia ja
mäleta»; teisip., 29. I kl. 19 «Pi-
lvede värvid»; kolmap., 30. I kl.
19 «Ja saajadst pikem on päev»;
kl. 19 «Prohvet Maltsevet» (väl-
kkeses saalis); neljap., 31. I kl. 19
«Pilvede värvid»; reedel, 1. II
kl. 19 «Päikesepoisid»; kl. 19
«Päike näkku» (välkkeses saalis);
laup., 2. II kl. 19 jälgige erirek-
laami, kl. 19.30 «Lapsed» (Rakvere
Teatris); pühap., 3. II kl. 12
«Postimaja»; kl. 19 jälgige eri-
reklaami, kl. 19 «Päike näkku»
(välkkeses saalis).

EESTI NSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

Reedel, 25. I kl. 18 «Mozart ja
Salieri» (kaminaruumis); kl. 20
«Lõõ laulu, vastas jumal, lõõ lau-
lu, väike mees» (välkkeses saalis);
laup., 26. I kl. 18 «Läbiõige» (ka-
minaruumis); kl. 20 «Pink» (väl-
kkeses saalis); esmasp., 28. I kl. 15
«Lõhutud vaas» (Kose 40. kute-
keskoolis); kl. 18 «Sajandi ar-
mastuslugu» (kaminaruumis); kl.
20 «Kummitused» (välkkeses saa-
lis); kl. 20 «Lõhutud vaas» (Tapa
kultuurimajas); teisip., 29. I kl. 18
«Mozart ja Salieri» (kaminaruu-
mis); kl. 20 «Silmast silma kõigi-
ga» (välkkeses saalis); kolmap.,
30. I kl. 18 «Lilled Algernonile»
(kaminaruumis); kl. 18 «Kevade»
(suures saalis); kl. 20 «Pink»
(välkkeses saalis); neljap., 31. I
kl. 18 «Läbiõige» (kaminaruu-
mis); kl. 19 «Härja Amilcar»
(suures saalis); kl. 20 «Kummitu-
sed» (välkkeses saalis); reedel,
1. II kl. 20 «Õised külalised»
(välkkeses saalis).

«VANALINNA STUDIO»

Reedel, 25. I kl. 20 «Kolmest
kuueni»; laup., 26. I kl. 20 «Kol-
mest kuueni»; pühap., 27. I kl.
12 ja 19 «Kolme peaga Buddha»;
reedel, 1. II kl. 19 «Grupipilt»;
laup., 2. II kl. 19 «Anekdoot»;
pühap., 3. II kl. 12 ja 19 «Tuule-
lül».

RAT «VANEMUINE»

TEATRISAALIS: reedel, 25. I
kl. 19 «Kirgastumine»; laup.,
26. I kl. 19 «Rublarüütid»; pü-
hap., 27. I kl. 12 «Polgu poeg»;
kl. 19 «Suvi»; esmasp., 28. I kl.
19 «Ma langesin esimesel sõja-
suvel»; kolmap., 30. I kl. 19
«Tiina»; neljap., 31. I kl. 19 «Se-
villa habemeajaja»; reedel, 1. II
kl. 19 «Pähklipureja»; laup., 2. II
kl. 19 «Tuli mees naise juurde»;
pühap., 3. II kl. 12 «Polgu poeg»;
kl. 19 «Maja piilved».

KONTSERDISAALIS: reedel,
25. I kl. 19.30 «Onupoeg Bataa-
viast»; laup., 2. II kl. 19.30 pla-
neeritud esietendus.

KOLALISETENDUSED: reedel,
25. I kl. 19 «Laudalüürika» (Põl-
va kultuurimajas); kolmap., 30. I
kl. 19.30 «Tuulemurd» (Valmaste
vere kultuurimajas); neljap.,
31. I kl. 19 «Laudalüürika» (Pär-
nu teatris); kl. 19 «...mina pean
teed juua saama!» (Pärnu teatri
välkkeses saalis); reedel, 1. II kl.
19 «Tuulemurd» (Nuija kultuuri-
majas).

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATER

Reedel, 25. I kl. 19 «Tark
neitsi»; pühap., 27. I kl. 18 «Ka-
val-Ants ja Vanapagan»; esmasp.,
28. I kl. 19 «Kuu aega maal»;
teisip., 29. I kl. 19 «Tõlkijad»;
kl. 19 «Testament» (välkkeses saa-
lis); kolmap., 30. I kl. 19 «Musta
kassi õõsel ei näe»; kl. 19 «Testa-
ment» (välkkeses saalis); reedel,
1. II kl. 19 «Musta kassi õõsel ei
näe».

VILJANDI DRAAMATEATER «UGALA»

Laup., 26. I kl. 19 «Tuled sa
tagasi!»; pühap., 27. I kl. 16
«Tõehhovi naljad» (välkkeses saa-
lis); kl. 19 «Kõik aias»; esmasp.,
28. I kl. 19.30 «Kõik aias»; teisip.,
29. I kl. 19.30 «Pikk päeva-
tee kaob õõsse»; kl. 19 «Mere
keskel on mees» (Võru kultuuri-
majas); kolmap., 30. I kl. 19.30
«Ole läve»; neljap., 31. I kl. 19.30
«Hamlet»; laup., 2. II kl. 16
«Tõehhovi naljad» (välkkeses saa-
lis); kl. 19 «Pikk päevatee kaob
õõsse»; pühap., 3. II kl. 19 pla-
neeritud esietendus «Kaardiväe-
ohvitser».

RAKVERE TEATER

Pühap., 27. I kl. 18 «Scapini
kelmused» (Rakvere Teatris); teisip.,
29. I kl. 20 «Oh meid mere
terida» (Põltsamaa kultuurima-
jas); kl. 20 «Kahekesi Teisel ave-
nüll» (Narva-Jõesuu sanatooriumi
klubis); kolmap., 30. I kl. 19.30
«Võõrastemaja perenaine ehk
Mirandolina» (Rakvere Teatris);
kl. 20 «Kahekesi Teisel avenüll»
(Järva-Jaani kultuurimajas); nel-
jap., 31. I kl. 18 «Võlulaul»
(Rakvere Teatris); kl. 19 «Saare-
maa onupoeg» (Voka a/u klubis).

RAADIOTEATER

Laup., 26. I kl. 15 I ja III pr.
P. Haavikko kuuldemäng «Audun
ja Jääkaru»; pühap., 27. I kl. 15
I ja III pr. «Mu pilges õnn»,
kuuldemäng L. Maljugini näiden-
dist; neljap., 31. I kl. 20.30 I pr.
«Teema variatsioonidega», kuul-
demäng S. Aljosini näidendist.

V. I. LENINI NIM. TALLINNA KULTUURI- JA SPORDIPALEE

Reedel, 25. I kl. 19.30 laup.,
26. I kl. 19.30, pühap., 27. I kl.
19.30, esmasp., 28. I kl. 19.30,
teisip., 29. I kl. 19.30 esineb
Riiklik Akadeemiline Tantsuan-
sambel «Berjozka».

EESTI NSV RIIKLIK FILHARMOONIA

«ESTONIA» KONTSERDISAAL:
reedel, 25. I kl. 19.30 «Täna
ainult teile» — soovikontsert.
Kuulajate soovide Eesti ansambli-
te, solistide ja heliloojate muusi-
kast täidavad Ants Matisen ja
ansambel «Tavaline» kaastegev
Malle Pärn; laup., 26. I kl. 19.30
sonaate õhtu. Teet Järvi (tsello),
Lauri Väinmaa (klaver). Ka-
vas Brahms, Pärt, Oja; pühap.,
27. I kl. 12 abonement nr. 5
«Muusika jõud». Muusikalektoo-
rium «J. S. Bach»: lektor Vene
NFSV teeneline kunstitegelane
Raissa Glezer (Moskva). Kaaste-
gevad Inna Poljanskaja (kolora-
tuorsopran), rahvusvahelise kon-
kursi laureaat Mihhail Sekler
(viulil), Ilja Sekler (viulil), Irakli
Avaljan (klaver) (Moskva), Rostis-
lav Gurjev (tenor), üleilulise
konkursi diplom omanik Leonid
Savitski (bass), vabariikliku kon-
kursi laureaat Jaan Oun (flööt),
Kristiina Hoidre (orel); kolmap.,
30. I kl. 19.30 klaveriduo Larisa
Gontšukova — Anatoli Urin-
son (Tšeljabinsk). Kavas Bach,
Rahmaninovi loomingut; neljap.,
31. I kl. 19.30 sümfooniakontsert
abonemendile nr. 2. Dirigent
Andrei Tšistjakov (Sverdlovsk).
Solist Vene NFSV teeneline
kunstnik Grigori Zislis (viulil)
(Moskva). Kavas Paganini Viili-
kondert D-duur, Berlioz «Fan-
taasiine sümfoonia», Elleri süm-
fooniline pilt «Varjus ja päikese-
paist».

RAEKOJA SAAL: reedel, 25. I
kl. 19.30 viiuliõhtu. Rahvusvahe-
liste konkursside laureaat Mih-
hail Bezverhni. Kaastegevad Ark-
kadi Beletski (tsello), Josefina
Beletskaja (klaver) (Moskva). Ka-
vas G. Tartini E. Dall'Abaco, N.
Paganini, A. Vivaldi; reedel, 1. II
kl. 19.30 Anu Kaalu vokaalmu-
sika õhtu. Klaveril Frieda Bern-
stein. Kavas W. A. Mozarti loo-
mingut.

TALLINNA OHVITSERIDE MA-
JA: reedel, 25. I kl. 19.30 kirjan-
duslik kontsert. Georgi Sorokin
(Moskva).

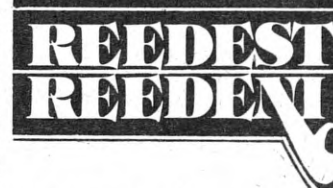
NIGULISTE MUUSEUM-KONT-
SERDISAAL: laup., 26. I kl. 11.30
Filharmoonia kammerkooi «Lau-
päävane muusikatund» (piletit
müük kohapeal 1 tund enne al-
gust); kolmap., 30. I kl. 19 Fil-
harmoonia kammerkooi kont-
sert.

TALLINNA RIIKLIK KONSERVATOORIUM

Pühap., 27. I kl. 16 esinevad
Kadrioru lossis Uve Uustalu
(metsasarv), Väike Vahi (klaver),
Merike Aedna (viulil), Hannes
Altrov (klarnet), Ivo Juul (tsello).
Kavas: F. Danzi, H. Kareva, A.
Goedicke loomingut.

TALLINNA LOOMAAED

Avatud iga päev kella 10—17.
Loomaaed asub Paldiski mnt. 145
(troilid nr. 6, 7, 8, «Zoo» pea-
tus). Ekskursioonide tellimine
tel 53 88 76.

EESTI NAITUSE (Pirita tee 28)
PEAPAVILJONIS vabariiklik ku-
jutava kunsti väljapanek «40 aast-
tat rahuliku loovat tööd».

RIIKLIKUS KUNSTIMUUSEU-
MIS (Weizenbergi tn. 37) on väl-
jas näitus «Eesti kunst» («Lää-
ne-Euroopa klassika» (ERKM-i
kogudest), «Puugravüür eesti
graafikas» ja Balti kunstniku
C. T. von Neffi loomingu näitus.
KUNSTIHOOONES (Võidu väljak
6) vabariiklik kujutava kunsti
näitus.

KUNSTISALONGIS (Võidu väl-
jak 6) on Stasys Eidrigevičiuse
graafika ja Liia Saluvee nahk-
ehistööde väljapanek (27. jaan-
uistast päeva); 31. I kl. 16 ava-
takse Naima Uustalu keraamika
ja Külli Järvi graafika näitus.
LINNAMUUSEUMIS (Vene tn.
17) on väljapanek «Kell läbi ae-
gade».

DRAAKONI GALERIIIS Olav
Marani maalide näitusmüük.

TARBETUNSTIMUUSEUMIS (Lai
tn. 17) saab vaadata väljapanek-
kut «Eesti tarbekunst läbi aega-
de» ja Ivi Laasi nahkehistööde
näitus.

TARTU KUNSTIMUUSEUMIS
(Valkila tn. 14) on Nikolai
Triigi juubelinäitus.

TARTU KUNSTNIKE MAJAS
(Vanemuise tn. 26) on avatud
Voldemar Vaga maalide näitus.

TEATRI- JA MUUSIKAMU-
SEUMIS (Müürivahe tn. 12) on
näitus «Paul Pinna 100».

KIEK IN DE KÖKIS (Nõukogu-
de tn. 1) on vaadata Leedu Foto-
kustitõhingu piltniku Romual-
das Augunase isiknäitus ja Eve
Kiileri fotoväljapanek.

KINOMAJAS (Uus tn. 3) Priit
Pärna sõeljoonistused ja graafika.
RAEMUUSEUMIS (Rackoja tn.
4/6) ahjukahlid Tallinna Linna-
muuseumi kogust.

ETNOGRAAFIAMUUSEUMIS
(Tartu, Burdenko tn. 31) näitus
«Eesti kaunistatud puitsemeid».

ADAMSON-ERICU MAJAMU-
SEUMIS (Lühike jalg 3) ülevaade
kunstniku loomingust ja näitus
«Adamson-Ericu väikavandid».

E. VILDE MEMORIAALMUUSEU-
MIS (Kadriorus, Roheline aas 3)
on eksponeeritud kirjaniku vii-
mane korter ühes püsinäitusega
tema elust ja loomingust.

KRISTJAN RAUA MAJAMU-
SEUM (Raua tn. 8) on avatud kl.
11—18. Esmapäeval ja teisipäe-
val suletud. Ekskursioonid telli-
da tel. 51 88 81.

A. STARKOPFI ATELJEEMU-
SEUMIS (Tartu, E. Vilde tn. 2)
näitus «Kunstnikud A. Starkopfi
portree loomingus».

A. H. TAMMSAARE MEMO-
RIAALMUUSEUMIS (Kadriorus,
Koidula tn. 12-a) on Tallinna Kul-
tuuriülikooli käsitööringi näitus
«Naine ja käsitööpits» (27. jaan-
uistast päeva).

RIIKLIK KUNSTIMUUSEUMI
KOHTLA-JÄRVE FILIAALIS (Kul-
tuuripalees «Oktoober») on Vol-
demar Väli maalide väljapanek.

NIGULISTE MUUSEUM-KONT-
SERDISAAL (Niguliste tn. 13) on
lahti kolmapäeval kl. 14—21
(kontserdipäeval kl. 14—18),
teistel päevadel kl. 11—18. Sule-
tud esmapäeval ja teisipäeval.
Ekskursioonid tellida tel. 44 99 03.

TALLINNA MUUSIKAKESK-
KOOL: pühap., 27. I kl. 17 esineb
KIEK IN DE KÖKIS muusika-
keskkooli abiturient Mart Siimer
prof. L. Metsa klaveriklassist, ka-
vas Bach, Mozart, Liszt.

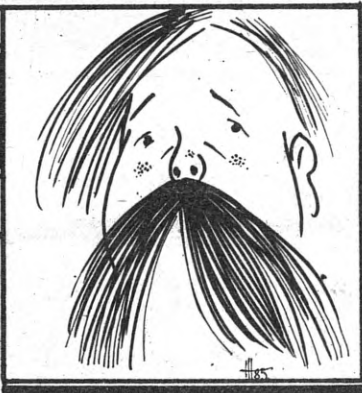

VLADISLAV KORZETS

MÄLETSUSI

REIN RANNAPIST

Meie ümber elab sadu ja tuhandeid huvitavaid inimesi keda me õieti ei tunnagi. Lihtsalt elavad ja olevad, ise üsna tavalised, luust ja lihast, aga kui enam ei ole, tuleb välja, et geeniused või nõnda. Vaat siis tahaks nende kohta kõike teada saada, kuid mis lännu see lännu.

Sestap tuleb tulevaste MÄLESTUSTE eest hoolt kanda juba nüüd otsekohe, silmapilk ja praegu.

ANEKDOOT?

Kord jalutasid kaks maailmakuulsat heliloojat Wolfgang Amadeus Mozart ja Ludvig van Beethoven pärast vabaõhukontserti Spree kaldal ning vestlesid maailma asjust. Jutt läinud ka muusikale.

«Ei tea, kas pärast meid enam ühtegi tõeliselt suurt komponisti sünnibki,» olnud Beethoven murelik.

Mozart mõelnud mõnda aega ja kostnud siis «Ei», mis saksa keeles kõlab «Nein!». Beethoven aga, kelle kõrva kuulmine päris korras polnud, kuulis «Rein». Ta muutunud kohe palju rõõmsamaks ning kostnud:

«Jahah, zee Rannap, zee Rannap!»

REIN RANNAP JA AUTO

Nagu mitmel kuulsal muusikul, on ka Rein Rannapil tumesinine «Ziguli-Lux». Sellega sõidab meie Rein kuhu vaja. Ta pöörab rooli vasemale, seejärel paremale ja siis jälle vasemale. Reinu parem, pikasõrmealine pianistikäsi vahetab alatasa käike, peened ja pikad pianistijalad tallavad aga osavalt pedaale. Rannapi loominguliste käte ning jalgade all sooritab auto kõige ootamatuid pöördeid, pidurdusi ja hüppeid. Mootor võtab mängeldes kõige kõrgemaid tuure ning spidomeetri osuti peksleb kui hullunud taktimasin. See on improvisatsioon liikluskeerises, eeskirju ning liikluskorraldusid eirav fantastiline mäng kaassõitjate närvidele. Aga miline kergus! Samaaegselt kõige pöörasemate püüetidega seletab meie Rein kaassõitjale

nagu mõdamõttes, kuidas soolata kurke või kirjutada sümfooniat. Ohtlikus viraažis võtab ta prillid eest ja hakkab neid rahulikult puhastama või jätab rooli saatuse hooletseks ning hakkab otsima tagumise istme alla veerenud apelsini. Kui ta lõpuks auto peatab, pudenevad kaamed kaassõitjad ettevaatlikult asfaldile ning põgenevad neljakäpakil nelja ilmakaarde. Mõni ei ütle Reinule enam elu sees «tere».

On Rein Rannap süüdi selles, et ta niimoodi autot juhib? Ei, tema ei ole süüdi. Temal on lihtsalt selline iseloom. Paljud, kes tema autos on sõitnud, arvavad üksmeelselt, et üks kahest tuleks Reinult ära võtta, kas iseloom või auto. Kui see minu teha oleks, võtaksin ma muidugi auto.

Kuidas me ooperit kirjutasime

Aastat poolteist tagasi lonkisin kord sihitult mööda tänavaid, teadmata, mis ette võtta. Seal juhtus mulle vastu Rein Rannap. Nagu ikka, asus ta kohe asja juurde.

«Aitab jamast,» ütles Rein. «Nüüd kirjutame ooperi. Tee mulle ühehomseks libreto.»

«Peab mõtlema,» põiklesin mina.

«Arutame!» käis Rein peale. «Lähme istume kuhugi maha ja arutame.»

«Võiks ju kah, aga...» olin mina kimbatuses.

«Pole viga, ma teen välja,» lubas Rein ja me läksime ja istusime.

Seljanka oli suurepärase ja ma jäin nõusse, et sellest saab tänapäevateemaline rokkooper. Kiievi kotletid. Konflikt peab

muidugi olema terav ning draamatiline. Kerge punane vein. Vähemalt üks suremine kuulub asja juurde. Veel veini. Armastuses kolmnurk või koguni nelinurk. Või koguni viisnurk, ikkagi tänapäev. Jäätis šokolaadiga ja kohvid. Suurejooneline, helge proloog, mille põhiteema neljas-viies kohas läbi voolab. Konjakit ja viinamarju. Vastandliinide kokkupõrge, ragin ja kärin. Šampanja. Finaal, helge ja tulevikku pööratud.

Tõusin püsti, luksatasin ning kõikusin välja.

«Ühehomseks!» hüüdis Rannap mulle järele.

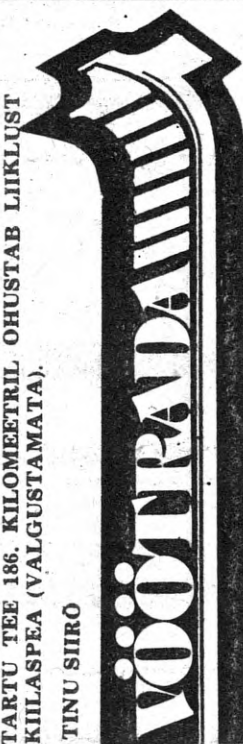
Ma ei vastanud. Selleks koraks sai ooperist küllalt.

NÄISTI

ABI TULEB VAHEL SEALT, KUST POLEKS OHTU KARTAGI TEADNUD.

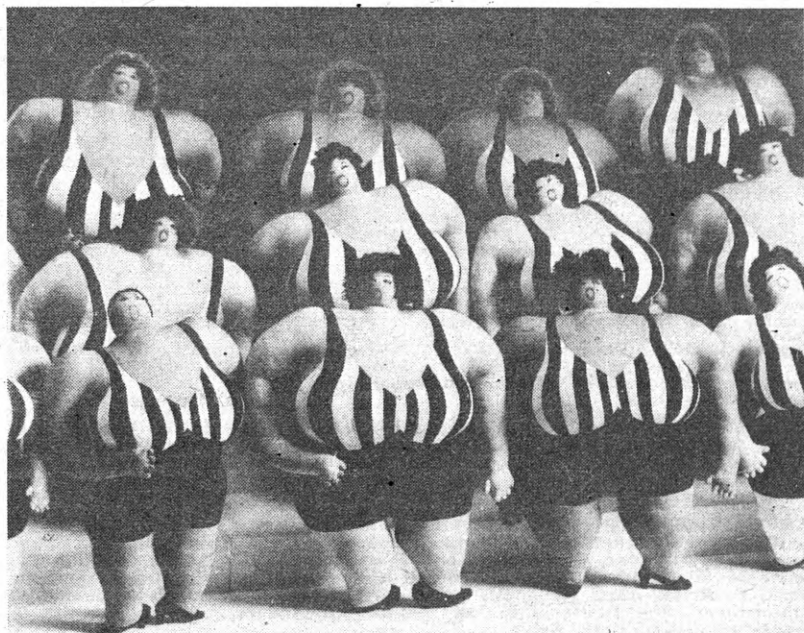
HENN-KAAREL HELLAT

SEOSSES LÖPPENUD JUTUVÕISTLUSEGA ON KUULUTATUD VÄLJA NUTUVÕISTLUS.

AUTOINSPEKTSIOON TEATAB, ET TALLINNA-TARTU TEE 186. KILOMETRIL OHUSTAB LIIKLUST KILASPEA (VALGUSTAMATA).

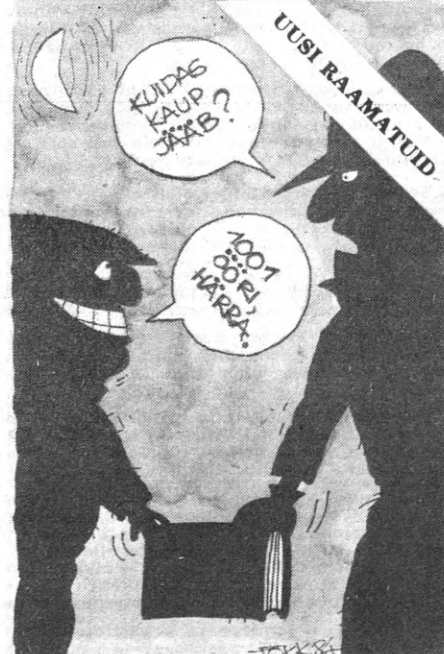
TINU SIIRO

MEESTELAULU AUSTAJANNADE KOOR TÄNULAULU ETTE KANDMAS.

NIKOLAI IONITA

TONU KUKK

TOIMETAJA TOIMETUSE KOLLEGIUM: I. RATTUS E. ANUPÖLD (toimetaja asetäitja), V. HERKEL, J. KANGI-LASKI, K. KIISK, M. MIKIVER, I. MOSS, L. REMMELGAS, J. RÄÄTS, A. TAMM, I. TORN, P. UUSMAN, D. VAARANDI.

Toimetuskorraldus: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 44 14 16, toimetaja asetäitja — 60 19 24, vastutav sekretär — 60 17 03, publitsistika- ja kultuuriteooria osakond ning kunstiosakond — 60 19 05, kirjandusosakond — 60 18 83, muusikaosakond — 60 18 22, teatriosakond — 60 12 46. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 1 rubla ja 29 kop. Üksiknumbri hind 10 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pärnu mnt. 8.

«Sirp ja vasar» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творческих союзов Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Таллин, Парнуское шоссе, 8. ЕКР Keskkomitee Kirjastuse trüükoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a. MB-00450 Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 74 000. Tellimise nr. 315

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10